R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY
KATEDRA STRATEGII

„ADAPTACJA"

ROZWÓJ SZ RP W ŚWIETLE NOWYCH WYZWAŃ, SZANS I ZAGROŻEŃ

W STRONĘ ARMII XXI WIEKU

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4208
05-004208-001

WARSZAWA

68821

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres
DANES-PICTA.COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO – OBRONNY
KATEDRA STRATEGII

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 68821
Akademii Obrony Narodowej

„ADAPTACJA"

ROZWÓJ SZ RP W ŚWIETLE NOWYCH WYZWAŃ, SZANS I ZAGROŻEŃ

W STRONĘ ARMII XXI WIEKU

S/4208

WARSZAWA **1999**

Płk dr hab. Cezary RUTKOWSKI:

koncepcja metodologiczno – merytoryczna, wstęp, rozdział 1, kierowanie pracą

Kpt. dr Andrzej DAWIDCZYK: rozdział 2 i 3

„Stabilne, biurokratyczne struktury organizacyjne, w których występują funkcjonalnie wyspecjalizowane komórki sztabowe oraz komórki liniowe, a także statyczne podziały zadań ***coraz częściej nie potrafią podołać stale pojawiającym się /.../ nowym problemom technicznym, ekonomicznym i organizacyjnym.***

Problemy te mają w dodatku wielowymiarowy charakter wykraczający poza kompetencje jednej, a nawet kilku komórek funkcjonalnych, w związku z czym powstają ***znaczne trudności w zakresie kompleksowego rozwiązania problemu i skoordynowania działań wielopodmiotowych****.*

/..../ Tymczasem nowe zadania i warunki /.../ wymagają przede wszystkim ***sprężystej i elastycznej struktury organizacyjnej,*** *gwarantującej absorpcję postępu technicznego oraz realizację coraz szerszych, trudniejszych i szybko zmieniających się zadań.*

/.../Powiązania pionowe /../są silniejsze od sprężeń poziomych, wielospecjalistycznych i interdyscyplinarnych.

W rezultacie pojawiły się tzw. ***struktury dywizjonalne,*** *oraz liczne odmiany* ***struktur organicznych: zadaniowe, zespołowe, macierzowe, hybrydowe itp."***

Bieniok H., Rokita J. ***1984 rok (!)***[1]

WPROWADZENIE

Najistotniejszym **motywem** podjęcia problemu transformacji polskich sił zbrojnych, była narastająca świadomość konieczności zmiany sposobu postrzegania tego problemu , oraz zmiany podejść, zarówno teoretycznych jak i praktycznych do jego rozwiązywania .

Istotę zdecydowanej większości współczesnych prac diagnostycznych, prognostycznych oraz projektujących w obszarze oceny stanu i planowania rozwoju polskiej armii można, bez większej obawy o zbyt daleko idące uogólnienie, wyrazić zespołem wymienionych poniżej i zinterpretowanych cech, charakteryzujących owe prace. Uwagi traktujemy jednocześnie jako krytyczną ocenę stanu aktualnego, punkt wyjścia do własnych badań.

---

[1] *Struktura organizacyjna przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 1984, s. 98

- Dążenie do **usprawniania** istniejących SZ **bez jasno sprecyzowanej wiedzy o stanie pożądanym SZ, bez wizji i koncepcji** dochodzenia do niej. [2]

  Formułowane cele kolejnych działań usprawniających z konieczności są więc bardziej życzeniami ogólnymi, jakościowo wyrażonymi hasłami, niż wymiernymi, skonkretyzowanymi opisami pożądanych cech i stanów SZ.

  W obszarze wewnątrzwojskowym daje się zauważyć brak lub słabość **metodologicznej podstawy** oraz **merytorycznej bazy** przygotowania i wprowadzania zmian

- Działania na oderwanych, **niespójnych kierunkach, wyznaczanych *ad hoc* pod wpływem bieżących potrzeb, zadań, warunków i poglądów.**

  Budżet na kolejny rok nie pozwala utrzymać dotychczasowej wielkości armii → **redukcja**; zmiany geopolityczne w otoczeniu → **redyslokacja** ; niedobór uzbrojenia i wyposażenia → **zmiana struktur**; nowa porcja zadań z PfP czy NATO → **doraźne dopasowanie** ; kolejny mniejszy budżet → **kolejna redukcja** itd.

  Jeszcze gorszym zjawiskiem w tym obszarze jest wprowadzanie realnych zmian pod wpływem ***mody, bezmyślnego naśladowania często krótkookresowych tendencji, lub rozwiązań stosowanych przez innych*** (kawaleria powietrzna, brygady zamiast dywizji, dwuletnie studia akademickie itp.)

  Nie sposób również pominąć roli jednostki w dokonywaniu zmian o podobnej wartości - wpływu niektórych prominentów cywilnych i wojskowych, z góry, zawczasu i najlepiej wiedzących jak ma być polska armia - jedni ją "*upancerniali*" , inni - "*saperyzowali*", jeszcze inni wprowadzali "*masową armię terytorialną*" lub "*aeromobilne związki taktyczne,* a nawet - *operacyjne*".

  W tego typu koncepcjach i zmianach niewielką rolę odgrywały czynniki: ***wiedzy naukowej, teoretycznego przygotowania zmiany, realizmu ekonomicznego, akceptacji społecznej, weryfikacji zamiarów przed ich wprowadzeniem,***

---

[2] Por. sformułowania zawarte m.in. w: *Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa....",* Prezydent, KOK, 1992r. lub w "Programie ....2012"

zgodności z systemem wartości, zamiarów i celów nadrzędnych itp.

Nauce przypadała tu najczęściej rola wykazywania (często *a posteriori)* słuszności , zasadności wprowadzanych zmian i oraz wskazywania korzystnych efektów.

Trzeba przy tym samokrytycznie przyznać , że w wielu przypadkach podejmowaliśmy się tej roli skrępowani ogólnosystemowymi mechanizmami i uwarunkowaniami.

"Zmiana" , "doskonalenie" stały się wartościami i celami samymi w sobie, miarą dokonań i uzasadnieniem racji bytu wielu stanowisk i instytucji.

- Dążenie do transformacji SZ **bez wiedzy o celach, koncepcjach, zasobach i warunkach nadrzędnych** (NATO, RP, SBN, SOP):[3]

Wspomniana w poprzednim punkcie niespójność działań wewnątrzwojskowych jest dość naturalną konsekwencją braku nadrzędnych rozstrzygnięć ogólnosystemowych, państwowych.

Próbuje się modyfikować **narzędzie** , nie mając wiedzy o **podmiocie**, któremu ma służyć, nie bardzo wiedząc jakimi zasobami dysponować można do jego zmiany, z kim i jak będzie owo narzędzia współdziałać, jakie funkcje i zadania będzie realizować.
Zmiana warunków działania (członkostwo w NATO), zasada nadrzędności rozstrzygnięć politycznych oraz wymogi logiki podejścia, w sposób prawie bezpośredni przenoszą się w obszar polityki wojskowej, zagadnień kształtu SZ i strategii ich użycia w polityce państwa. Bardzo trafnie i precyzyjnie ujął to Generał Mossor, choć słowa poniższe dotyczą innego sojuszu, w innych czasach.

---

[3] Działania bez wizji i koncepcji nie dotyczą wyłącznie wojska, ani sfery obronności. Premier rządu RP **po wprowadzeniu** czterech podstawowych reform ustrojowych stwierdza (http://dziennik.pap.pl, 28.10.1999)

"*Bardzo istotny jest stopień poparcia dla działalności rządu, a także* ***STWORZENIE PEWNYCH WIZJI PROGRAMOWYCH, W JAKIM KIERUNKU ZMIERZAMY, CO CHCEMY ZREALIZOWAĆ***" (podkr. - zesp.)

„Polska nie może tworzyć samoistnego, oderwanego planu strategicznego, bo będzie to abstrakcja pozbawiona realnych podstaw.

/.../ Wobec wielu zasadniczych niejasności polski Sztab Generalny ***potrzebuje szerszych dyrektyw strategicznych*** *do stworzenia swojego planu strategicznego /.../:*

- *jaka jest przewidywana* ***rola Wojska Polskiego*** *w strategicznym współdziałaniu ?*
- ***W jakich warunkach i w jakim charakterze WP będzie angażowane*** *w skład zgrupowań sojuszniczych ?*
- *Jaka powinna być* ***struktura WP*** *(liczebność, proporcje broni itd.) ?*
- *Jakie będą warunki* ***osłony skrzydeł*** *Polski (Bałtyk i Czechy) ?*
- ***Jak powinien rozwijać się przemysł wojenny*** *RP, na jaką produkcję go ukierunkować ?*
- *Gdzie przewidzieć* ***bazy dla sił sojuszniczych*** *?*
- *Jak kalkulować* ***szybkość mobilizacji*** *WP w związku z terminami użycia głównych sił obronnych Sojuszu ?*
- *Jak* ***rozbudować komunikację*** *Polski, aby odpowiadała potrzebom koncentracji sił sojuszniczych wchodzących na terytorium RP?*
- *Jakie* ***zasady współdziałania w wyszkoleniu*** *wojska ustalić, aby uzyskać jednolitość taktyki, uzbrojenia i doktryny wojennej sojuszu ?*
- *Jaką przewidzieć* ***stałą współpracę*** *polskiego Sztabu Generalnego dla rozbudowy planu strategicznego i planów operacyjnych ?"*

Gen.bryg.Stefan MOSSOR
Zca Szefa Sztabu Generalnego WP, 1946 r.
Za: Planowanie wojenne w Polsce w latach 1918 - 1956, s.339 - 343

W podobnym tonie brzmi też postulat gen. Schwarzkopfa:

> *"/.../Zanim zdecydujemy się na poważną redukcję wydatków wojskowych,* ***najpierw*** *musimy dokładnie zastanowić się,* ***jakie będą interesy*** *Stanów Zjednoczonych* ***w ciągu najbliższych dwudziestu lat*** *oraz* ***gdzie i jak będziemy może musieli użyć sił zbrojnych.*** " [4]

O ile sytuacja tego rodzaju, zaistniała w latach 1989 - 1991 wymusiła próbę zdefiniowania założeń oraz koncepcji polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności [5], stanowiących (gorszą lub lepszą) podstawę i warunek wstępny formułowania strategii wojskowej oraz projektowania rozwoju SZ, o tyle podobne warunki sytuacji po 1992 roku, mimo sprecyzowanej opcji organizacji bezpieczeństwa, dotąd nie zaowocowały systemowo nadrzędnymi dokumentami doktrynalnymi.

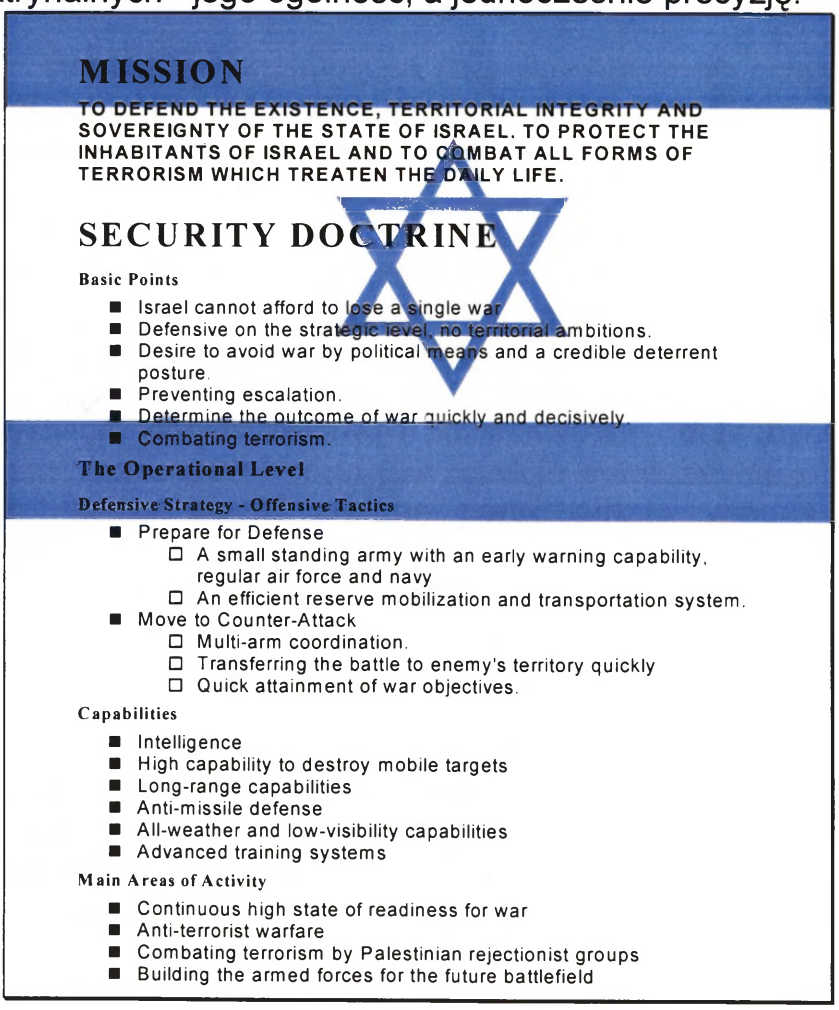
---

[4] H.N.Schwarzkopf, *Nie trzeba bohatera*, wyd. RYTON, Warszawa 1993, s.527
[5] Dokument sygnowany przez Prezydenta RP i KOK 2. Listopada 1992 r.

W tym kontekście - wobec braku narodowej doktryny bezpieczeństwa, obronności, wojskowości - jakiekolwiek projekty zmian w SZ RP oraz działania praktyczne **nie mają podstaw ani metodologicznych , ani merytorycznych**.

Rezultaty zamierzone i skutki uboczne (często dalekosiężne i ważne) owych działań bez określonej linii politycznej i koncepcji strategicznej, mogą okazać się w przyszłości antycelowe, nie podnoszące a obniżające bezpieczeństwo i zdolność obronną państwa.

Prezentowany poniżej wstęp do doktryny bezpieczeństwa Izraela pozwala łatwo dostrzec jakie warunki projektowania strategii wojskowej, jaką jej podstawę stwarza posiadanie konkretnych rozwiązań merytorycznie i metodologicznie nadrzędnych. [6]Warto przy okazji zwrócić uwagę na układ treści oraz język sformułowań doktrynalnych - jego ogólność, a jednocześnie precyzję.

Rys. 1. Wstęp do DOKTRYNY BEZPIECZEŃSTWA Izraela [7]

---

[6] Por też podobne rozwiązania w dokumentach doktrynalnych m.in.: USA, Francji, Niemiec, Kanady, Rosji czy Ukrainy (!)

- Orientacja na **ZAGROŻENIA** jako **główny** (często jedyny) **wyznacznik strategii wojskowej i kształtu sił zbrojnych**, niedostrzeganie (niedocenianie) roli **SZANS**.

Tego typu podejście ma w warunkach naszego państwa głębokie uzasadnienie historyczne, stało się już tradycją i normą narodową.

Jego całkiem naturalną konsekwencją jest kształtowanie i utrwalanie postaw zachowawczych, obronnych, stagnacyjnych. Utrzymanie przez względnie długi okres stanu posiadania i zdolności do jego obrony poczytywać mogliśmy za sukces, za osiągnięcie wymarzonego celu.

Dziś jednak, a jeszcze bardziej w przyszłości, to już nie wystarcza. Stabilizacja wobec rozwoju otoczenia oznacza regres, powiększanie i tak już dużej luki dzielącej nas od tych, co nie "utrzymywali", a "zdobywali", nie stali w miejscu zadowoleni że nie muszą się znowu cofać, lecz szli naprzód najszybciej jak mogli.

W 1945 roku Osmańczyk ("*Sprawy Polaków*") przestrzegał nas iż "*odjeżdża tramwaj zwany Europą ...*". Wsiedliśmy do tramwaju nie tego co trzeba i z opóźnieniem.

Dziś rozwój, potęga i autorytet w coraz większym stopniu i coraz powszechniej wiązane są **nie** z unikaniem zagrożeń ani zdolnościom do przeciwstawiania się im (to "norma"), lecz z **kreowaniem i wykorzystywaniem SZAN**

Dziś Toffler ("*Trzecia fala*", "*Szok przyszłości*") przestrzega wszystkich, których zadawala postindustrialny dobrobyt lub pogoń za nim : nadchodzi trzecia fala rozwoju cywilizacyjnego niosąc ze sobą między innymi **zmianę paradygmatu władzy i źródła sukcesu**.

Nie *przemoc*, ani *pieniądz*, lecz **INFORMACJA** stanowić będzie w XXI wieku o sile, potędze, dobrobycie i autorytecie jednostek, organizacji, państw, sojuszy itp.

Jeżeli i do tego tramwaju nie zdążymy wsiąść - skazani będziemy na rolę wiecznych wasali, dostarczyciela siły roboczej, surowców i nisko przetworzonej produkcji, będziemy państwem i narodem "*trzeciego świata*".

Dziś szczytem naszych marzeń i ambicji jest zdolność do obrony przed zagrożeniami oraz zbliżenie się do najlepiej rozwiniętych **industrialnie** państw, osiągniecie ich poziomu dobrobytu. Wydaje się jednak, że jest to ślepa uliczka, beznadziejny kierunek rozwoju cywilizacyjnego.

---

[7] Za: www.idf.il

Nawet najwyższe realne tempo naszego rozwoju , nawet przez całe dziesięciolecia wyższe od otoczenia - nie pozwoli nam dorównać do najlepszych .[8] A oni nie stoją w miejscu. Najlepsi dziś za 10 - 20 lat będą żyli w innej erze cywilizacyjnej - w królestwie **POTĘGI INFORMACJI i płynącego stąd dobrobytu.**

Nawet największa armia, najlepsza infrastruktura obronna, masowa obrona terytorialna i członkostwo w najsilniejszych sojuszach nie dadzą nam gwarancji bezpieczeństwa , lecz tylko większe nadzieje, zwiększone prawdopodobieństwo oddalenia zagrożeń. Poprawa samopoczucia w tym obszarze kosztować nas będzie coraz więcej wysiłków, zasobów i czasu.

To również ślepa uliczka bez szans na sukces. Inni nie stoją w miejscu. Dzisiejsza siła i przewaga pozwala im przegrupować siły i zasoby na inny kierunek - na współtworzenie i wykorzystywanie SZANSY - ***trzeciej fali cywilizacyjnego rozwoju*** .

SZANSĄ Polski i Polaków jest podjęcie ryzyka STRATEGICZNEGO PRZESKOKU, zastąpienia prób pogoni za innymi po tej samej drodze, którą oni szli (10, 20 czy 50 lat temu), PRÓBĄ SIĘGNIĘCIA PO INNE WARTOŚCI, REALIZACJI CELÓW W INNYM OBSZARZE, INNYMI SPOSOBAMI.

Dotyczy to w równej mierze i we wzajemnym powiązaniu zarówno sfery ekonomicznej, społecznej, jak i militarnej.

Nie jest w tym świetle problemem strategicznym wzrost wielkości nakładów na naukę w kolejnych planach budżetowych o 2, 3 czy 5%. Można z dużą pewnością wysunąć tezę, iż nawet podwojenie tych nakładów (niewyobrażalne w warunkach dzisiejszego sposobu myślenia) **nie stwarza niezbędnych warunków dla przeskoku cywilizacyjnego**.

A budżet to tylko jedna strona problemu. Równie ważne są:

- zaprojektowanie i wdrożenie **systemowych mechanizmów poszukiwawczych i promocyjnych** niezbędnych dla dokonania owego przeskoku;
- ukształtowanie ogólnospołecznej **świadomości, woli i postaw** aprobujących strategię przeskoku , zapewniających udział w jego dokonaniu, oraz myślenie i działanie kategoriami SZANS;
- identyfikacja lub pozyskanie niezbędnych (najlepszych) **zasobów**;
- **koncepcyjne przygotowanie** zmiany.

Dopiero synergiczna suma wymienionych czynników zapewnia warunki konieczne wykorzystania szansy związanej z przeskokiem cywilizacyjnym.

---

[8] Por. m.in. Raport Komitetu Prognoz Polska 2000 oraz : A.Targowski, *Dogonić czas,* Bellona, Warszawa 1993

- Ograniczanie horyzontu badawczego do wymiaru lokalnego, subregionalnego lub regionalnego, **niedocenianie megatrendów i tendencji panregionalnych,** jako zobiektywizowanych determinantów bytu, rozwoju oraz warunków realizacji interesów przez podmioty państwowe. [9]

Dobrych przykładów innego, właściwego naszym zdaniem podejścia, dostarcza lektura prac m.in.: Z.Brzezińskiego, A.Targowskiego, A.Gałganka, P.Kennedy`ego oraz J. Czaputowicza , J. Stacewicza i J. Stefanowicza.
Wymienieni Autorzy na gruncie różnych orientacji, podejść i nurtów badawczych, analizując różne dziedziny rzeczywistości z punktu widzenia wielu nauk (dziedzin, specjalności - politologia, stosunki międzynarodowe, ekonomia, metodologia ogólna, teoria bezpieczeństwa), zgodnie wskazują nadrzędność i pierwotność uwarunkowań globalnych, ogólnocywilizacyjnych, nad czynnikami regionalnymi i lokalnymi.

Dlatego tez nie sposób, jak radzą niektórzy (zob. przypis 7.), *skupić się na otoczeniu bliższym, regionalnym.*[10] W przeważającej mierze elementy i czynniki tkwiące w tym otoczeniu zdeterminowane są zjawiskami i procesami szerszymi, nadrzędnymi.
Bez ich poznania i zrozumienia wszelkie działania lokalne będą oderwane od rzeczywistości, mało racjonalne. [11]

- Ograniczanie horyzontu badawczego do **bliskiej perspektywy czasowej** - kilku lat.

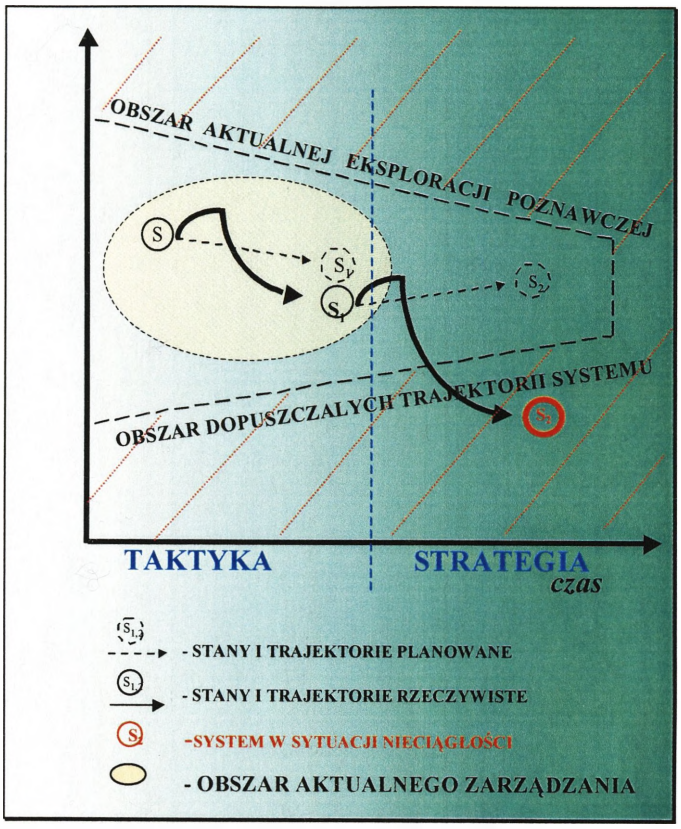
Ta cecha współczesnych, polskich prac badawczych i projektujących sprowadza w konsekwencji działania praktyczne do poziomu **taktycznego**, do identyfikowania potrzeb dnia dzisiejszego lub jutrzejszego i doraźnego ich zaspakajania. Brakuje nam strategicznej perspektywy patrzenia i poznania, nawet w jej tradycyjnym ujęciu. Dzisiejsze podejście mieści się w granicach owalu wyróżnionego na poniższym rysunku.

---

[9] Przykładem takiej orientacji mogą być cytowane wcześniej dokumenty. Zob. też: T. Jemioło , *Perspektywy rozwoju polskiej myśli wojskowej po przystąpieniu do sojuszu,* MW 4/1999

[10] Postawy i świadomość tego rodzaju jest dość powszechna w społeczeństwie polskim. Wg wyników badań OBOP z 1999 roku (www.infosek.pl, "bezpieczeństwo") tylko ok. 20 % Polaków dostrzega celowość i możność wpływu polityki państwa na procesy makrootoczenia.

[11] W znaczeniu nadawanym temu pojęciu przez T.Kotarbińskiego.

Rys. 2. Aktualny obszar badań i zarządzania - TAKTYKA[12]

Strategia, strategiczne myślenie i działanie - obszar na prawo od pionowej linii na rys.2. - wymaga znacznego zwiększenia, wydłużenia w czasie obszaru eksploracji poznawczej oraz , zdaniem np. K.Obłoja [13] , wyjścia poza obszar "*dopuszczalnych trajektorii systemu*", badania **SYTUACJI NIECIĄGŁOŚCI** i przygotowania organizacji na jej spotkanie.

Przyczyny i motywy ograniczania horyzontu czasowego są dość oczywiste – wynikają z trudności patrzenia dalej, szerzej, ogólniej, z ograniczonej możliwości weryfikacji sądów o przyszłości, z **obawy ryzyka** (m.in. – osobistego, dotyczącego własnej pozycji, autorytetu, wiarygodności), związanego z planowaniem lub projektowaniem na podstawie bardzo nieostrych, wieloznacznych i niepewnych prognoz.

Myślenie i działanie **strategiczne** staje się jednak wymogiem i wyzwaniem naszych czasów, warunkiem bytu, rozwoju oraz pomyślnej realizacji interesów . [14]

---

[12] Opracowano na podstawie ujęcia K.Obłoja, cyt.wyd.

[13] K.Obłój, *Zarządzanie strategiczne,* wyd. UW, Warszawa 1987

[14] Por. opinie przedstawione m.in. w .:J.Penc, *Zarządzanie dla przyszłości,* Z.Sopijaszka, *Restrukturyzacja przedsiębiorstwa: szanse i ograniczenia,* A.Kozina (red.), *Zarządzanie zmianami i rozwojem firmy,* A.Toffler, *Trzecia fala,* L.Clarke, *Zarządzanie zmianą,* M.Romanowska, G.Gierszewska, *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa.*

- Zawężenie pola badań i działań wyłącznie do sytuacji, zdarzeń, procesów i trendów aktualnie dostrzeganych, zidentyfikowanych, **nie uwzględnianie obszaru rzeczywistości pozostającego dziś poza zasięgiem eksploracji poznawczej.**

Trudna do podważenia jest prawidłowość podstawowa:

prawdopodobieństwo zaistnienia zdarzeń, sytuacji zawartych w polu aktualnej eksploracji poznawczej (na rys.2.), jest o wiele mniejsze od prawdopodobieństwa zmian poza tym obszarem. [15]

„Sytuacja nieciągłości" definiowana jako taka, w której zarządzanie organizacją nie może być już realizowane za pomocą istniejących, dotychczasowych wzorców, modeli, metod. Wzorce te skonstruowano na podstawie posiadanej wiedzy o otoczeniu, istniejących i uwzględnionych prognoz możliwych zmian.

Nie obejmują one, bo nie mogą w świetle aktualnych możliwości poznawczych, sytuacji, zdarzeń możliwych, prawdopodobnych, a leżących poza obszarem przewidywanych i dopuszczalnych trajektorii systemu (obszar zakreskowany na rys. 2.).

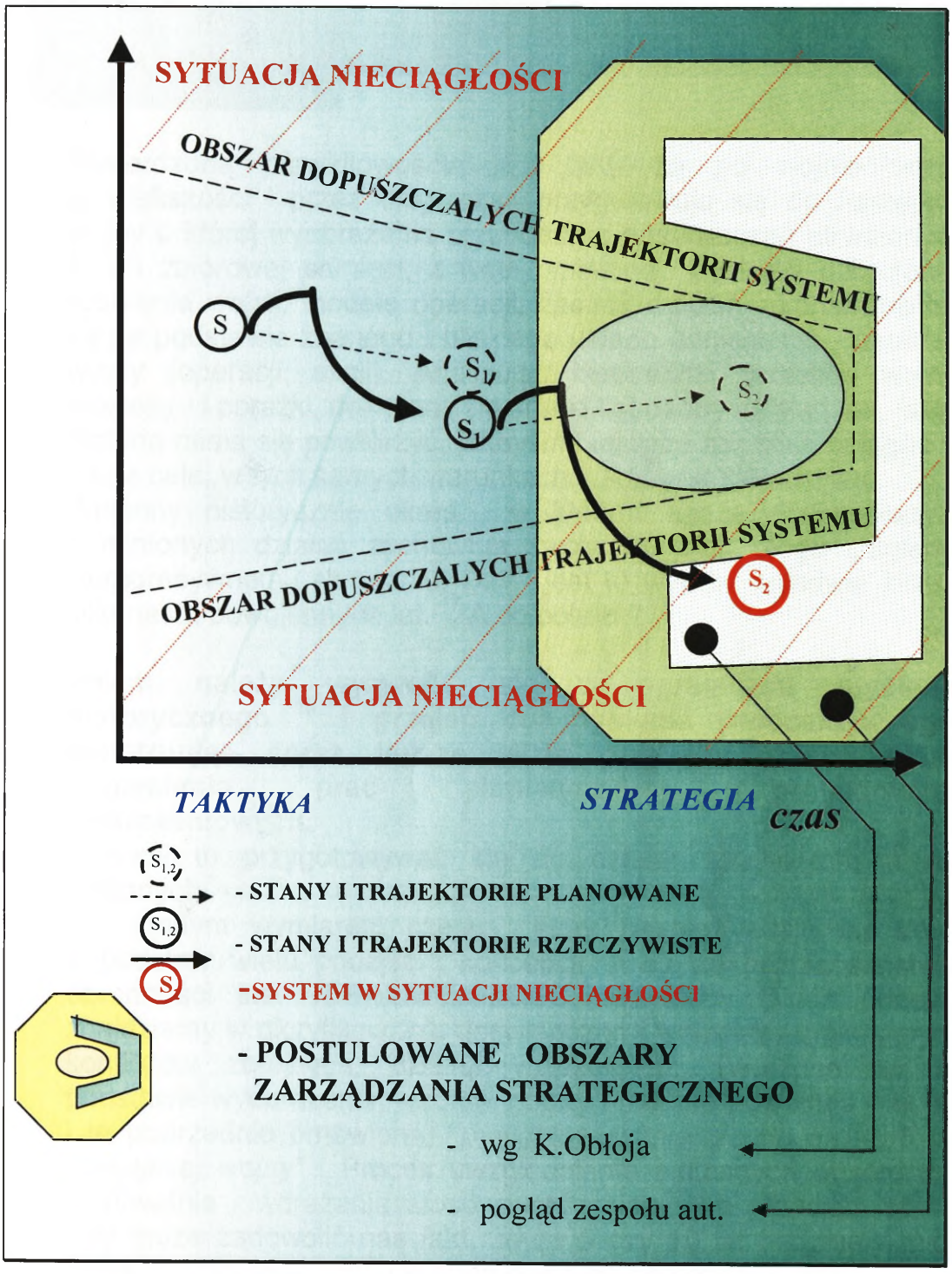
To właśnie "*sytuacje nieciągłości"* zarządzania - warunki funkcjonowania organizacji (SZ, państwa, sojuszu itp.) krytycznie istotne dla jej istnienia, których nie sposób dziś przewidzieć i przygotować się do nich , od kilku lat w doktrynie bezpieczeństwa narodowego USA uważa się za jedno z największych zagrożeń.

Ten właśnie obszar rzeczywistości jest (powinien być) główną domeną strategii, strategicznego myślenia, zarządzania.

Zdaniem m.in. K.Obłoja **wyłącznie** ten obszar jest dziedziną strategii.
Zespół nie podziela tego poglądu, zasięgiem strategii obejmujemy także pole leżące w ramach aktualnego obszaru eksploracji, zawierające najodleglejsze w czasie, ważne sytuacje, procesy, zdarzenia i trendy (rys.3.).[16]

---

[15] Szerzej o „sytuacjach nieciągłości" w : K.Obłój, *Zarządzanie strategiczne*, zob. też: C.Rutkowski, *Nieprzewidywalność sytuacji i jej skutki w zarządzaniu strategicznym,* ZN AON 1998
[16] Szerzej: C.Rutkowski, *cyt.wyd.*

Rys. 3. Poglądy na obszar ZARZĄDZANIA ***STRATEGICZNEGO***

Wyzwanie przyszłości - turbulencyjność zmian, ich nieprzewidywalny dziś charakter, zasięg oraz czas wystąpienia - czynimy w tej pracy obiektem szczególnego zainteresowania.

W tym wyzwaniu tkwi możność zarówno zagrożeń, jak i szans.

- Nadmierne przywiązanie do tradycyjnych, "klasycznych" zadań SZ oraz form i warunków ich realizacji, niedocenianie dynamicznego trendu **zmieniającego obszar i charakter działań wojskowych, w tym - walki zbrojnej.**

Stwierdzoną prawidłowością jest fakt, że po wojnie armie w większości i przez długi czas przygotowują się do następnej wojny o której wyobrażenia przenoszą z doświadczeń utrwalonych w ich zbiorowej pamięci, z wojny minionej. Systemy uzbrojenia, szkolenia wojsk, modele operacji, zasady działań - konstruowane są na podstawie znanego i bliskiego układu odniesienia - ostatniej wojny (operacji, akcji). Analizując niedostatki przeszłej wojny, sukcesy i porażki, doskonali się środki i sposoby działań tak, jakby historia miała się powtórzyć, jakbyśmy jeszcze raz mieli osiągać te same cele, w tych samych warunkach. A to jest niemożliwe.
Zmienny historycznie okres , w którym nasze doświadczenia z minionych działań zachowują swoją wartość, ulega ciągłemu i progresywnemu skracaniu. Dziś jest to wymiar zaledwie kilku - kilkunastu powojennych lat. [17] A co potem ?

Potem **należy wyzwolić się z ograniczeń myślenia historycznego** [18] **i przejść do myślenia prospektywnego, konstruując coraz lepsze wizje przyszłości jako układ odniesienia prac planistycznych, projektowych i wdrożeniowych.**
Pozwoli to przygotowywać się do działań przyszłych, a nie minionych.

Innym wymiarem czasu , który również zdaje się tkwić u podstaw wielu podejść i koncepcji w sferze bezpieczeństwa, obronności jest TERAŹNIEJSZOŚĆ. Przykłady takich podejść znajdziemy w gloryfikowaniu doświadczeń i wniosków z aktualnych konfliktów zbrojnych, działań wojskowych. Tworzone na tej podstawie wyobrażenia, wzorce, normy i modele powodują (tak jak i te poprzednio omówione) "*przygotowywanie się do na jutro do dzisiejszej wojny*" . Proces uwzględniania aktualnych obserwacji, planowania i wdrażania stosownych zmian trwa przecież latami. Czy może zadowolić nas fakt, że za 5 czy 10 lat będziemy mieć armię zdolną do sukcesu w konfliktach takich jak dzisiejsze ?

---

[17] Reguła ta posłużyła Melchiorowi Wańkowiczowi do sformułowania znanej tezy , w myśl której "*po trzydziestu latach bez wojny każda armia głupieje*". Zachowując konwencję Pisarza można stwierdzić, że dziś jest to okres znacznie krótszy.

[18] Nie oznacza to oczywiście całkowitego zerwania z historycznie kształtującymi się trendami, prawami, prawidłowościami, lecz oznacza konieczność przeniesienia akcentów , stopniowego wysuwania w myśleniu i działaniu przyszłości na plan pierwszy .

WIZJA przyszłości - maksymalnie racjonalny obraz przyszłego świata, przyszłej wojny, operacji - to kolejny element , którego niedostatek jest szczególnie ważny i odczuwalny w dzisiejszym myśleniu o bezpieczeństwie, obronności i siłach zbrojnych.
Szczególne znaczenie **WIZJI** w procesie zarządzania (planowania, organizowania, motywowania) wywodzi się z jej umiejscowienia w tych procesach - miejsca **naczelnego, pierwszoplanowego, nadrzędnego** na koncepcyjno - decyzyjnym etapie aktywności.

Wizja jest tym, od czego trzeba zacząć.
Przed postawieniem pierwszego z klasycznych pytań planowania strategicznego: *co osiągnąć ?* trzeba mieć jasność tego, do czego się dąży, kierunku w którym chce się zmierzać i stanu , do którego chcemy się zbliżyć.
Dopiero w dalszej kolejności, na gruncie akceptacji wypracowanej wizji , możemy myśleć o celach, środkach , warunkach i zasobach - możemy formułować **strategię**.

R.L. Ackoff nazywa wizję *„projekcją pożądaną"*, opisującą stan w jakim organizacja chce się znaleźć, do jakiego aspiruje, oraz czas w jakim to ma nastąpić. Również ten autor podkreśla nadrzędność i pierwotność wizji wobec procesu planowania. [19]

Trzeba przy tym pamiętać, że *"wizja jest nie tylko wynikiem wiedzy, praktyki, zdolności i racjonalnej wyobraźni, ale też i* ***ambicji, chęci wykazania się inwencją, imponowania otoczeniu, a niekiedy także nieuzasadnionego hazardu. /.../ jest ona zwartym scenariuszem marzenia o ideale przyszłości i osiągnięcia pozycji, do której się dąży".*** [20] [21]

Szukając odpowiedzi na pytania o aktualność i wartość wzorców, wyobrażeń, modeli , norm stosowanych obecnie jako podstawa formułowania strategii działania i rozwoju SZ, musimy uwzględnić m.in. poniższe zmiany, które zaszły od czasu II wojny światowej , zachodzą obecnie lub mogą zajść w bliskiej już przyszłości :

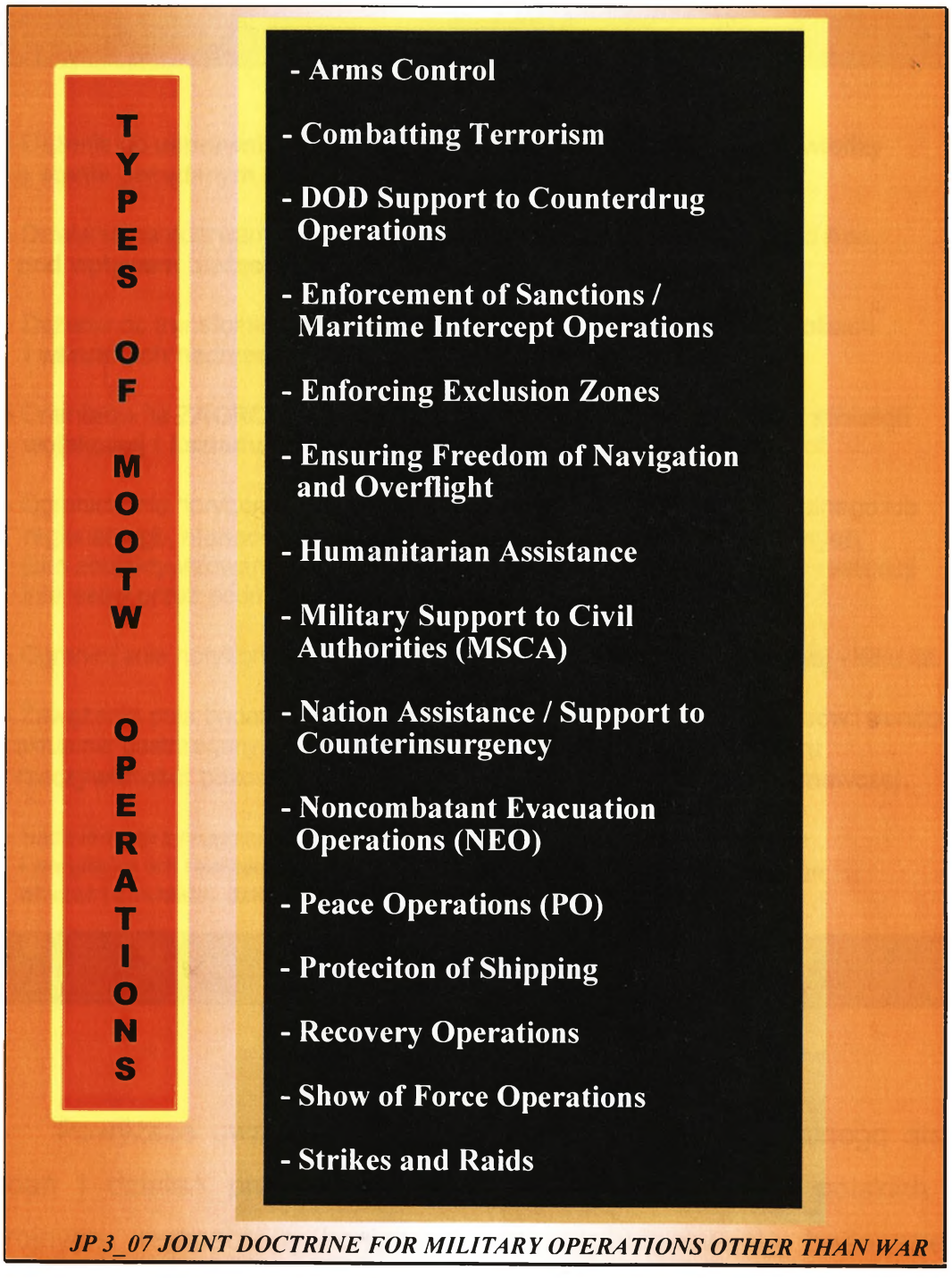
- **Nowe wymiary siły i przewagi**:
  - Przewaga technologiczna;
  - Przewaga informacyjna;
  - Przewaga energetyczna.

---

[19] R.L. Ackoff, *Zasady planowania w korporacjach,* PWE, Warszawa 1973, s. 47
[20] J.Penc, *Strategie zarządzania, Placet,Warszawa 1994, s.129, 146*
[21] Klasycznym przykładem metodologicznego i merytorycznego znaczenia wizji w procesie przygotowania działań może być amerykańska ***Joint Vision 2010*** , współtworząca triadę dokumentów podstawowych , naczelnych, normujących *Joint Operation Planning and Execution System* , oraz - otwierająca *Joint Publication Hierarchy.*

- **Zmiany w formach działań** wojskowych:
    - Operacje inne niż wojna (*MOOTW*) – pokojowe, humanitarne, ratownicze (zob. typy operacji wg. publikacji doktrynalnej 3.07 USA na poniższym schemacie)– jako obszar najczęstszych akcji, operacji SZ;
    - Działania połączone , w wymiarach:
        - Cywilno – wojskowym;
        - Wielonarodowego uczestnictwa;
        - Zintegrowanego obszaru (teatru) operacji;
        - Powietrzno – lądowo – morskim , kosmicznym i działań specjalnych.
    - Autonomiczne, zoptymalizowane co do składu, zdolności i możliwości zgrupowania celowe (zadaniowe) - *Joint Task Forces*, zamiast stałych elementów struktur organizacyjnych (dywizje, armie itp.).
- **Zmiany w warunkach przygotowania i prowadzenia działań** wojskowych:
    - Ograniczona swoboda decyzji i działań wojskowych, ścisłe podporządkowanie precyzyjnym normom politycznym, społecznym, ekonomicznym;
    - Ograniczenia budżetowe oraz optymalizacja rachunku koszt – efekt;
    - Nieciągłość frontu działań w funkcji czasu i miejsca ;
    - „Nieklasyczny" przeciwnik – mafie, terroryści, narkobiznes, sekty itp., lub – brak przeciwnika;
    - wzrastająca rola i tempo manewru w skali regionalnej oraz globalnej.

Wyliczone powyżej cechy i zmiany nie wyczerpują oczywiście listy zaistniałych oraz możliwych przeobrażeń, wystarczają jednak do jednoznacznego wskazania na konieczność modyfikacji wyobrażeń, modeli, norm, stanowiących podstawę konstruowania strategii i rozwoju sił zbrojnych.

Rys. 4. Typy operacji innych niż wojenne w ujęciu doktryny USA

* *

Dość szeroka interpretacja poszczególnych ocen czyni koniecznym przedstawienie ich w formie uproszczonej, zwięzłej. Ujęcie takie przedstawia poniższe zestawienie.

- Dążenie do **usprawniania** istniejących SZ **bez jasno sprecyzowanej wiedzy o stanie pożądanym SZ, bez wizji i koncepcji** dochodzenia do niej.
- Działania na oderwanych, **niespójnych kierunkach, wyznaczanych *ad hoc* pod wpływem bieżących potrzeb, zadań, warunków i poglądów**
- Dążenie do transformacji SZ **bez wiedzy o celach, koncepcjach, zasobach i warunkach nadrzędnych** (NATO, RP, SBN, SOP);
- Orientacja na **ZAGROŻENIA** jako **główny** (często jedyny) **wyznacznik strategii wojskowej i kształtu sił zbrojnych**, niedostrzeganie (niedocenianie) roli **SZANS.**
- Ograniczanie horyzontu badawczego do wymiaru lokalnego, subregionalnego lub regionalnego, **niedocenianie megatrendów i tendencji panregionalnych,** jako zobiektywizowanych determinantów bytu, rozwoju oraz warunków realizacji interesów przez podmioty państwowe.
- Ograniczanie horyzontu badawczego do **bliskiej perspektywy czasowej** - kilku lat.
- Zawężenie pola badań i działań wyłącznie do sytuacji, zdarzeń, procesów i trendów aktualnie dostrzeganych, zidentyfikowanych, **nieuwzględnianie obszaru rzeczywistości pozostającego dziś poza zasięgiem eksploracji poznawczej.**
- Nadmierne przywiązanie do tradycyjnych, "klasycznych" zadań SZ oraz form i warunków ich realizacji, niedocenianie dynamicznego trendu **zmieniającego obszar i charakter działań wojskowych, w tym - walki zbrojnej.**

Powyższe uwagi, zawierające krytyczną ocenę aktualnego stanu badań i działań praktycznych w obszarze transformacji polskich sil zbrojnych, wyznaczają konkretne reguły postępowania badawczego zespołu, polegające na eliminacji zauważonych niedociągnięć i nieprawidłowości, dążeniu do większej racjonalności metodologicznej oraz merytorycznej.

* *

Próbując określić **rangę i znaczenie podejmowanego przez zespół problemu** *transformacji polskich sił zbrojnych pod kątem ich adaptacji do zadań i warunków kształtowanych przez nowe wyzwania, szanse i zagrożenia*, oraz zakładaną **użyteczność** wyników, należy wyróżnić chociażby główne obszary funkcjonowania problemu, dziedziny jego występowania jako obiektu badań i zagadnienia praktyki (rys.).

Rys. 5. Obszary funkcjonowania problemu[22]

[22] Schemat ma postać ideową, dlatego też nie wyróżniono na nim poziomów dziedzin, dyscyplin i specjalności.

Przedstawiona wieloaspektowość problemu wymusiła interdyscyplinarne podejście do jego rozwiązywania, uwzględnianie różnych wątków badawczych. Korzystna, ale komplikująca była możliwość wykorzystania różnych podejść, metod i technik badań, właściwych poszczególnym dziedzinom, dyscyplinom. Również uzyskane wyniki można osadzić i należy oceniać w obszarach wielu dziedzin i aspektów problemu.

Argumentem najprostszym i bezpośrednim, wyznaczającym wagę i rangę podejmowanego problemu może być znaczenie potencjalnych jego rozwiązań dla sprawności funkcjonowania SZ, stopnia realizacji przez nie misji i roli społecznej .

Posługując się (znowu) ujęciem R.L. Ackoffa przed podjęciem jakichkolwiek działań, zmian, należy upewnić się w przekonaniu, że *„przyszłość można poprawić podejmując czynną interwencję".* Planowanie interwencji musi być oparte na ***„predykcji tego, co może nastąpić, jeśli nie podejmie się planowej interwencji"***. [23]

Przenosząc istotę takiego podejścia w obszar podejmowanego problemu dla wykazania jego zasadności i znaczenia należy:

- Wykazać, że SZ mogą być lepiej niż aktualnie przygotowane do realizacji swoich zadań w warunkach prognozowanych wyzwań;
- Wykazać, że interwencja, zmiana jest konieczna, lub co najmniej pożądana dla realizacji misji i zadań powierzonych (przewidywanych) dla SZ RP, bądź też przyczyni się istotnie do podniesienia efektywności ich wykonania.

Zamieszczona wcześniej krytyczna analiza aktualnego stanu teorii i praktyki transformowania polskich sił zbrojnych zdaje się w wystarczającym stopniu dowodzić możliwości zmian doskonalących. Dowodzi tego również obserwowana praktyka działań wojskowych w sytuacjach nowych, zaskakujących (stan wojenny w PRL, kryzys władzy z lat 80-tych, powódź 1997, organizacja kontyngentów narodowych do misji PdP i NATO itp.).

---

[23] Cyt. wyd. s.47

Przekonanie o celowości i konieczności dokonania zmian podnoszących zdolność SZ RP do funkcjonowania w warunkach nowych wyzwań, zagrożeń i szans, zespół uzyskał poprzez sporządzenie projekcji odniesienia.[24] Dodatkowo przeprowadzono badania scenariuszowe (scenariusze procesów) oraz analizę sytuacji praktycznych, w których siły zbrojne różnych państw wykorzystywano do zadań dla nich nietypowych lub nowych, nie ujętych w ich rolach organizacyjnych.

Opracowywane w ramach ćwiczeń studyjnych na Podyplomowym Studium Operacyjno – Strategicznym ***„scenariusze nieingerencyjnego rozwoju polskich sił zbrojnych"*** [25] jednoznacznie wykazały zdecydowane nieprzystosowanie naszej armii (i całego systemu bezpieczeństwa państwa) do zadań i warunków związanych z nowymi wyzwaniami. Ocenę tą potwierdziła analiza interpolacyjna [26] zdolności polskich sił zbrojnych do realizacji nietypowych dziś dla nich zadań.

Rezultaty powyższe umożliwiły wysunięcia twierdzenia o konieczności i celowości interwencji - transformacji SZ RP, potwierdzając tym samym aktualność, zasadność i rangę podejmowanego problemu.

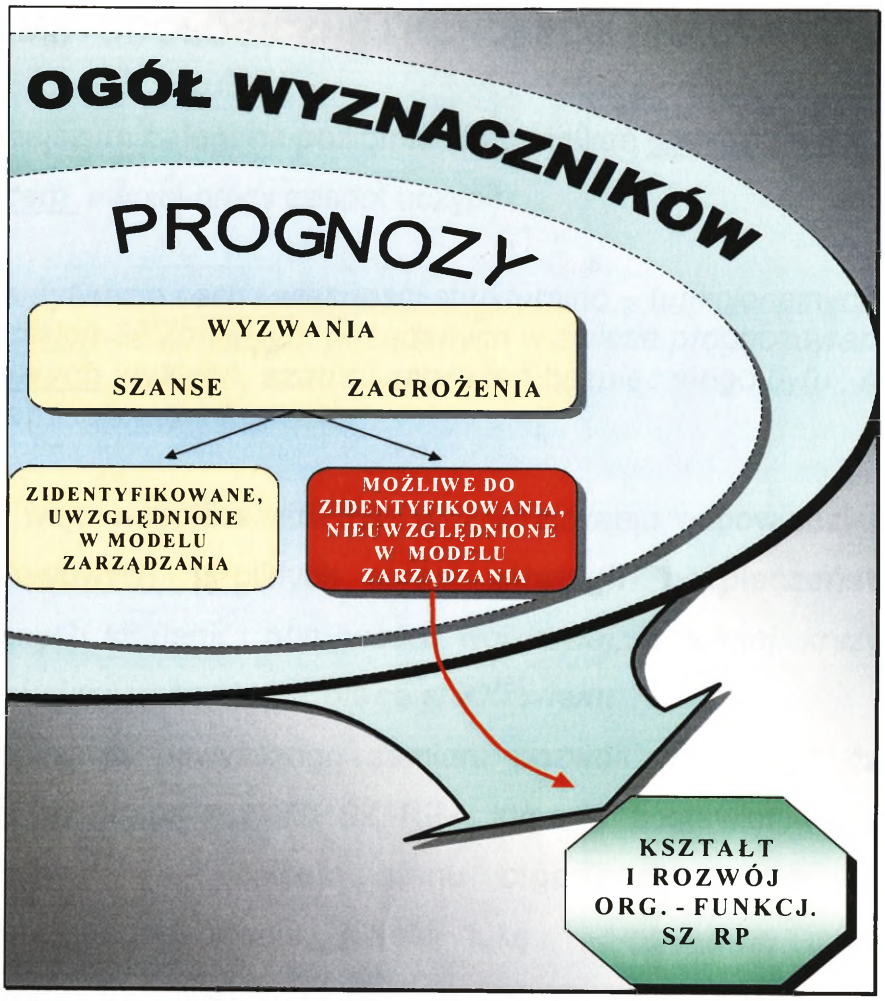
Uprzedzając przedstawienie koncepcji metodologicznej pracy zespół chce podkreślić: **badania nasze dotyczą jednego tylko elementu z bardzo rozległego zbioru wyznaczników kształtu i rozwoju sił zbrojnych państwa** (zob. rys. poniżej).

---

[24] Jest to odpowiednik terminu R.L.Ackoffa *„projekcja odniesienia"*. Zespół z powodzeniem od lat stosuje adekwatne pojęcie **„scenariusz nieingerencyjnego rozwoju"**, które wydaje się być łatwiejsze w odbiorze.

[25] Materiał powielony , w zbiorach KS AON

[26] Przeniesienie zadań i warunków działania innych armii w konkretnych sytuacjach rzeczywistych w obszar polskiego systemu wojskowego, a następnie wnioskowanie o możliwych rezultatach działań.

Rys. 6. Zakres badań

Nie należy więc postrzegać prezentowanych w niniejszej pracy twierdzeń, tez, ocen i postulatów jako rozwiązania całościowego, gotowego przepisu na transformowanie SZ.

Nie można i nie wolno dokonywać zmian w kształcie organizacyjno- funkcjonalnym złożonego mechanizmu dla uwzględnienia jednej tylko determinanty, bez sprawdzenia skutków - potencjalnych zmian ogólnosystemowych, oraz wpływu innych wyznaczników.

Dopiero systemowe powiązanie wszelkich czynników determinujących, w ich synergicznej współzależności, stanowić może podstawę dokonywania zmian praktycznych.

ZARYS METODOLOGICZNEJ KONCEPCJI PRACY

Najogólniejszym **celem** na poziomie sformułowań jakościowych , a więc – **zamiarem** swojej pracy zespół uczynił :

> *identyfikację cech i własności strukturalno – funkcjonalnych polskich Sił Zbrojnych, pożądanych w świetle prognozowanych* ***nowych wyzwań, szans i zagrożeń*** *bezpiecznego bytu , rozwoju oraz realizacji interesów.*

Chcemy więc współuczestniczyć w poszukiwaniu odpowiedzi na jedno z podstawowych i pilnych pytań **strategii bezpieczeństwa RP** i pochodnych strategii : *obronności, wojskowej, wojennej, kryzysowej* – ***jaka armia jest potrzebna Polsce w XXI wieku ?***

Realizacja powyższego zamiaru pozwoli wyznaczyć częściową *projekcję pożądaną* kształtu SZ RP , która w zestawieniu z *projekcją odniesienia* [27] - opisem stanu organizacji w warunkach jej nieingerencyjnego rozwoju, określi lukę - podstawę informacyjną projektowania ewentualnych zmian dostosowawczych.

Horyzont czasowy naszej eksploracji badawczej można dość ogólnie określić jako *sięgający dalej niż pierwsze 5 lat XXI wieku.* Charakter obiektów badań - zjawisk i procesów makrospołecznych rozpatrywanych w interdyscyplinarnym ujęciu głównie globalnym lub regionalnym - nie pozwala na ujęcie bardziej precyzyjne.

Zastrzeżone we *„Wprowadzeniu"* ograniczenie **obszaru badań** do jednego tylko z wyznaczników kształtu SZ, może powodować wrażenie, że obszar ten wydawać będzie się zbyt wąski, a przez to obniżający praktyczną wartość, użyteczność przedstawianych w pracy rezultatów. Za takim ujęciem przemawiały jednak istotne argumenty:

1. szczególna ranga jaką nadać trzeba wyzwaniom dziś nie ujętym we wzorcach i modelach organizacji bezpieczeństwa oraz zarządzenia tą sferą.

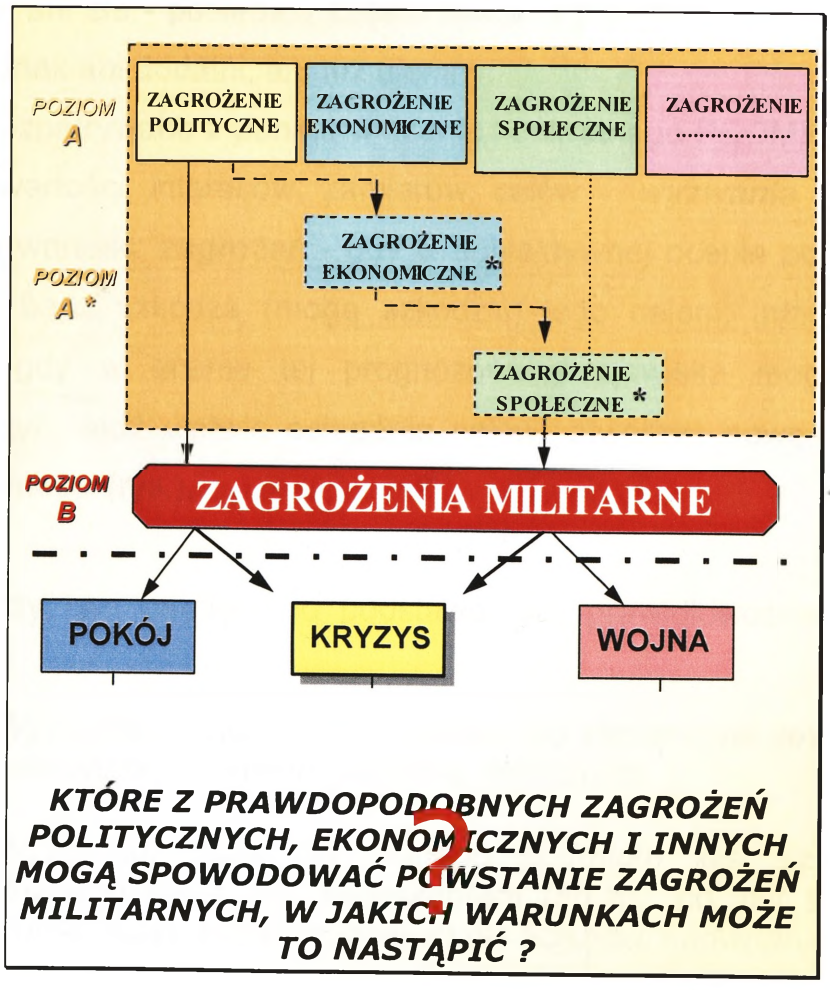
---

[27] Terminy : *„projekcja odniesienia"* i *„projekcja pożądana"* za R.L. Ackoff, *cyt. wyd.*

Ranga ta wynika głównie z możliwej skali i znaczenia skutków nieuwzględnienia tej determinanty;

2. specyfika, zróżnicowanie, złożoność i rozległość przedmiotu badań – całość interakcji w obszarze tzw. „*ładu światowego*" oraz w jego równie złożonej i wielowymiarowej strukturze wewnętrznej. Zgodnie z postulowanym od lat podejściem jeden z najważniejszych i bezpośrednich wyznaczników kształtu SZ – *zagrożenia militarne* – nie ma charakteru pierwotnego i samoistnego (rys. poniżej). Problemy kształtu, użycia i działania jednego z narzędzi polityki państwa – SZ – są **pochodne, wtórne** wobec problemów, zagrożeń powstających lub prognozowanych w innych sferach, dziedzinach polityki. Zdarzenia, zjawiska, procesy polityczne, ekonomiczne, społeczne itp. , są więc warunkiem *niezbędnym* (ale nie *wystarczającym*) powstania zagrożeń militarnych. Stąd –

   identyfikacja możliwych zagrożeń (problemów) militarnych ***wymaga eksploracji poznawczej wszelkich innych sfer*** *w całej ich jednostkowej złożoności i systemowym, synergicznym powiązaniu, w całej ich turbulencyjnej i trudnej do przewidzenia dynamice;*

Rys. 7. Zagrożenia militarne – logika podejścia

3. Określone, ograniczone możliwości zespołu oraz rzeczywiste warunki jego pracy. Czynnik ten determinuje wartość wyników możliwą do uzyskania w przyjętym obszarze, zakresie badań.

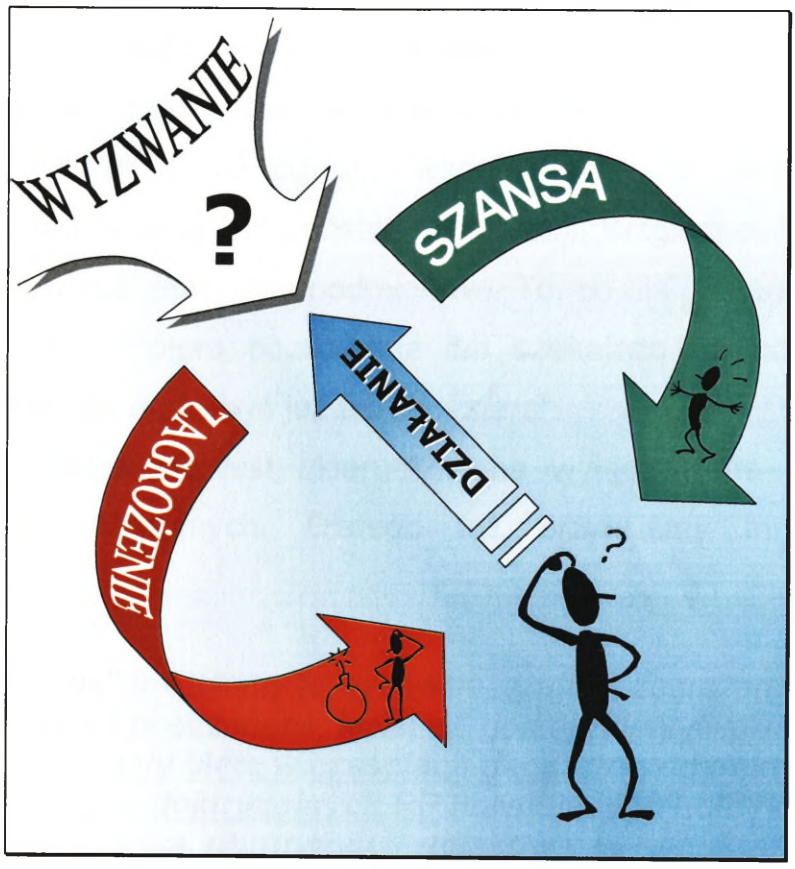
Interpretacji wymaga użyty w tytule pracy termin „***nowe* wyzwania, szanse i zagrożenia***”.

Pojęciom : *"wyzwania", "szanse" , zagrożenia"* nadajemy w pracy znaczenie w pełni zgodne z ujęciem prof.. Kukułki , stosując je w określonym przez Niego związku logicznym. "WYZWANIA" są tu pojęciem pierwotnym, nadrzędnym, odnoszą się do wszelkich aktualnych lub prognozowanych zdarzeń, sytuacji, procesów, które z racji swej natury i charakteru mogą mieć istotny wpływ na podmiot. "Wyzwania" oznaczają więc to wszystko *co może się zdarzyć,* i co podmiot musi uwzględnić planując swoją politykę. "Wyzwania" nie są przy tym z gruntu ani dobre, ani złe - posiadają często znaczny potencjał wewnętrzny, nie jest on jednak ani dodatni, ani też ujemny.

Dopiero rozpatrywane z punktu widzenia konkretnego PODMIOTU - jego systemu wartości, interesów, zamiarów, celów - ***wyzwania*** przybierają określoną wartość: ***zagrożeń*** - gdy w subiektywnej ocenie podmiotu nie sprzyjają, bądź szkodzą (mogą szkodzić) jego celom, interesom, lub ***szans*** - gdy w ocenie tej prognozowane zjawiska mogą pomóc, przyspieszyć bądź ułatwić osiąganie celów, otworzyć nowe, korzystne pola aktywności (rys.).

Trzeba przy tym pamiętać o podstawowych prawidłowościach w tym obszarze:

- *Wyzwania mogą powstać, pojawić się zarówno* ***na zewnątrz****, jak i* ***wewnątrz*** *podmiotu (państwa, sojuszu itp.);*
- *Wyzwanie, które dla jednego podmiotu jest* ***szansą****, dla drugiego może być* ***zagrożeniem*** *(np. to, co jest szansą dla Polski, może być zagrożeniem dla Sojuszu, i odwrotnie);*
- ***Podmiot poprzez swoją aktywność ma (może mieć) wpływ na przekształcanie wyzwań w SZANSE lub ZAGROŻENIA;***

Rys. 8. PODMIOT wobec WYZWAŃ, SZANS i ZAGROŻEŃ

W kontekście powyższego, w aspekcie ***wyzwań***, **POLITYKĘ** można zdefiniować jako:

Całokształt działań podmiotu obejmujący:

- *przeciwdziałanie*[28] *zagrożeniom ,*
- *kreowanie szans,*
- *wykorzystywanie szans,*

ukierunkowany na maksymalizację prawdopodobieństwa zachowania bezpiecznego bytu, rozwoju i stopnia realizacji własnych interesów.

Określenie znaczenia cechy "***nowe"*** (wyzwania, zagrożenia, szanse) wbrew pozorom nie jest proste. Przyjmując, że wszystko to, co już wiemy, znamy jest *"stare"* , "nowością" byłyby nie odkryte jeszcze elementy

---

[28] *"Przeciwdziałanie zagrożeniom" interpretujemy tu szeroko, obejmując tym terminem zarówno zapobieganie im, minimalizację, likwidacje, oraz niezbędne działania pochodne typu: wykrywanie, kształtowanie zdolności ochronno - obronnych itp.*

rzeczywistości, dotychczas nieznane (przynajmniej nam). W tym rozumieniu nie są więc *"nowością"* wyzwania typu: *terroryzm, mafie* czy *fundamentalizm religijny* , jako że już je zidentyfikowaliśmy, doczekały się one dość pokaźnej bibliografii, wspominają o nich doktryny bezpieczeństwa większości państw, organizacji. Względność określenia *"nowe"* ma również znaczenie podmiotowe. To, co dla jednego podmiotu jest *"nowe"*, bo dopiero poznawane lub czekające na odkrycie, dla drugiego podmiotu może być już bardzo *"stare"*.

Praca nasza nie jest ukierunkowana wyłącznie na odkrywanie wyzwań dziś nieznanych. Dlatego też przyjęliśmy inną formułę znaczeniową :

> *jako* ***"nowe"*** *traktujemy te wyzwania, szanse, zagrożenia, które są dziś postrzegane, lepiej lub gorzej zidentyfikowane, lecz* ***nie zostały ujęte w częściach decyzyjno - dyrektywnych dokumentów doktrynalnych RP normujących politykę bezpieczeństwa, obronności, wojskową.***.

Posłużmy się przykładem wyjaśniającym zastosowane podejście.

W dokumencie przyjętym na posiedzeniu Komitetu Obrony Kraju w dniu 2 listopada 1992 roku, zatytułowanym *Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa oraz Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej* wskazane zostały konkretne, prognozowane wyzwania i zagrożenia naszego bezpieczeństwa typu:

- *"zapóźnienie cywilizacyjne";*
- *'możliwość wielkiej fali uchodźców ze Wschodu";*
- *"odcięcie lub znaczne ograniczenie dostaw surowców strategicznych";*
- *"postępująca degradacja środowiska naturalnego*".

Dokument ten nie zawiera jednak w swej części decyzyjno - dyrektywnej żadnych założeń, rozstrzygnięć, wytycznych czy zadań dotyczących sposobu postępowania w wymienionych sytuacjach.

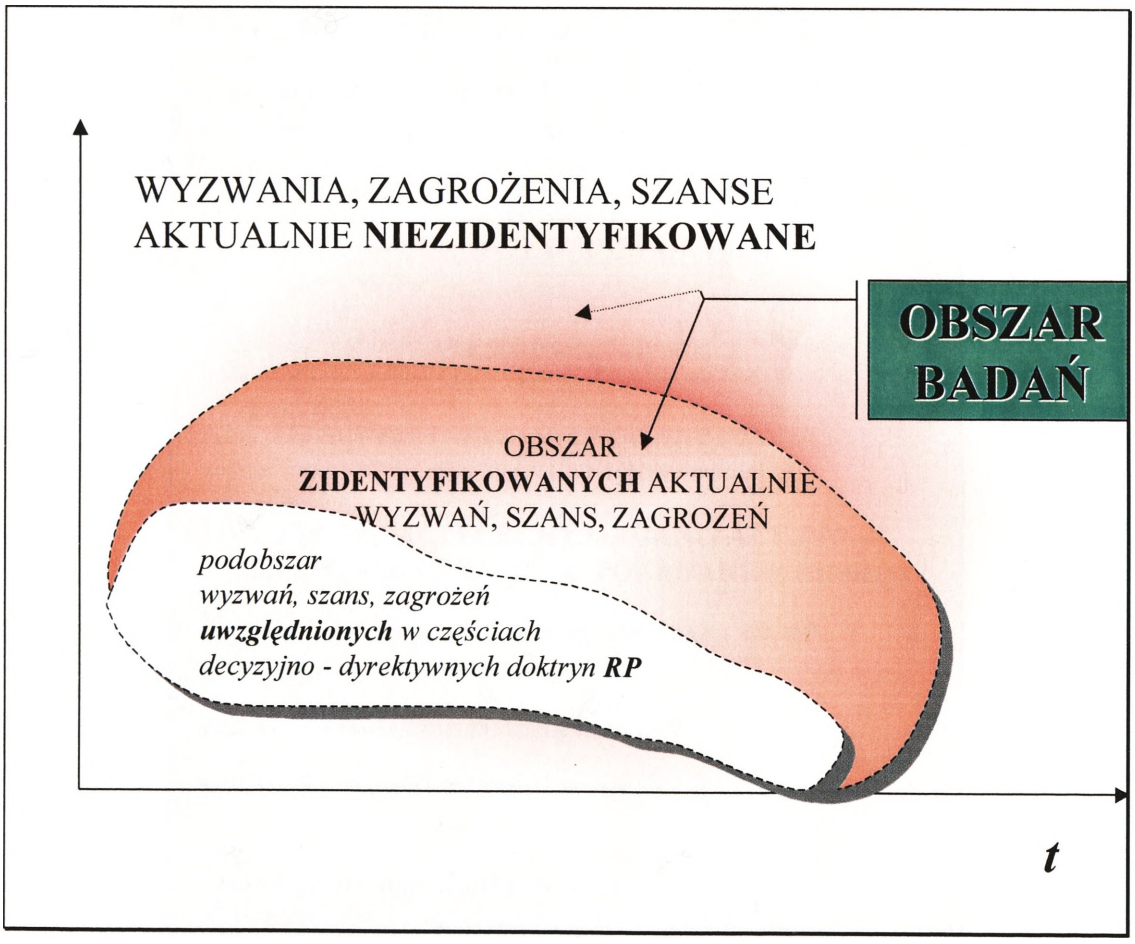
Dla planisty strategicznego są to więc sytuacje **nowe**, którymi dopiero będzie się zajmował, projektując warianty adekwatnych linii politycznych, koncepcji, strategii, planów.

Inny przykład.

W USA, dostrzegając rosnąca groźbę terroryzmu, od kilku już lat problem ten znajduje swoje odzwierciedlenie w tworzonych normach prawnych, w doktrynach bezpieczeństwa i obronności. Przyjęto określone cele, zaprojektowano i wdrożono systemowe mechanizmy działań, skonstruowano stosowne narzędzia, wydzielono zasoby , przekazano konkretne dyrektywy i instrukcje do sfery realizacyjnej.[29]

W Polsce , mimo że problem terroryzmu jest od dość dawna dostrzegany, w zapisach doktrynalnych nie funkcjonują żadne konkretne rozwiązania. Dlatego tez problem ten będziemy traktować jako "**nowy**", bo nie rozwiązany, wymagający dopiero zajęcia się nim.

Powyższe założenia interpretacyjno - znaczeniowe pozwalają określić obszar badań w sposób przedstawiony na poniższym rysunku.

Rys. 9. Lokalizacja obszaru badań

[29] Zob. np. *Joint Pub 3-07.2 z 15.3.1998 roku*

Główny problem badawczy polegał na

identyfikacji cech organizacyjno - funkcjonalnych i zdolności kierunkowych polskich Sił Zbrojnych pożądanych lub koniecznych w świetle potrzeb podejmowania nowych wyzwań, przeciwdziałania nowym zagrożeniom, kreowania i wykorzystywania nowych szans w obszarze bezpiecznego bytu, rozwoju i realizacji interesów narodowych (państwowych) w XXI wieku.

Analiza tak sformułowanego problemu pozwoliła dokonać jego strukturalizacji na poniższy, względnie zamknięty zbiór **problemów** składowych:

- **Jaki zbiór ELEMENTÓW KSZTAŁTU ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNEGO opisuje SZ - *jakie są*** zmienne regulowane **?**
- **Jaka jest LOGIKA WPŁYWU wyzwań, szans i zagrożeń na kształt organizacyjno - funkcjonalny sił zbrojnych ?**
- Jak zdefiniować **„*NOWE WYZWANIA, ZAGROŻENIA, SZANSE*" ?**

- **Jakie NOWE WYZWANIA, ZAGROŻENIA I SZANSE niesie XXI wiek ?**
- **W ramach jakich działań politycznych, koncepcji i warunków ich realizacji można przewidywać ZAANGAŻOWANIE SZ RP ?**
- **Jakie mogą być CELE, ZADANIA I ZASADY UŻYCIA SZ, powierzone FUNKCJE i WARUNKI ich wypełniania ?**
- **Jakie ZDOLNOŚCI i CECHY ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNE SZ RP są POŻĄDANE (*niezbędne*) ?**
- **W jakim stopniu AKTUALNE I PLANOWANE SZ RP posiadają pożądane zdolności i cechy ?**
- **Jaka LUKA ORGANIZACYJNA istnieje ?**
- **Jakie MOŻLIWOŚCI LIKWIDACJI LUKI są realne ?**
- **JAK TRANSFORMOWAĆ SZ , by doprowadzić je do pożądanego i możliwego do osiągnięcia kształtu organizacyjno -funkcjonalnego - *warunki, metoda, zasady, kierunki, priorytety, zasoby*?**

Rys. 10. PROBLEMY BADAWCZE

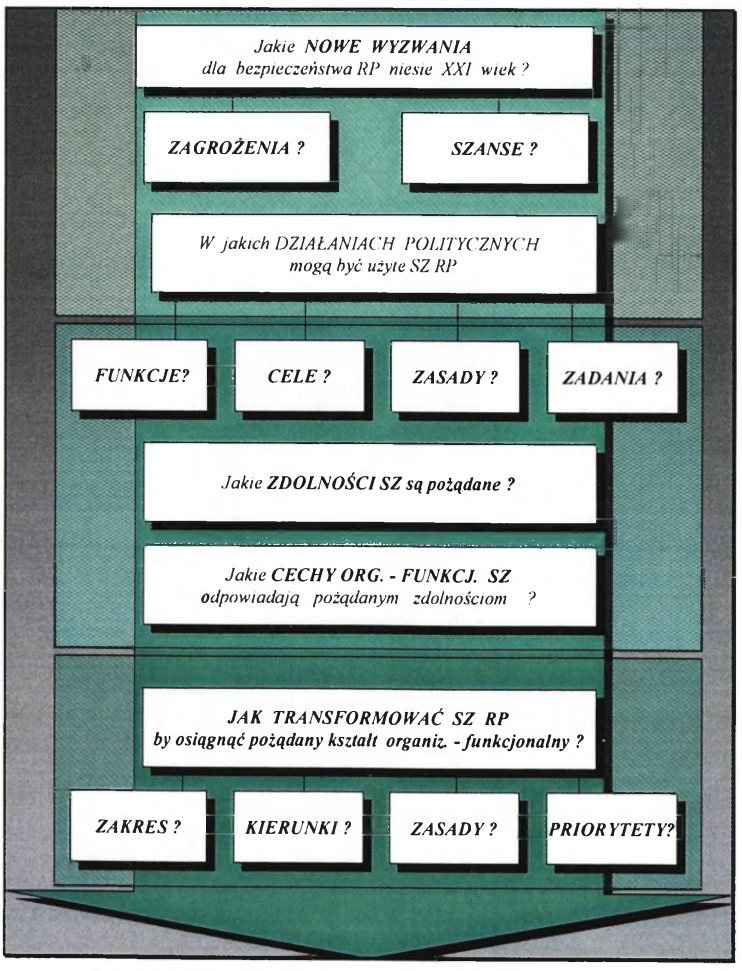
Pierwsze trzy problemy rozwiązywano we wstępnym etapie badań, uzyskane rezultaty stworzyły niezbędną platformę metodologiczną dla badań głównych. Z kolei problemy ostatnie - cztery - warunkowo włączono do koncepcji badań, z zastrzeżeniem ich podjęcia w zależności

od uzyskania rezerwy czasu w 2000 roku, lub powiększenia składu zespołu .

Osnowę konstrukcji procesu badawczego tworzą więc cztery problemy, które można wyrazić następującymi pytaniami :

- Jakie NOWE WYZWANIA, ZAGROŻENIA I SZANSE niesie XXI wiek ?
- W ramach jakich działań politycznych, koncepcji i warunków ich realizacji można przewidywać ZAANGAŻOWANIE SZ RP ?
- Jakie mogą być CELE, ZADANIA I ZASADY UŻYCIA SZ, powierzone FUNKCJE i WARUNKI ich wypełniania ?
- **Jakie ZDOLNOŚCI i CECHY ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNE SZ RP są POŻĄDANE (*niezbędne*) ?**

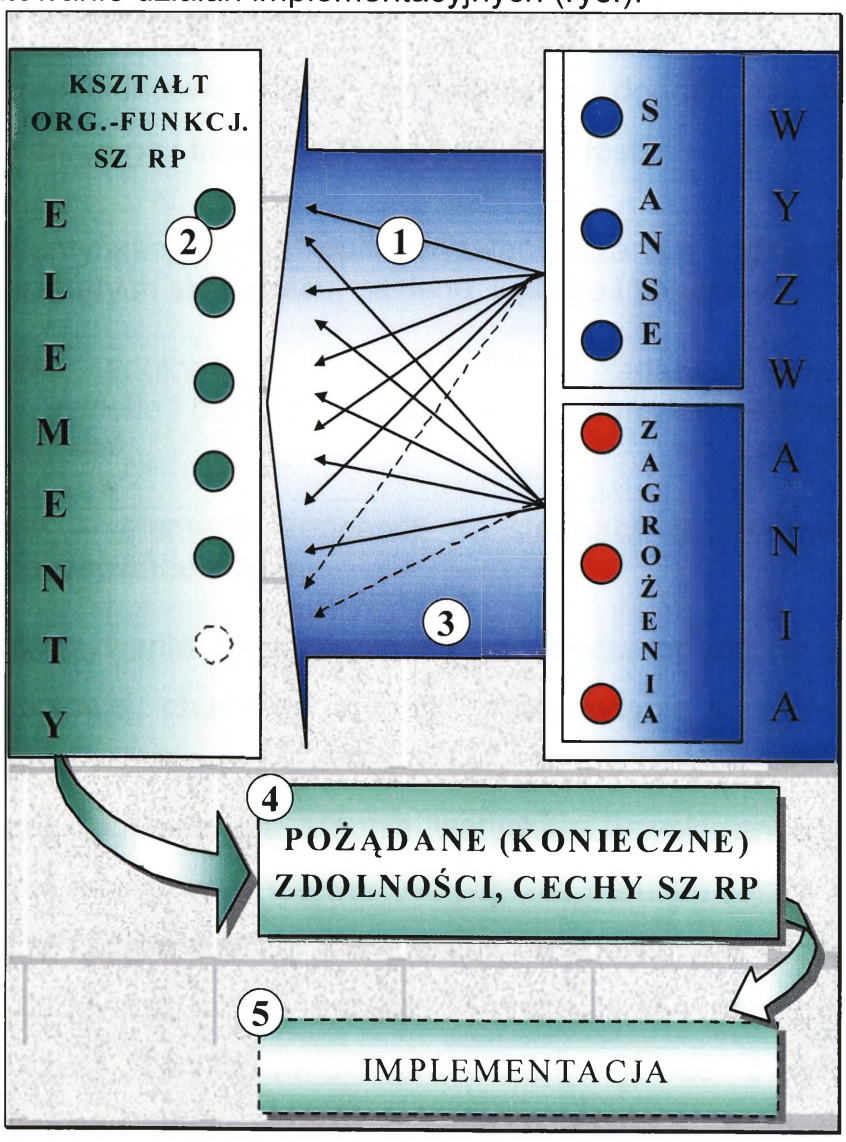
Rzeczywiste zależności informacyjne oraz przyjęta logika podejścia wyznaczyły określoną kolejność podejmowania poszczególnych problemów - **tok badań**

Rys. 11. TOK BADAŃ

Do rozwiązywania głównych problemów merytorycznych zastosowano **technikę badawczą** , którą opisać można jako sekwencję pięciu działań:

1. Analiza wpływu każdego elementu ze zbioru WYZWAŃ na kolejne elementy opisujące kształt organizacyjno – funkcjonalny SZ RP;
2. Identyfikacja pożądanych (koniecznych) cech elementu w kontekście każdej szansy (zagrożenia);
3. Analiza możliwych współzależności rzeczowo – przestrzenno - czasowych w obszarze działań politycznych – odpowiedzi na wyzwania, identyfikacja obszarów wspólnych w funkcji czasu, miejsca lub zaangażowania zasobów;
4. Synteza pożądanych cech i zdolności SZ RP w kontekście zagregowanych potrzeb; redukcja, porządkowanie i weryfikacja wyników;
5. Projektowanie działań implementacyjnych (rys.).

Rys. 12. Idea przyjętej metody badań problemów podstawowych

Przyjęta **organizacja badań** zakłada wykonanie przez zespół w pierwszym roku pracy (1999 rok) opracowania cząstkowego , przedstawiającego wyniki wstępnego i pierwszego etapu badań, to jest:

- koncepcję metodologiczną pracy;
- dekompozycję i interpretację kategorii „*kształt organizacyjno – funkcjonalny sił zbrojnych*" oraz „*wyzwania*", *szanse*", „*zagrożenia*";
- charakterystykę *wyzwań* jako determinantów kształtu i rozwoju sił zbrojnych;
- wyznaczenie granic i klasyfikację zbioru wyzwań jako przedmiotu badań.

Opracowanie końcowe (2000 rok) wniesie dodatkowo prezentację rezultatów drugiego i trzeciego etapu badań, to jest :

- identyfikację oraz opis wyzwań, szans, zagrożeń według przyjętych skali czasu, zasięgu, wpływu i znaczenia;
- zbiór zdolności i cech SZ RP pożądanych (koniecznych) w świetle potrzeb związanych z polityką państwa wobec wyzwań;
- ew. – elementy koncepcji transformacji SZ RP wdrażającej postulowane zmiany.

Rozwiązywanie poszczególnych problemów oparto na technikach pracy zespołowej, charakter „autorski" miały jedynie wstępne, robocze wersje metod i rozwiązań.

W celu podniesienia stopnia weryfikacji uzyskiwanych wyników, sukcesywnie analizowano ich wartość poprzez badanie sądów ekspertów oraz analizę porównawczą z wynikami uzyskiwanymi przez zespoły i ośrodki badawcze innych państw. Konstruowane narzędzia i nowe techniki badań weryfikowano wprowadzając je do ćwiczeń, zajęć praktycznych na Podyplomowym Studium Operacyjno – Strategicznym.

Niniejsze opracowanie wyników badań zrealizowanych w 1999 roku **zawiera**: *wprowadzenie, zarys koncepcji metodologicznej pracy* oraz trzy rozdziały poświęcone wyszczególnionym powyżej problem składowym pierwszych etapów badań. Każdy rozdział poprzedzono stosownym *wprowadzeniem*, określającym funkcję wobec całości pracy, opisem *toku i metody badań*, oraz *schematem zawartości treściowej*.

Konieczne są trzy kierunki „spojrzeń" na organizację i jej otoczenie warunkujące powodzenie przyjętej strategii:

1. dokładne spojrzenie wewnątrz
2. szerokie spojrzenie na zewnątrz
3. długie spojrzenie w przyszłość

B.HEDBERG, S.JONSSON [30]

ROZDZIAŁ 1.

KSZTAŁT ORGANIZACYJNO – FUNKCJONALNY SZ. DEKOMPOZYCJA I INTERPRETACJA KATEGORII

Realizacja przyjętego zamiaru i koncepcji badań doprowadzić ma do określenia pożądanych w aspekcie prognozowanych wyzwań zdolności, cech, właściwości polskich SZ . Opis owych zdolności i cech może być dokonany na różnych poziomach zarówno ogólności, jak i układu odniesienia. Pytanie typu *„jakie powinny być ....?"* można przecież odnieść zarówno do całych SZ, jak i do dowolnie wyróżnionych w nich obszarów, dziedzin, elementów, np. do: *rodzajów sil zbrojnych, struktury organizacyjnej, zasad kompletowania, logistyki, infrastruktury, systemu dowodzenia* czy *mobilizacji* itp. Można wreszcie łączyć te elementy w określone agregaty strukturalne lub funkcjonalne. Każde z tych podejść ma swoje walory, każde jest potrzebne w pewnym kontekście badawczym.

---

[30] "Formułowanie strategii działania jako proces nieciągły",w: „Problemy Organizacji" 1977 nr2. s.276

W praktyce istotą wyboru podejścia jest najczęściej określenie - w zależności od potrzeb, celów i kontekstu badań - ***zmiennych regulowanych***, które stanowić mają stały układ odniesienia przy badaniu ich uwarunkowań, zdeterminowania oraz projektowaniu optymalnych wielkości.

Zespół pracowników Katedry Strategii przyjął założenie badania tych zmiennych, które można wyodrębnić w SZ **na poziomie strategicznym** , to jest w odniesieniu do **całości SZ RP**, oraz produktów pierwotnej, strategicznej ich dekompozycji dokonywanej przy użyciu wybranych kryteriów.

Właściwość zbioru, polegająca na możliwości jego dekompozycji zachowuje swoją ważność na kolejnych poziomach różnorodnych podziałów, w stosunku do zbiorów elementów składowych o coraz niższym stopniu złożoności. Teoretycznie zabieg dekompozycji można by więc powtarzać aż do poziomu elementów prostych, jednostkowych. Podejście takie możliwe jest w praktyce jedynie w stosunku do zbiorów zamkniętych, dobrze określonych, o niskim stopniu złożoności, funkcjonujących we względnie stałych warunkach. Dekompozycja jest w tych sytuacjach techniką algorytmizacji procesów i działań.

W warunkach planowania makroorganizacji lub makrodziałań, oczywistą koniecznością staje się dokonanie podziału całości procesu planistycznego na pewną liczbę poziomów o wyraźnym zróżnicowaniu cech ogólności, konkretności, operacjonalizacji i zweryfikowania elementów zapisu rezultatów. Jest to element „planowania planowania" , czyli metaplanowania[31]

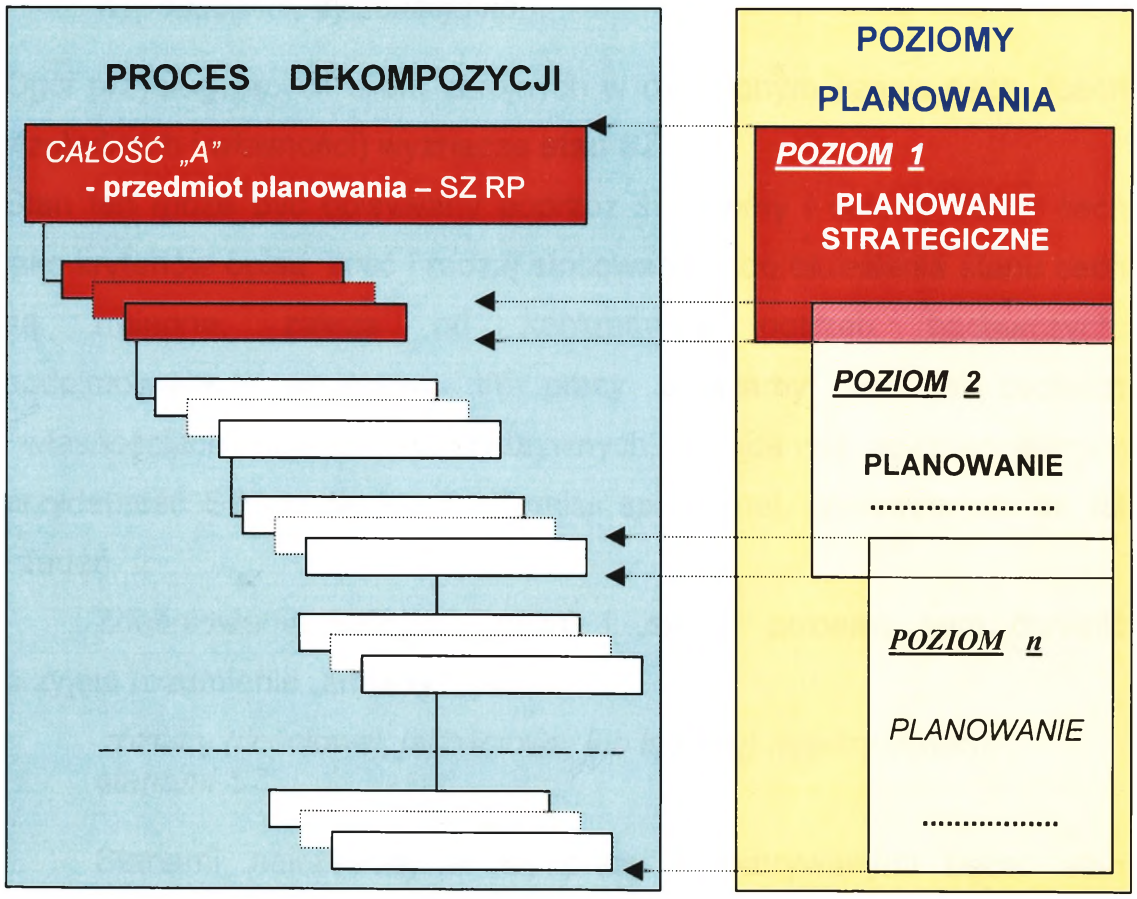
Postulujemy, by wyróżnikiem owych poziomów uczynić właśnie **poziomy dekompozycji zbioru głównego,** będącego przedmiotem planowania – całości SZ. Górna i dolna granica etapu dekompozycji działania wyznaczy w tym ujęciu granice poziomów planowania /rys./.

---

[31] Por. R.L.Ackoff, cyt.wyd., s.22

Powtórzmy więc - w przyjętym podejściu analizować będziemy **SZ RP jako całość organizacyjną**, oraz komponenty SZ wyodrębnione w ramach **pierwotnych podziałów** dokonywanych w świetle wielu różnych kryteriów (rys.).

Oznacza to że obiektem badań będą np. rodzaje sił zbrojnych, jako produkt podziału pierwotnego, nie będziemy się natomiast zajmować rodzajami wojsk ani służb w ramach wojsk lądowych czy sił powietrznych, jako produktami wtórnych, dalszych podziałów.

*Rys. 13. Poziomy dekompozycji – poziomy planowania. Poziom **strategiczny***

Uwzględniając powyższe założenie, przedmiotem naszych zainteresowań poznawczych był **ogół cech względnych** i **własności** polskich sił zbrojnych jako całości organizacyjnej, oraz ich podstawowych elementów strukturalno – funkcjonalnych (produktów dekompozycji pierwotnej).

Przyjmując za L.Krzyżanowskim [32] konceptualizację kategorii *„cech”* i *„własności”,*

*„**cechami względnymi SZ**”* nazywamy ogół dowolnych ich jakości, orzekanych ze względu na ich stosunek do innych przedmiotów (np. dyplomacji, państwa, SBN, SOP, NATO, społeczeństwa, SZ innych państw itp.),

*„**własnościami SZ**” nazywamy wszelkie ich jakości realne, cechy własne, przysługujące im rzeczywiście i niezależnie od stosunku z innymi przedmiotami (choć będącymi zazwyczaj rezultatem oddziaływań innych przedmiotów (np. struktura, zdolności, wyposażenie, dyslokacja itp.).*

Ogół przysługujących siłom zbrojnych w określonym czasie cech, (cech względnych i własności) wyznacza **stan SZ**.

Stan ten może być opisywany poprzez świadomy i celowy dobór cech jako kryteriów opisu. Ilość i rodzaj stosowanych do określenia stanu cech są zmienne, zależą od konkretnych potrzeb badawczych, podejmowanych aspektów. W pracy skupiamy się na cechach i własnościach istotnych, konstytutywnych, pożądanych, wyznaczających przydatność SZ dla realizacji ich misji społecznej, powierzonych im ról i zadań.

Zdefiniowanie kategorii „cech” i „stanu” pozwala nam określić przyjęte rozumienie **„zmiany”**, jako

różnicy (ilościowej, jakościowej lub łącznej) między dwoma stanami SZ.

Stanami najczęściej w tej pracy rozpatrywanymi będą*: stan aktualny SZ* oraz pewien ich *stan przyszły*, w czasie wyznaczonym perspektywą badań. Konfrontacja stanu SZ w dwóch układach odniesienia czasowego, dokonywana ze względu na jedną z cech armii – ***zdolność i sprawność działania w warunkach*** *(określonych)* ***nowych wyzwań, szans i zagrożeń*** – pozwala wyznaczyć rodzaj i wielkość

---

[32] L.Krzyżanowski, *Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu,* PWN, Warszawa 1994, wyd. II, rozdz. 5

zmiany, którą można interpretować jako lukę organizacyjną identyfikowaną w analizowanym obszarze.

Wymierne określenie pożądanego poziomu występowania cechy we wskazanym konkretnie momencie opisuje ilościowo **stan,** oraz pozwala wyznaczyć lukę - **planową zmianę ilościową**.

Zakładając więc posiadanie rzeczowo – czasowej charakterystyki nowych wyzwań, oraz związanych z nimi koncepcji funkcjonowania państwa (podmiotu), zadaniem zespołu było **określenie stanu SZ RP, pożądanego w wyznaczonym w koncepcjach politycznych czasie, optymalizującego zdolność i sprawność realizacji powierzonej misji.**

Konieczne stało się więc poszukiwanie odpowiedzi na poniższe pytania sformułowane w kontekście antycypowanych nowych wyzwań:

1. **Które cechy względne i własności SZ RP są kształtowane przez nowe wyzwania, szanse i zagrożenia ?**
2. **Które z powyższych cech są jednocześnie zmiennymi regulowanymi w ramach nadsystemu - państwa ?**
3. Jaki wymierny poziom ich występowania jest pożądany w świetle przyjętych (przewidywanych) koncepcji użycia SZ dla sprostania wyzwaniom?
4. Jaka zmiana jakościowo – ilościowa jest pożądana (konieczna) dla optymalizacji zdolności i sprawności działania SZ w wypełnianiu zleconych im ról i zadań ?
5. Jak realizować pożądaną zmianę ?

Rozwiązanie dwóch pierwszych problemów (wyróżnionych pogrubioną czcionką) wymagało uprzedniej identyfikacji i systematyzacji **ogółu cech** opisujących siły zbrojne, a przynajmniej - cech najistotniejszych, konstytutywnych.[33]

---

[33] Zastrzeżenie to czynimy kierując się realnymi możliwościami zespołu. Fakt jakiegokolwiek ograniczenia badanego zbioru cech opisujących przedmiot badań ma znaczne implikacje praktyczne –

Dopiero na tym tle można było w sposób uporządkowany analizować zagadnienia determinacji, możliwości regulacyjnych i projektowania jakościowo – ilościowego. Rezultaty powyższego zabiegu przedstawiono w niniejszym rozdziale.

Zespół stosuje przy tym termin ***„kształt organizacyjno – funkcjonalny SZ"***, odnosząc go do obydwu systemowo ujmowanych przekrojów modelu sił zbrojnych funkcjonujących w literaturze problemu:

- *strukturalnego* [34] - dokonywanego pod kątem **wyodrębnienia komórek organizacyjnych i relacji między nimi**, niezależnie od spełnianych funkcji, oraz –

- *funkcjonalnego* - **wyróżniającego typowe obszary działania**, niezależnie od komórek realizujących.

W przekroju *strukturalnym* przedmiotem dociekań uczyniono poszukiwanie odpowiedzi na trzy pytania:

1. na **które komórki organizacyjne i relacje** wewnątrz SZ mogą (będą) oddziaływać , determinując ich kształt, zidentyfikowane *nowe wyzwania, szanse, zagrożenia* ? - wyznaczenie obszaru regulacji;

2. **jakie powinny być owe komórki i relacje** w świetle optymalizacji zdolności SZ RP do realizacji misji, funkcji, celów i zadań w warunkach wystąpienia nowych wyzwań ? - wyznaczenie zmiany pożądanej;

3. **jak zmieniać elementy strukturalne SZ RP** dla osiągnięcia pożądanego ich kształtu ? - planowanie zmiany.

W przekroju *funkcjonalnym* zespół poszukiwał odpowiedzi na podobne pytania , odnosząc je tym razem do typowych obszarów działania (i działań) , niezależnie od komórek realizujących :

---

zmniejsza prawdopodobieństwo uchwycenia tych cech, które w świetle celu badań powinny lub muszą być analizowane ze względu na ich możliwe znaczenie dla funkcjonowania całości (przedmiotu).

[34] Wobec istotnych różnic w definiowaniu pojęcia *„struktura"* (zob. L.Krzyżanowski, cyt,wyd. , s.123) zespół przyjął znaczenie rozszerzone, obejmujące **zbiór elementów i relacji miedzy nimi**. Z tego samego powodu uznano za celowe stosowanie określenia *„kształt organizacyjny"* (w rozumieniu rzeczowym), zamiast *„kształt strukturalny"* czy *„struktura"*.

1. na **które funkcje** [35]realizowane wewnątrz SZ mogą (będą) oddziaływać , determinując formę i sposób ich realizacji, zidentyfikowane *nowe wyzwania, szanse, zagrożenia* ? - wyznaczenie obszaru regulacji;

2. **jakie powinny być owe funkcje** w świetle optymalizacji zdolności SZ RP do realizacji misji, funkcji, celów i zadań w warunkach wystąpienia *nowych wyzwań* ? - wyznaczenie zmiany pożądanej;

3. **jak zmieniać elementy przekroju funkcjonalnego SZ RP** dla osiągnięcia pożądanego efektu? - planowanie zmiany.

Oczywista współzależność elementów obydwu podziałów (komórek i funkcji) w procesie funkcjonowania SZ czyni nasz zabieg jedynie techniką badawczą, zastosowaną dla przeprowadzenia analizy wpływu oraz projektowania kształtu poszczególnych elementów. Koniecznym następstwem takiego idealizującego podejścia będzie więc w dalszym etapie badań zniesienie uproszczeń i weryfikacja wyników w odniesieniu do całych SZ, całej złożoności i dynamiki ich kształtu organizacyjno - funkcjonalnego. [36]

W badaniu i opisie kształtu organizacyjno - funkcjonalnego wykorzystywać będziemy model strukturalny SZ określany za pomocą pięciu wymiarów zaproponowanych przez naukowców z Uniwersytetu Aston (Birmingham) [37]

1. wymiar **konfiguracji** - ukazujący usytuowanie oraz liczbę i rodzaj pionów, komórek, stanowisk, poziomów w schemacie organizacyjnym.
   Miarą konfiguracji jest stopień pionowego i poziomego rozczłonkowania oraz lokalizacji ról i pozycji organizacyjnych, określony:
   - ***spiętrzeniem*** - liczbą szczebli kierowniczych między wykonawcą a naczelnym kierownikiem;
   - ***spłaszczeniem*** - liczbą równoległych pionów zarządzania.

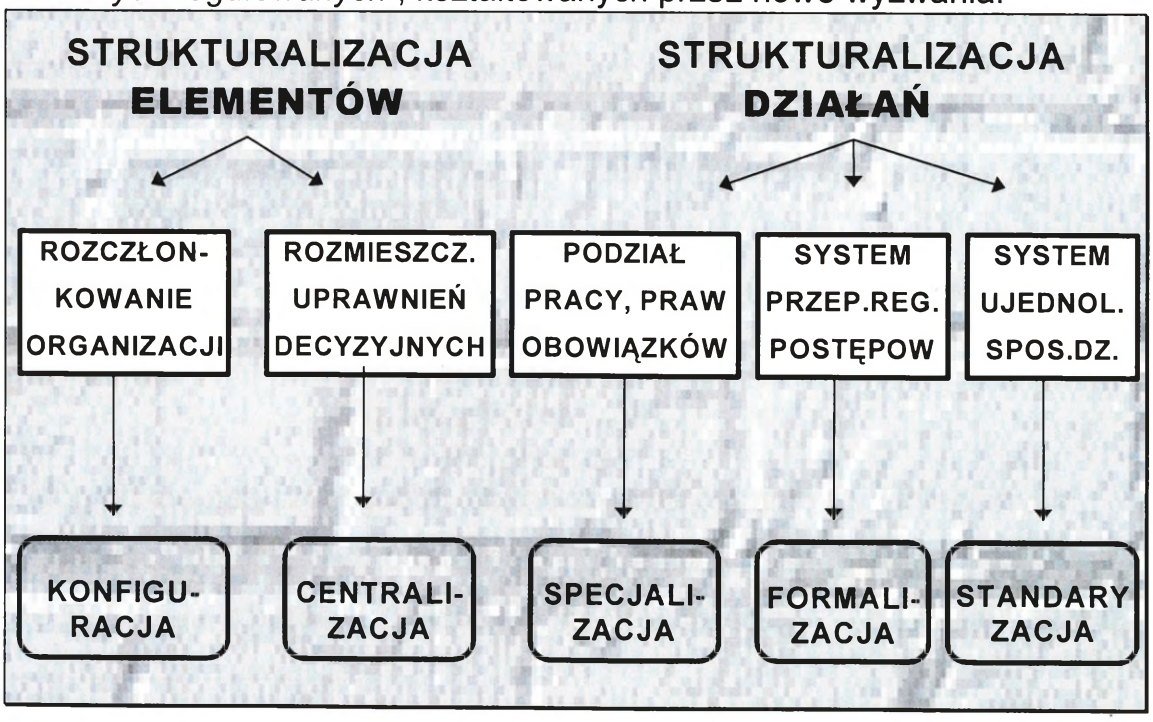
[35] Przyjęto znaczenie "funkcji" jako określonej, powtarzającej się czynności (działania) *"scharakteryzowanego przez rodzaj znaczenia dla celu jednoczącego czynności i uczestników"* Kotarbiński T. , Traktat..., cyt.wyd., s.100

[36] *„Struktura organizacyjna jest w istocie wypadkową szeregu struktur elementarnych, które pod działaniem praw składania tworzą globalną strukturę organizacyjną całości o właściwościach różnych od przymiotów poszczególnych jej elementów"* Bieniok H., Rokita J., cyt.wyd., s.18

[37] Za: Stabryła A., *Doskonalenie struktury organizacyjnej,* PWE, Warszawa 1991, rozdz. 3.2.

2. **w. centralizacji** -określający wewnętrzną strukturę władzy w instytucji, czyli rozmieszczenie na poszczególnych poziomach hierarchii uprawnień decyzyjnych.
   Miara centralizacji - stopień skoncentrowania /lub rozproszenia/ uprawnień decyzyjnych na poszczególnych szczeblach zarządzania lub - stopień autonomii szczebli w prowadzeniu działań organizacyjnych
3. **wymiar specjalizacji** - porządkuje składniki systemu i wyznacza stanowiska (jednostki, funkcje) organizacyjne , grupuje stanowiska.
   Miara: liczba i różnicowanie zadań (s. pozioma), swoboda kształtowania treści i sposobu działania ;[38]
4. **wymiar standaryzacji** - określa stopień typowości działań i zachowań wynikający z przyjętego systemu ujednoliconych sposobów postępowania, powtarzalnych procedur i zwyczajów. Obejmuje : standaryzację ról i standaryzację procedur. Miara - stopień i zakres ograniczenia dowolności prowadzenia działań.
5. **wymiar formalizacji** - określa zakres i sposób uregulowania np. w dokumentach organizacyjnych wzorców działania, łączności i postępowania. Miara - zakres, stopień szczegółowości i rygorystyczność regulacji zachowań członków organizacji

Wymiary powyższe postrzegamy (za K.Mrełą) jako wytwory strukturalizacji elementów oraz działań (rys.). Włączamy je do zbioru *zmiennych regulowanych* , kształtowanych przez nowe wyzwania.

Rys. 14. Wielowymiarowe podejście do struktury organizacyjnej wg K. Mreły

[38] Za: Koźmiński K., Piotrowski W. (red.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1997, s.373

Wielowymiarowa analiza SZ staje się koniecznością nie tylko ze względu na dążenie do podniesienia wiarygodności wyników badań, ale też ze względu na praktyczne potrzeby racjonalizacji procesów rozwojowych.

Kruchość, słabość podstaw strukturalnych każdej organizacji w warunkach turbulencyjnego dynamizmu zmian na zewnątrz i wewnątrz niej samej, przesądzać często będzie nie tylko o efektywności, ale o możliwości przetrwania . Istotę tej zależności jednoznacznie wyłożyli autorzy cytowanej już pracy "*Doskonalenie struktury organizacyjnej*" [39]:

> *Im większy jest wpływ otoczenia na organizację, tym bardziej racjonalne powinny być podstawy, na których opiera się struktura organizacyjna*" „

Dla zinterpretowania kategorii "*kształtu funkcjonalnego organizacji*" posłużyć się musimy pojęciem ***"więzi organizacyjnej"*** .

Pojęciu temu nadajemy znaczenie określone przez J.Zieleniewskiego [40], z którym to znaczeniem nie w pełni identyfikujemy się na gruncie konieczności warunku"*wpływania na powodzenie instytucji*", nie mniej jest ono całkowicie wystarczające dla naszych potrzeb badawczych:

> „***więź organizacyjna -*** *każdy jakoś wyróżniony rodzaj stosunków między częściami instytucji, jeżeli stosunek ten wpływa na powodzenie instytucji*" [41]

Cytowany Autor wyróżnia cztery typy stosunków wenątrzorganizacyjnych:

- więź służbowa
- więź informacyjna
- więź **techniczna**
- więź **funkcjonalna**

z których dla nas szczególnie istotne są dwie ostatnie z wymienionych.

Zależności (więzi) ***funkcjonalne*** w organizacji są skutkiem podziału pracy , maja charakter kooperacyjny, najczęściej - poziomy, jednak

---

[39] Cyt.wyd. , s.46. Por. też pogląd K.Obłoja (Zarządzanie strategiczne, cyt.wyd.,), który w konstrukcji organizacji upatruje jedyny obszar działań maksymalizujących jej możność zachowania bytu w krytycznie istotnych, a dziś nieprzewidywalnych sytuacjach.

[40] Zieleniewski J, *Organizacja i zarządzanie*, PWN, Wa-wa 1969, s.382

w rozbudowanych strukturach hierarchicznych mogą występować jednocześnie na wielu poziomach. Czynnikiem łączącym jest w tych stosunkach **specjalizacja w zakresie spełnianych funkcji** lub **udział w realizacji wspólnych funkcji.** [42]

"*Więź techniczna*" w rozumieniu przyjętym za S.Kowalewskim[43] polega na występowaniu zależności w formie utrwalonych (często - tradycyjnie, na wpół świadomie) zasad podziału obowiązków, zakresów działania oraz form kooperacji. Owe zależności funkcjonują obok więzi służbowych, a niekiedy wyrastają ponad nie.

Formy i skutki funkcjonowania tego typu stosunków włączamy w obszar *kształtu funkcjonalnego SZ.*

"Kształt organizacyjno - funkcjonalny SZ" w zinterpretowanym powyżej znaczeniu jest w naszej pracy zagregowana zmienna modyfikowaną w kontekście doskonalenia , ulepszania pod kątem maksymalizacji zdolności postrzeganych jako konieczne (pożądane) wobec potrzeb podejmowania zidentyfikowanych wyzwań.

Charakter działań zespołu i oczekiwanych rezultatów można więc określić jako poszukiwanie metody rozwoju SZ z jednoczesnym wykorzystaniem technik, podejść właściwych *usprawnianiu*, jak i *projektowaniu*. Opowiadamy się tym samym za rozwiązaniem

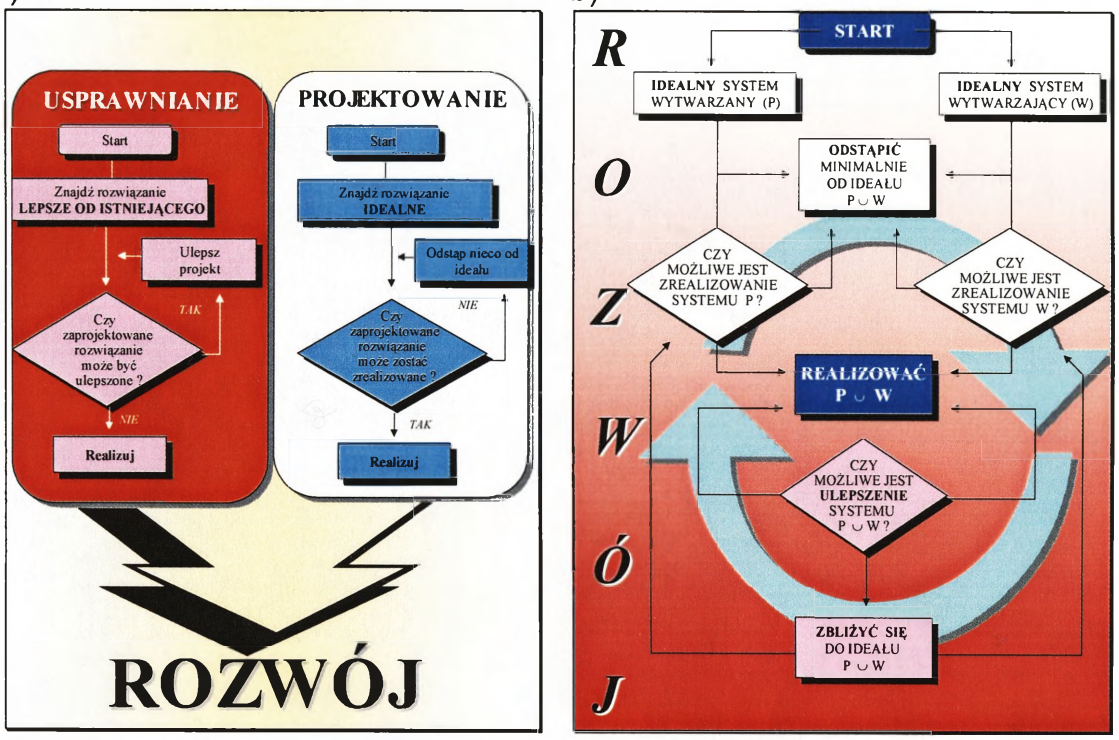
---

[41] Z ujęciem J. Zieleniewskiego koresponduje kategoria "***zależności organizacyjnych***" A.Stabryły w znaczeniu: "*relacji uzależnienia pod jakimś względem jednego elementu systemu od drugiego*", cyt.wyd. s.12

[42] Przykładem tego rodzaju zależności mogą być funkcje *zaopatrywania (*lepiej - *zasilania)i* lub *rażenia*, które w SZ realizowane są zarówno przez wyodrębnione, wyspecjalizowane elementy strukturalne, jak i inne, nie wyspecjalizowane komórki. W działaniu zarówno jedne jak i drugie spełniają tę samą funkcję. Procesy *zasilania* lub *rażenia* realizowane są więc ponad podziałami strukturalnymi.
Przykładem innego typu więzi funkcjonalnej może być współpraca zespołów (pracowników) problemowych rozmieszczonych na różnych poziomach i w różnych komórkach organizacyjnych, związanych udziałem w rozwiązywaniu tego samego problemu (typu problemów), realizujących w ten sposób konkretną funkcję organizacyjną.
Warte zacytowania wydają się tu opinie J.Zieleniewskiego, które choć nie dotyczą bezpośrednio problematyki pracy, są z nią blisko związane i ważne dla praktyki organizacyjnej: *"Często sprzężenia miedzy organami funkcjonalnymi tej samej specjalności na różnych szczeblach i sprzężenia funkcjonalne, uzależniające podstawowe jednostki organizacyjne od funkcjonalnych, uzyskują przewagę nad sprzężeniami służbowymi /.../.Powstają* ***"piony funkcjonalne"*** *, żyjące pozornie własnym życiem i zaczynają rozsadzać podstawowy szkielet struktury oparty w zasadzie na sprzężeniach służbowych."*, cyt. wyd. s.389. Zjawisko tego typu już zarysowuje się i utrwala w naszych SZ właśnie w obszarze reagowania na nowe, nieoczekiwane zagrożenia, rozwiązywania nietypowych zadań.

zaproponowanym przez W.Gasparskiego, i wykorzystujemy je jako metodę podejścia do problemu (rys. poniżej, część *b*).

a) b)

Rys. 15. Usprawnianie i projektowanie jako metody rozwoju (część a). Podejście połączone W.Gasparskiego (część b.)

Z jednej wiec strony w stałym kontekście odniesienia do prognozowanych wyzwań, szans, zagrożeń, stawiamy pytanie :

- *czy aktualne SZ RP można* ***ulepszyć*** *?*

z drugiej natomiast strony dążymy do wyznaczenia **idealnych, technicznie osiągalnych** cech i własności armii.

Zespół liczy, że "zderzenie"' tych dwóch metod podejścia i kierunków badań wpłynie dodatnio na wartość (racjonalność metodologiczną) wyników , oraz podniesie stopień ich zweryfikowania.

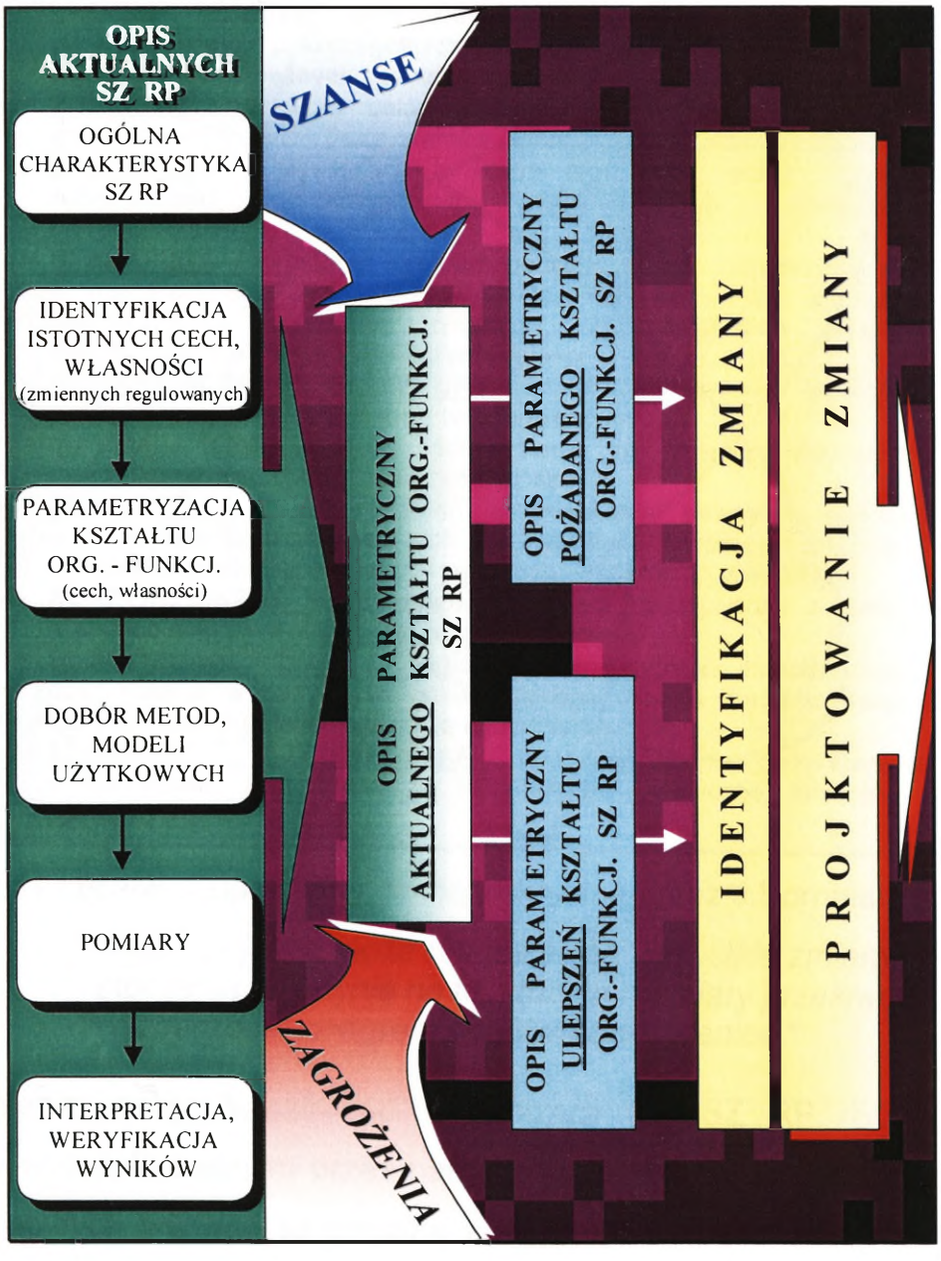
Doskonalenie kształtu organizacyjno - funkcjonalnego SZ możemy wiec zdefiniować (wykorzystując formułę podaną w cytowanej pracy pod red. A.Stabryły) jako : [44]

---

[43] Cyt. autor, , "*Więź techniczna w instytucji, "*Materiały prakseologiczne", zesz. 17,1964, s.27 i n.
[44] Cyt. wyd. s.19.

każdą zmianę w istniejącym układzie organizacyjnym SZ, zmierzającą do poprawy funkcjonowania systemu, albo dokładniej - proces świadomego przekształcania istniejącego kształtu w sposób, który z jednej strony umożliwia siłom zbrojnym przystosowanie do nowych warunków, a z drugiej - sprzyja podniesieniu sprawności ich funkcjonowania. (podkr. - zesp. aut.)

Skonkretyzowaną w kontekście powyższych ustaleń **metodę podejścia** przedstawia poniższy schemat. Jej uniwersalna postać umożliwia wykorzystanie w szerokim zakresie prac badawczych w obszarze przygotowania ZMIANY ORGANIZACYJNEJ.

*Rys. 16. PRZYGOTOWANIE **ZMIANY**. Idea toku badań*

W badaniach wpływu nowych wyzwań na kształt SZ, oraz w projektowaniu zmian wykorzystujemy również inny jeszcze układ odniesienia. Przedmiotem badań *czynimy poziom występowania i stopień natężenia* ***cech charakteryzujących SZ jako system sztuczny, nieautonomiczny*** . Korzystamy w tym celu z typologii H.Bienioka i J. Rokity, jako ujęcia zawierającego najistotniejsze i poddające się kwantyfikacji kryteria, cechy :

- **CELOWOŚĆ** - określona występowaniem ogólnego celu, stanowiącego **globalne kryterium optymalizacyjne** działania systemu, ora istnieniem celów poszczególnych podsystemów, w znacznym stopniu uzgodnionych, zbieżnych z kryterium ogólnym
- **ZDOLNOŚĆ** osiągania celów ogólnych - w przypadku istnienia zróżnicowanych celów podsystemów, sprzecznych z celami ogólnymi
- **ZŁOŻONOŚĆ** - wynikająca z liczby elementów, wejść i wyjść, różnorodności morfologicznej, wielostronnego powiązania i współdziałania
- **STRUKTURA** - określając program podziału zadań, podporządkowań i współzależności wewnątrz systemu, wyznacza taki porządek organizacyjny i przebieg procesów, aby wszystkie składniki współprzyczyniały się do powodzenia całości
- **HIERARCHICZNOŚĆ STRUKTURY** - istnienie podsystemu /elementu/ o dominującej roli w działalności całego systemu
  synergia - cechy i możliwości systemu nie równają się sumie algebraicznej elementów, są wyższe, lepsze
- **HOMEOSTAZA** - zdolność do utrzymywania pewnych wielkości w przedziałach uwarunkowanych możliwościami adaptacyjnymi, mimo znacznych zmian warunków zewnętrznych - dążenie do równowagi
- **ADAPTACYJNOŚĆ** - przystosowywanie się do wpływów otoczenia w sposób najkorzystniejszy dla działania systemu
- **SAMOORGANIZACJA** - zdolność do permanentnego, samodzielnego poszukiwania w danych warunkach takiego stopnia zorganizowania, który zapewni możliwie najwyższą ogólną sprawność
- **SPÓJNOŚĆ /KOHERENCJA/** - takie powiązanie podsystemów i elementów, że zmiana w którymkolwiek wywołuje zmiany pozostałych.

Powyższy zestaw uzupełniamy cechą wskazaną przez J.Kornaia:

> "*organizacja nie może reagować na wszystkie zmiany otoczenia, a jedynie na te, których rozmiary przekraczają wyznaczone „**progiem wrażliwości**" granice."*

Zagadnienie „progu wrażliwości" organizacji (tu: SZ RP, SOP,SBN) zyskuje w eksplorowanym przez nas obszarze reakcji i działań państwa wobec nowych wyzwań szczególne znaczenie. Koniecznością staje się sprawdzenie czy aktualny poziom owego progu jest wystarczający dla

zidentyfikowania ewentualnego, nowego zagrożenia bądź szansy oraz uruchomienia systemowych mechanizmów działania.

Analiza i projektowanie zmian w kształcie organizacyjno - funkcjonalnym SZ RP musi uwzględniać prawidłowość, w myśl której -

wpływ nowych wyzwań na kształt SZ bardzo rzadko będzie miał charakter bezpośredni (tj. w relacji: czynnik determinujący → zmiana w SZ).
Z reguły zmiana kształtu SZ będzie efektem złożonego procesu przebiegającego w rozległym środowisku, na wielu poziomach i w wielu relacjach, z pośredniczącym w różnym stopniu wpływem elementów środowiska zmiany .

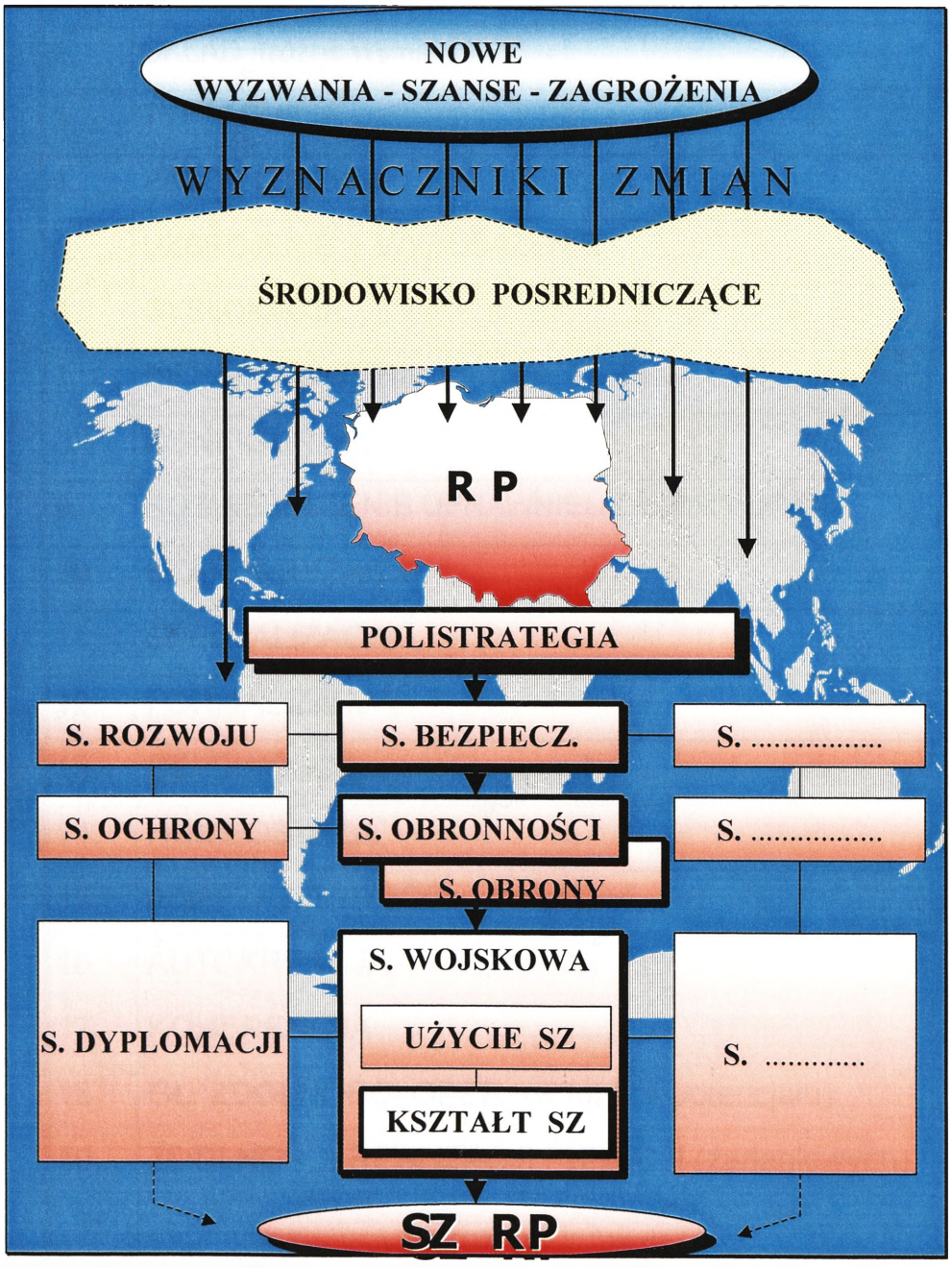
Podstawowe **elementy środowiska zmiany kształtu SZ RP** ilustruje rys.

Rys. 17. Środowisko ZMIANY kształtu SZ RP

"Ścieżki zmian" będą kształtowane sytuacyjnie , inaczej w konkretnych warunkach każdej sytuacji, z uwzględnieniem istniejących systemowych mechanizmów zarządzania , funkcjonujących w obszarze nadsystemów (SOP,SBP/SBN, Państwo, Systemy Międzynarodowe) oraz wewnątrz SZ.

W dużym uproszczeniu, z wyakcentowaniem obszaru wewnątrzpaństwowego, zarys nie tyle "ścieżki", co mechanizmu zmiany kształtu SZ ilustruje kolejny rysunek.

*Rys. 18. Zarys środowiska i **mechanizmu zmiany***

Poniżej zespół przedstawia zredukowany zbiór cech, własności SZ RP , które na podstawie wstępnych badań **uczyniono przedmiotem analizy** wpływu nowych wyzwań, szans i zagrożeń. Konstytytutywny charakter tych cech uznano za najistotniejsze kryterium wyboru. Tabele przedstawiają rozdzielne ujęcie cech *strukturalnych* i *funkcjonalnych.*[45]

KSZTAŁT ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNY	*A. elementy* ***strukturalne***		CECHY, WŁASNOŚCI SZ RP	Uwagi
		1.	WIELKOŚĆ	
		2.	SKŁAD (różne wymiary)	
		3.	TYP ARMII	
		4.	ZASÓB LUDZKI	
		5.	UZBROJENIE I WYPOSAŻENIE	
		6.	DYSLOKACJA	
		7.	INFRASTRUKTURA	
		8.	KONFIGURACJA	
		9.	ROZMIESZCZENIE UPRAWNIEŃ DECYZYJNYCH	
		10.	STANDARYZACJA	
		11.	SPECJALIZACJA	
		12.	FORMALIZACJA	
		13.	CELOWOŚĆ (zewn. i wewn.)	
		14.	HOMEOSTAZA	
		15.	ADAPTATYWNOŚĆ	
		16.	AUTOKREACJA	
		17.	KOHERENCJA	
		18.	GŁ. ZDOLNOŚCI OPER. (w funkcji potencjału)	
		19.	ZDOLNOŚCI REALIZACJI FUNKCJI (zadaniowych)	
		n	.....	

KSZTAŁT ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNY	B. elementy funkcjonalne	CECHY, WŁASNOŚCI SZ RP		Uwagi
		1.	ZARZĄDZANIE SZ [46]	
		2.	ROZPOZNANIE	
		3.	DOWODZENIE	
		4.	MOBILIZACJA I UZUPEŁNIANIE	
		5.	ROZWINIĘCIE OPERACYJNE	
		6.	WYDZIELANIE Zgrup. Zadaniowych (*JTF*)	
		7.	RAŻENIE	
		8.	MANEWR I PROJEKCJA SIŁY	
		9.	PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE DZIAŁAŃ: • Zbrojnych - niezbrojnych; • Wojennych - innych niż wojna; • Narodowych - wielonarodowych; • Na terytorium RP - poza terytorium RP; • Zaczepnych - obronnych - ..... ; • Samodzielnych - wspólnych (cywilno - wojskowych) • ..... ;	
		10.	ZWIJANIE, PRZEJSCIE DO DZIAŁ. "P"	
		11.	LOGISTYKA	
		12.	SZKOLENIE	
		13.	ROZWÓJ	
		14.	.....	

Zgodnie z przyjętą koncepcją badań wpływ nowych wyzwań na wymienione cechy i własności SZ RP poddany zostanie analizie macierzowej dla identyfikacji zależności (tabela poniżej), a następnie,

---

[45] Listę cech traktujemy jako **otwartą**, przewidujemy jej uzupełnianie i dostosowywanie w toku badań.
[46] Jest to cecha nadsystemu, którą uwzględniono dodatkowo ze względu na jej znaczenie i normujący charakter

przy zastosowaniu skali rangowania, ustalone zostaną: *siła wpływu, tendencja* i *znaczenie*.

Pozwoli to na zarysowanie zbioru tych relacji , których znaczenie określone według przyjętej skali jest największe. Uzyskane wyniki stanowić będą (w 2000 roku) **podstawę projektowania zmian dostosowawczych w SZ RP**, kształtujących pożądaną w aspekcie nowych wyzwań *sytuacyjną możność działania* .[47]

KSZTAŁT ORG. - FUNKCJONALNY		CECHY, WŁASNOŚCI SZ RP		NOWE WYZWANIA → DETERMINANTY:									
				a	b	c	....	...	...	...	...	...	x
	A. elementy strukturalne	1.		X									
		2.				X							
		3.				X							
		...											
		n.				X							
	B. elementy funkcjonalne	1.		X	X								
		2.											
		3.											
		...											
		...											
		n.											

W kolejnym rozdziale zespół na podstawie analizy globalnych i regionalnych megatrendów rozwojowych, identyfikuje nowe wyzwania dla bezpieczeństwa, oraz potencjalne **zagrożenia .**

---

[47] "SYTUACYJNA MOŻNOŚĆ DZIAŁANIA" - układ zmian i stanów rzeczy mających wpływ na działanie, zewnętrzny w stosunku do podmiotu działania /w chwili impulsu jest ona obiektywna/

ROZDZIAŁ 2.

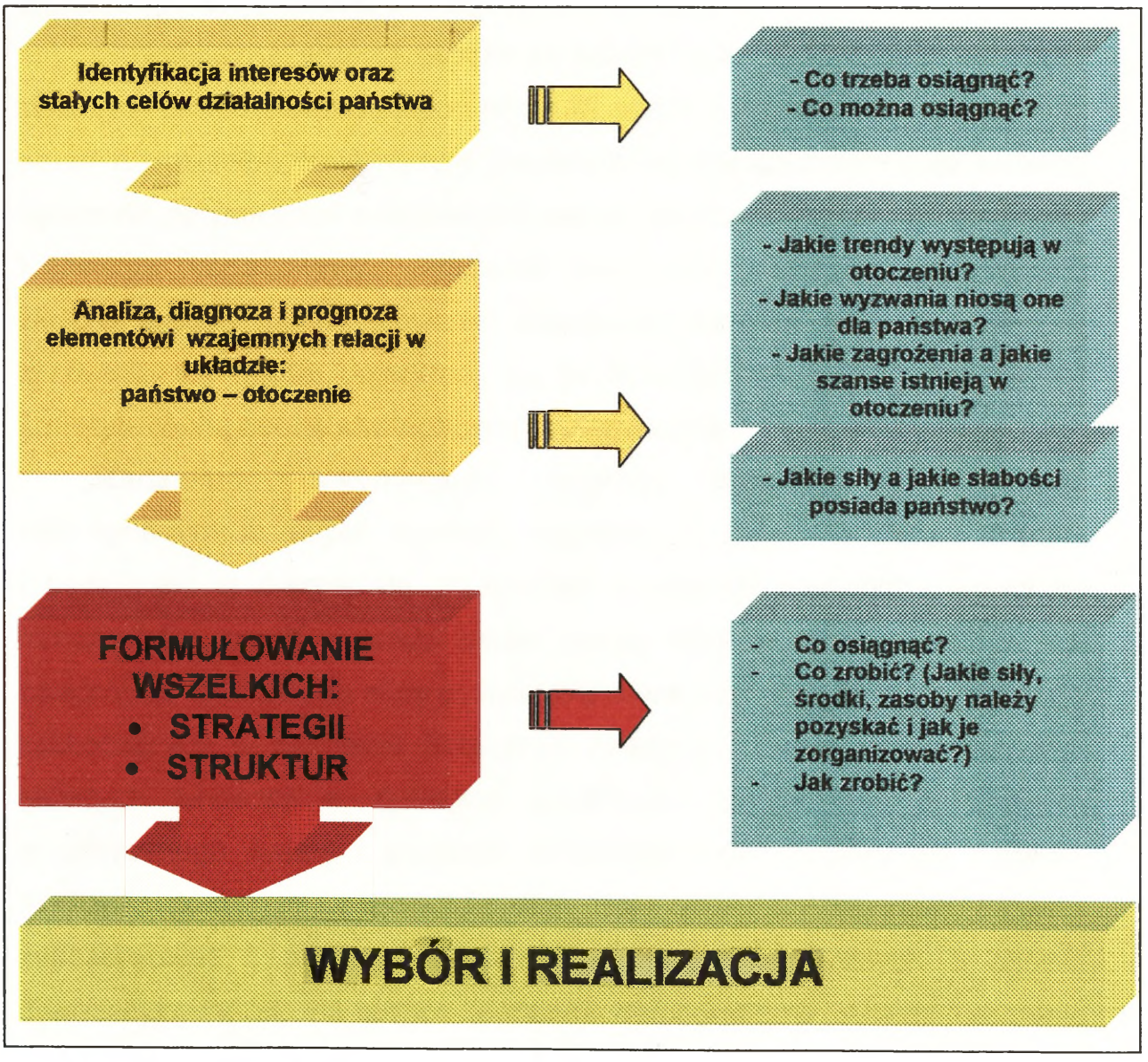
WYZWANIA, ZAGROŻENIA I SZANSE JAKO DETERMINANTY KSZTAŁTU I ROZWOJU SIŁ ZBROJNYCH

Funkcją niniejszego podrozdziału spełnianą wobec całości pracy jest wyjaśnienie **logiki wpływu wyzwań, szans i zagrożeń na kształt organizacyjno – funkcjonalny sił zbrojnych. Posługując się zidentyfikowaną logiką wpływu, zespół w kolejnym etapie pracy dokona praktycznego wyznaczenia cech i własności SZ RP pożądanych (koniecznych) w aspekcie prognozowanych wyzwań.**

Siły zbrojne są instrumentem polityki państwa, mającym służyć realizacji jego celów, zaś państwo organizacją funkcjonującą w niestabilnym, zmiennym otoczeniu międzynarodowym. Kształtowanie sił zbrojnych pod kątem zmiennego otoczenia możliwe jest w warunkach jego ciągłej obserwacji i analizy, diagnozy oraz prognozowania mających służyć odpowiedzi na pytania: jak powinny funkcjonować siły zbrojne z punktu widzenia potrzeb wsparcia polityki państwa i jak powinny być one zorganizowane w przyszłości? Te właśnie dwa pytania wyznaczają główny nurt badań, a także działań podejmowanych w obszarze strategii wojskowej. Próby udzielenia odpowiedzi na tak postawione pytania stanowią więc punkt wyjścia w planowaniu strategicznym organizacji.

Zasadniczym powodem dokonywania jakiejkolwiek zmiany w strukturze organizacyjnej i / lub sposobie funkcjonowania organizacji jest zazwyczaj konieczność dopasowania tychże do nowych (zreorganizowanych) celów i zadań. Zakres przewidywanych zmian powoduje, że są one kwalifikowane jako doskonalenie (usprawnienie) organizacji już funkcjonującej, albo też jako projektowanie i wdrażanie organizacji zupełnie nowej. Siły zbrojne nie są organizacją autonomiczną w państwie, a jedynie jego elementem, swoistym narzędziem, stąd rozpatrywanie kierunków jego modyfikacji można i należy

rozpatrywać jedynie przez pryzmat związków z otoczeniem przebiegających przez kontekst potrzeb, możliwości i warunków systemu nadrzędnego[47]. Obszarem systemowo nadrzędnym powstawania nowych wymogów organizacyjnych i funkcjonalnych dla sił zbrojnych, **jest sfera celów i zadań państwa**, jako wynik diagnozy i prognozy elementów układu: **państwo – otoczenie i ich wzajemnych relacji** (rys. 1):

Rys. 19. Ogólny zarys metody podejścia.

[47]Por. Rutkowski C., Kasprzewski A., Warianty strategicznego użycia i działania sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych, w: *„Kappa". Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku*, AON

Planowanie każdej strategii – niezależnie od tego jak różne mogą być w szczegółach sposoby postępowania – oparte jest na dwóch podstawowych kanonach – **na analizie otoczenia oraz na analizie wewnętrznych możliwości i ich granic**. Ten wzorzec tkwi u podstaw większości modeli planowania strategicznego. Analiza strategiczna jest jądrem każdego strategicznego planowania, ponieważ stwarza informacyjne przesłanki skutecznego formułowania strategii[48].

Strategiczna analiza otoczenia nakierowana jest na badanie trzech złożonych problemów wiodących: **wyzwań, szans i zagrożeń**. Właściwość ta pozwala zrozumieć, że istotę funkcjonowania organizacji determinuje zarówno skłonność optymalnego dopasowania się do jej otoczenia, jak też chęć jego kreowania, kształtowania. Otoczenie tymczasem oddziałuje w wieloraki, złożony sposób na kształtowanie organizacji. Wniosek stąd oczywisty, że zwrócenie się każdej organizacji ku jej specyficznemu otoczeniu stanowi **konstytutywną cechę strategicznego planowania**.

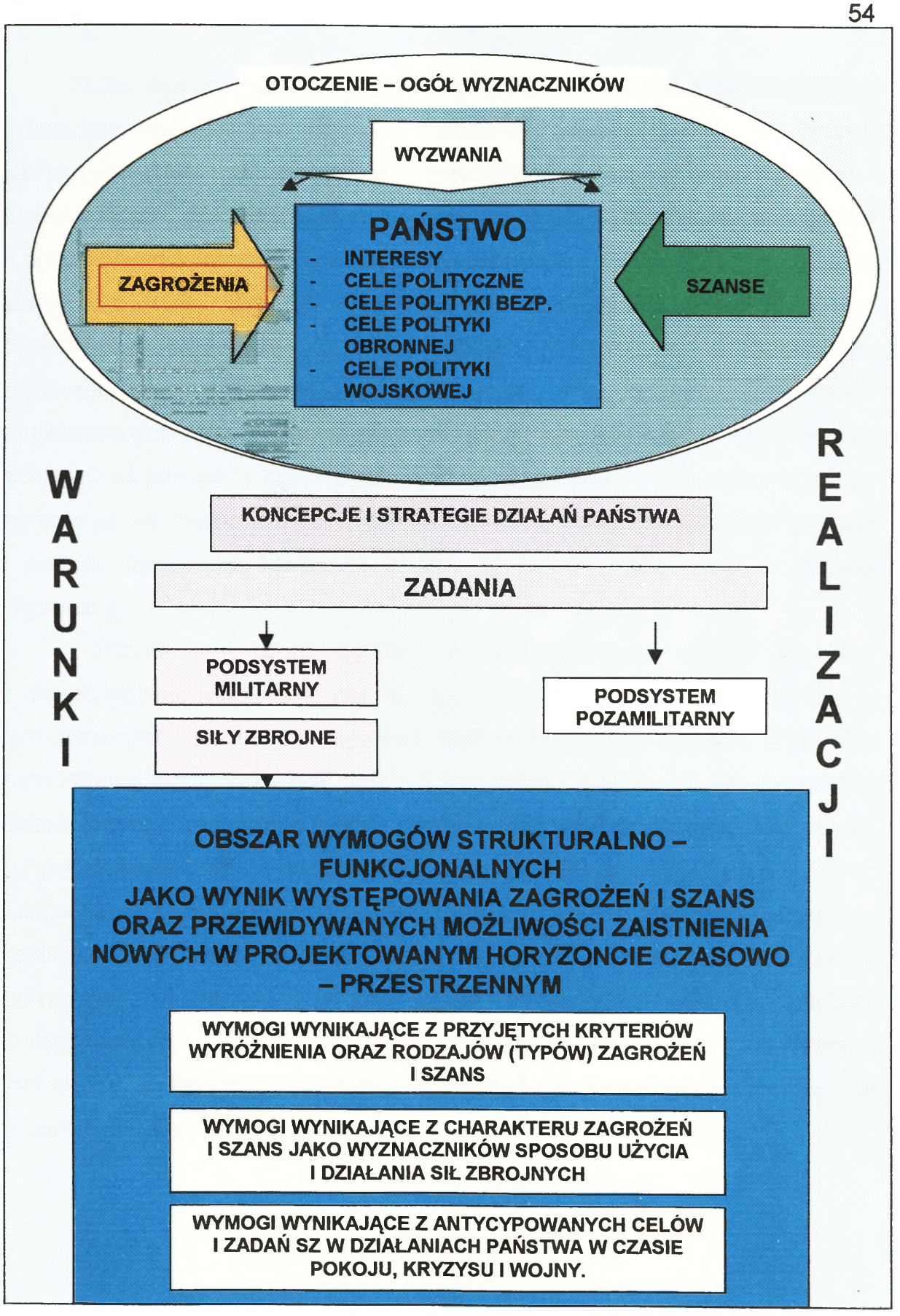
Zadaniem dokonywanej analizy otoczenia jest więc zidentyfikowanie owych wyzwań, zagrożeń i szans, które mają obecnie i będą mieć w dającej się przewidzieć przyszłości zasadniczy wpływ na formułowanie przez państwo celów swojej działalności i sposobów ich osiągnięcia. I tak analiza sfery polityczno-prawnej np. odniesiona do procesów zachodzących w otoczeniu bliższym i dalszym, pozwala na wytypowanie głównych tendencji w dynamice wydarzeń i przeobrażeń politycznych współczesnego świata i ustalenie przewidywanego kierunku ich rozwoju. Analiza otoczenia socjokulturowego w równym stopniu pozwala zaobserwować i zrozumieć dynamikę wartości społecznych i ogólnie cywilizacyjnych, jak też główne tendencje demograficzne. Analiza otoczenia technologicznego umożliwia zidentyfikowanie prawidłowości zachodzących zmian w dziedzinie rozwoju technicznego itd.

Warszawa 1997, s. 129.

Identyfikowane w takim właśnie otoczeniu wyzwania i wynikające z nich nowe zagrożenia i szanse, jak też zagrożenia i szanse obserwowane już od jakiegoś czasu, odniesione do interesów i względnie stałych celów państwa wytwarzają sytuację, w której jest ono zmuszone do podejmowania wysiłku adaptacyjnego. Jego wynikiem musi być konkretna strategia i odpowiadająca jej struktura organizacyjna.

Można zatem stwierdzić, że to właśnie cele polityki państwa, stosowne strategie ich osiągania oraz antycypowane warunki, w których działania będą przebiegały, **stanowią podstawę i bezpośredni wyznacznik będący podstawą projektowania odpowiednich narzędzi realizujących przyjętą politykę i strategię. Wyznaczniki te stanowią jednocześnie organizacyjną podstawę adaptacyjnych przeobrażeń strukturalnych i kierunków modyfikacji funkcjonalnych podsystemów organizacyjnych, w tym także sił zbrojnych.** Logikę tego procesu przedstawia rys. 2:

[48]Steinmann H., Schreyogg G., *Zarządzanie. Podstawy kierowania przedsiębiorstwem,* Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. Wrocław 1995, s. 111.

Rys. 20 Logika procesu przeobrażeń strukturalnych i funkcjonalnych SZ

Przedstawione na powyższym schemacie zależności pozwalają na praktyczne wyizolowanie obszaru planowania strategicznego, w ramach którego dokonuje się identyfikacji faktycznych wymogów organizacyjno – funkcjonalnych sił zbrojnych w świetle potrzeb, wynikających z istnienia i przewidywania nowych wyzwań i związanych z nimi zagrożeń i szans. Utworzenie takiej konstrukcji pozwala na dokonywanie syntezy różnych czynników i określanie na tej podstawie sumarycznej charakterystyki organizacyjnej, pozwalającej jednocześnie na ocenę efektywności projektowanych rozwiązań. Zaprezentowany sposób ujęcia problematyki adaptacji sił zbrojnych do nowych wyzwań, zagrożeń i szans wskazuje przy pomocy jakich mechanizmów te identyfikowane w otoczeniu państwa zjawiska i procesy wymuszają konkretne zmiany ilościowo – jakościowe w ramach organizacji.

Przykładem takiej syntezy czynników niech będzie pierwszy z wyszczególnionych przez nas na rys. 2 determinantów organizacyjno – funkcjonalnych, **opisujący wymogi wynikające z przyjętych kryteriów wyróżnienia oraz rodzajów (typów) zagrożeń i szans**. W tym przypadku każde wybrane zagrożenie (bądź szansę) opisuje się za pomocą założonych, przyjętych kryteriów, obejmujących np. przewidywany czas wystąpienia, źródło pochodzenia zjawiska, częstotliwość pojawiania się itd. Następnie względem każdego z kryteriów dokonuje się identyfikacji pożądanej, najbardziej optymalnej z punktu widzenia tego zjawiska struktury oraz zasad i sposobów funkcjonowania w istniejących bądź przewidywanych warunkach. Schemat taki, odniesiony tu przykładowo do zagrożenia terroryzmem przedstawiony jest w poniższej tabeli:

TERRORYZM

Lp.	Kryterium wyróżnienia	Wymogi w zakresie kształtu strukturalno – funkcjonalnego SZ
1.	Przewidywany czas wystąpienia: w perspektywie najbliższych 5 lat i dalej;	**Struktura:** Podatna na szybkie i funkcjonalne różnicowanie w toku działania, zdolna do szybkiego generowania różnych koncepcji, wariantów i narzędzi działania, **Funkcjonowanie:** Oparte na zasadach działania organizacji macierzowych oraz struktur organiczno – zespołowych.
2.	Źródło zagrożenia: państwa, organizacje niepaństwowe, mafie, organizacje przestępcze, pojedynczy desperaci;	**Struktura:** dostosowana technologicznie i organizacyjnie do kreowania struktur doraźnych, mogących działać w silnie zróżnicowanych warunkach narzucanych przez przeciwnika (różne cele, koncepcje, metody), narzucających konieczność kreowania przeciwdziałania wyprzedzającego; **Funkcjonowanie:** elastyczne w ujęciu sytuacyjnym, wyraźnie ukierunkowane na maksymalizację efektów oraz precyzyjne określenie kompetencji w stosunku do ściśle określonych celów.
3.	Częstotliwość występowania (pojawiania się);	**Struktura:**..... **Funkcjonowanie:**.....

Tabela1. wymogi wynikające z przyjętych kryteriów wyróżnienia oraz rodzajów (typów) zagrożeń i szans

Analiza **wszystkich** przedstawionych na rys. 2 obszarów powstawania wymogów, pozwala na skonstruowanie odpowiedniej platformy informacyjnej w postaci odpowiednio uogólnionych wniosków i w konsekwencji wskazanie pożądanych i koniecznych struktur organizacyjnych i zasadniczych cech funkcjonowania podmiotu.

Przedstawiony tok rozumowania wskazuje metodę dalszej pracy zespołu, tj. umożliwia praktyczne wyznaczenie cech i własności SZ RP pożądanych (koniecznych) w aspekcie prognozowanych wyzwań, zagrożeń i szans.

ROZDZIAŁ 3.

NOWE WYZWANIA, ZAGROŻENIA, SZANSE. IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA.

Wprowadzenie. Elementy metodologii badań.

Myślenie o przyszłości, o wyborze dróg rozwoju, jest nieodłącznym atrybutem funkcjonowania państwa. Rzecz jasna, konstruowanie skończonych obrazów przyszłej rzeczywistości skazane musi być z góry na niepowodzenie. Właściwie zjawiska nie powtarzają się nigdy w ten sam sposób i stają się z definicji nieprzewidywalne[49]. Czy jednak zwalnia to poszczególne organizacje od myślenia o tym, co może nastąpić? Czy antycypowanie rzeczywistości jest całkowicie nieracjonalne? Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o to jak funkcjonować, jak sprawnie i skutecznie działać w warunkach zmian zachodzących we współczesnym świecie, pozostawać musi dla każdego państwa pytaniem podstawowym. Tłem dla tego typu rozważań pozostaje jak zwykle bezpieczeństwo, kategoria obejmująca w sposób kompleksowy zarówno przetrwanie podmiotu, jak też realizację jego wielosektorowych dążeń rozwojowych.

Punktem wyjścia w konstruowaniu działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa państwa w perspektywie strategicznej, jest analiza trendów[50] zachodzących w jego otoczeniu. Trendy te obejmują wszystkie płaszczyzny życia społecznego: polityczną, ekonomiczną, naukową, ekologiczną, kulturową, religijną i wiele innych. Ich przejawianie się wytwarza zespół uwarunkowań zewnętrznych względem identyfikujących je podmiotów, zwanych wyzwaniami. One to składają się na główny nurt dynamiki rozwojowej, narzucając zmiany narodom i państwom chcącym znaleźć się

---

[49] Wróblewski R., *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku. „Kappa"*., Zagrożenia kryzysowe i wojenne Polski w kontekście jej członkostwa w NATO, AON Warszawa 1998, s. 6.
[50] Naisbitt J., *Megaterendy*, wyd. Zysk i Spółka, Poznań 1997.

bądź utrzymać w tym nurcie[51]. A zatem wyzwania to zjawiska i procesy nowe, wymagające reakcji – sformułowania odpowiedzi i podjęcia stosownych działań ze względu na potrzebę ich diagnozy oraz wykorzystania jako szans lub podjęcia przeciwdziałania, gdy mają one charakter zagrożenia[52]. Losy poszczególnych narodów i państw, podobnie zresztą jak losy całej cywilizacji ludzkiej można i powinno się rozpatrywać właśnie z punktu widzenia racjonalności ich reakcji na wyzwania, przed którymi stają. Myślenie prospektywne, uwzględniające istnienie owych wyzwań, ma dla podmiotu znaczenie podstawowe, **pozwala bowiem przygotować się do sprawnego, skutecznego działania** w zmiennym, turbulentnym środowisku międzynarodowym. **Owa zdolność stanowi punkt ciężkości w myśleniu o przyszłości państwa**.

Współczesny świat od dawna poddany jest oddziaływaniu wielorakich wyzwań cywilizacyjno - kulturowych. Od wielu lat zarysowują się granice dotychczasowej dynamiki wzrostu, która przy zachowaniu tradycyjnego wzorca rozwoju wydaje się prowadzić nieuchronnie w kierunku katastrofy globalnej. Materialnemu wymiarowi problemu odpowiada wymiar kulturowy. Zagrożeniom fizycznym towarzyszą bowiem zagrożenia związane z kryzysem wartości oraz tradycyjnych postaw, a także zagrożenia odzwierciedlające utratę poczucia sensu we wszystkich wymiarach życia ludzkiego. Wszak wyzwania występujące we współczesnym świecie niosą ze sobą także spory ładunek szans, wykorzystanie których może pozwolić podmiotom nie tylko zachować istniejące status quo, ale przede wszystkim kreować własny rozwój. To właśnie szanse są równie ważnym, być może nawet ważniejszym determinantem projektowania przyszłości organizacji.

Wyzwania, o których mowa, mają w znacznej części charakter globalny, co oznacza, że w równym stopniu dotyczą wszystkich bez wyjątku

---

[51] Krzysztofek K., Wyzwanie cywilizacyjne a zewnętrzna funkcja państwa polskiego, w: Kuźniar R., (red.), *Między polityką a strategią. Polska w środowisku międzynarodowym*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994.

[52] *Tamże, s.13.*

uczestników systemu międzynarodowego. Ich rozwiązanie wymaga przeto współdziałania większości podmiotów struktury światowej (państw, organizacji międzynarodowych, przedsiębiorstw transnarodowych)[53]. Uważna analiza tych zjawisk pozwala stwierdzić, że ludzkość niewątpliwie znajduje się na swoistym rozdrożu cywilizacyjno – kulturowym. Umiejętność dostosowania rozwiązań systemowych do pojawiających się wyzwań, ma z punktu widzenia formułowania przez państwo własnej strategii znaczenie podstawowe, zarówno w sensie uświadomienia sobie, że procesy te rzeczywiście zachodzą, jak też zajęcia w stosunku do nich racjonalnego stanowiska[54]. Zasada ta w całości odnosi się także do Polski, państwa od przeszło dziesięciu lat poszukującego sposobu na rozwiązanie wielu problemów, będących wynikiem zapóźnienia cywilizacyjnego, niedowładu gospodarczego, problemów socjalnych i wielu, wielu innych[55].

Mając na uwadze powyższe spostrzeżenia, w niniejszej pracy postanowiono dokonać **możliwie pełnej identyfikacji oraz inwentaryzacji najistotniejszych zjawisk, zdarzeń i procesów** wytwarzających globalną dynamikę rozwojową. W istocie chodziło o to, by na podstawie ich wszechstronnej analizy i diagnozy, określić możliwe i pożądane, strategiczne rozwiązania w zakresie polityki bezpieczeństwa państwa, teorii i praktyki działania państwa systemowo nadrzędnej względem podległych jej strategii obronnej i wojskowej. Wynik tej pracy miał więc stanowić podstawę do formułowania ogólnych założeń zaangażowania sił zbrojnych (celów, zadań, zasad użycia) oraz pożądanych zdolności i cech organizacyjno – funkcjonalnych względem identyfikowanych współcześnie wyzwań, oraz wynikających z nich zagrożeń i szans .

Postępując w myśl przedstawionej powyżej argumentacji, **głównym zadaniem badawczym** na tym etapie prac, **uczyniono dokonanie**

---

[53] Anioł W., *Geneza i rozwój procesu globalizacji,* Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Politycznych, Warszawa 1989.
[54] Stacewicz J., *Megatrendy a strategia i polityka rozwoju,* Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1996, s. 7.
[55] Por. Targowski A., *Dogonić czas*, Warszawa 1993

identyfikacji oraz sporządzenie charakterystyki nowych wyzwań, szans i zagrożeń w ujęciu:

- ✓ **Globalnym;**
- ✓ **Regionalnym;**
- ✓ **Subregionalnym;**
- ✓ **RP.**

Rozwiązanie przedstawionego zadania badawczego wymagało sformułowania głównego problemu badawczego i jego dalszej strukturalizacji w celu wygenerowania problemów szczegółowych. **Główny problem badawczy** sformułowano w sposób następujący:

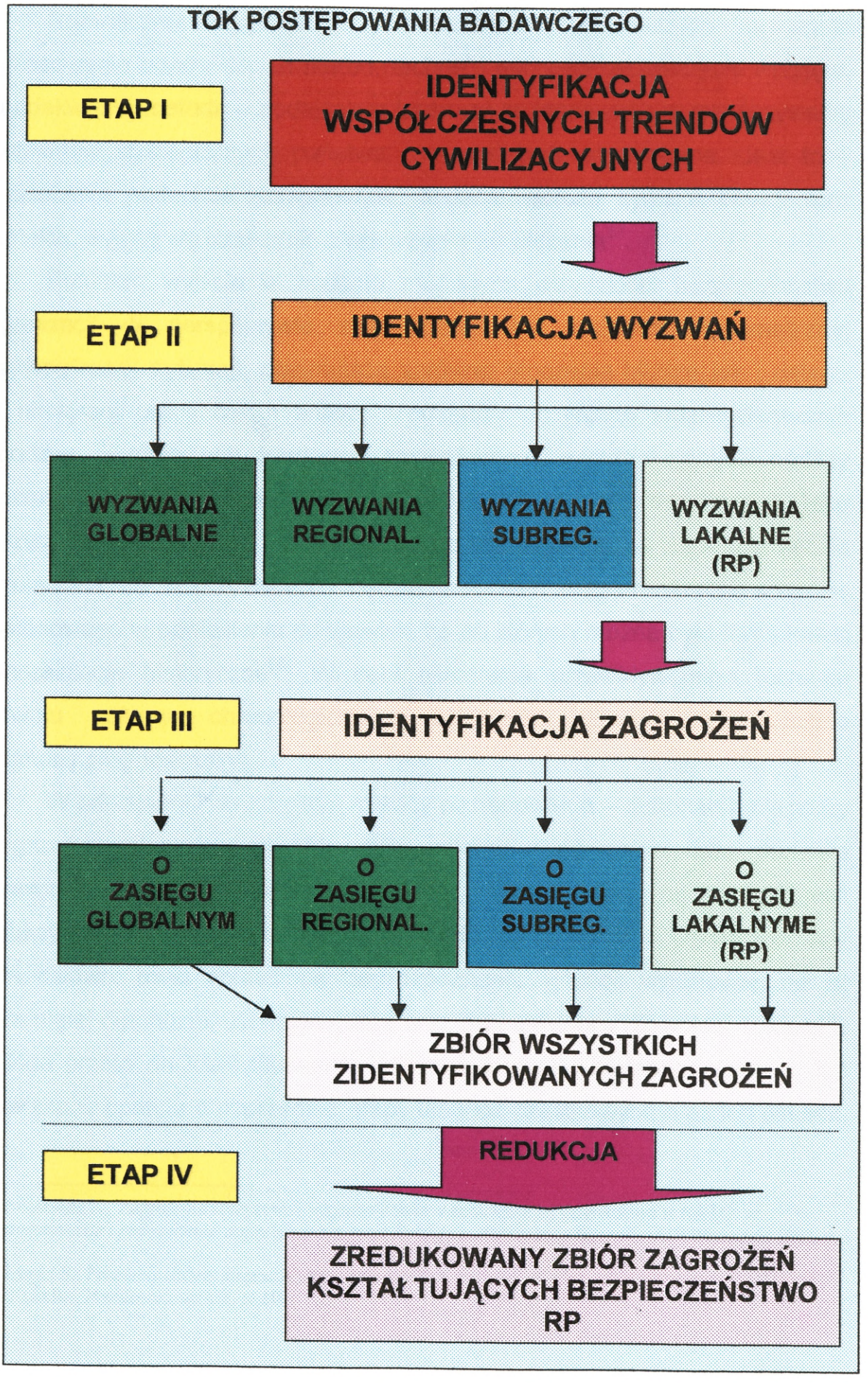
Jakie nowe wyzwania, zagrożenia, szanse niesie ze sobą XXI wiek[56]?

Analiza tak sformułowanego problemu badawczego pozwoliła na dokonanie strukturalizacji powyższego problemu badawczego na poniższy zbiór problemów szczegółowych:

- **Jakie trendy cywilizacyjne występują współcześnie w świecie?**
- **Jakie nowe wyzwania niosą ze sobą trendy cywilizacyjne dla całej ludzkości w skali globalnej, regionu (Europy), subregionu (państw Europy Środkowej) i lokalnej (RP)?**
- **Jakiego zagrożenia dla świata, regionu, subregionu i RP niosą zidentyfikowane wyzwania?**
- **Które z wymienionych zagrożeń w sposób najistotniejszy kształtować będą bezpieczeństwo RP?**

Tak sformułowane pytania – szczegółowe problemy badawcze wyznaczyły ogólną procedurę – tok postępowania badawczego (rys. 1)

[56] Problematyka szans zaprezentowana zostanie w drugiej części opracowania w roku 2000.

TOK POSTĘPOWANIA BADAWCZEGO
ETAP I
IDENTYFIKACJA WSPÓŁCZESNYCH TRENDÓW CYWILIZACYJNYCH
ETAP II
IDENTYFIKACJA WYZWAŃ
WYZWANIA GLOBALNE
WYZWANIA REGIONAL.
WYZWANIA SUBREG.
WYZWANIA LAKALNE (RP)
ETAP III
IDENTYFIKACJA ZAGROŻEŃ
O ZASIĘGU GLOBALNYM
O ZASIĘGU REGIONAL.
O ZASIĘGU SUBREG.
O ZASIĘGU LAKALNYME (RP)
ZBIÓR WSZYSTKICH ZIDENTYFIKOWANYCH ZAGROŻEŃ
ETAP IV
REDUKCJA
ZREDUKOWANY ZBIÓR ZAGROŻEŃ KSZTAŁTUJĄCYCH BEZPIECZEŃSTWO RP

Rozwiązanie wygenerowanych problemów badawczych wymagało zastosowania odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych. Przyjęto, że adekwatną metodą – podejściem badawczym stosowaną w rozwiązywaniu problemów strategicznych państwa, jest podejście strategiczne. Jest to – z założenia podejście zintegrowane, będące twórczą syntezą intuicji oraz intelektu, dającą się uzasadnić z wielu punktów widzenia[57].

Punktem wyjścia w badaniu możliwych przyszłości bezpieczeństwa organizacji w perspektywie strategicznej jest **diagnoza wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji**, obejmującą zarówno otoczenie bliższe jak i dalsze. W niniejszej pracy celem analizy i diagnozy uczyniono **zidentyfikowanie trendów - głównych tendencji rozwojowych, wyznaczających ogólny kierunek rozwoju szeregu chronologicznego zjawisk ocenianych jako wyzwania**. Przyjęto przy tym założenie, że zaobserwowana tendencja będzie przejawiała się w przyszłości i będzie procesem ciągłym. Analizę trendów zastosowano w odniesieniu do zjawisk, co do których można było formułować generalizacje historyczne[58]. W celu określenia przewidywanego kierunku rozwoju szeregu chronologicznego badanego zjawiska, zastosowano diagnozę prognostyczną.

W odniesieniu do przyjętej metody postępowania – dokonania diagnozy prognostycznej należy się kilka słów refleksji. Otóż niewątpliwie naukowe przewidywanie (w sensie poznawczym) należy do typu wnioskowań indukcyjnych na podstawie tego, co zdarzyło się dotychczas. Działalność aby była celowa, musi oprzeć się na rozpoznaniu sytuacji wyjściowej, na jej rozwiniętej diagnozie, ustalającej fazę oraz przewidywany rozwój tej sytuacji[59]. Polega przeto na identyfikowaniu dalszego kierunku badanego procesu lub zjawiska w oparciu o poprzednie etapy diagnoz cząstkowych oraz ich ustaleń,

---

[57] Wróblewski R., Zagrożenia kryzysowe i wojenne Polski w kontekście jej członkostwa w NATO, w: *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 roku. „Kappa"*, AON Warszawa 1998, s. 7.

[58] Ziemski S., *Problemy dobrej diagnozy*, Warszawa 1992.

[59] J. Kukułka, *Problemy... op. cit.*, s. 210.

stanowiąc zarazem ich wynik i uzupełnienie[60]. Zaprezentowane w niniejszym studium rozwiązanie odnosi się w swej istocie do przedstawionego schematu. Czy spełnia kryterium wiarygodności? Z całą pewnością rozumowanie to nosi cechy prawdopodobieństwa. Przecież zawarte tu wnioskowanie oparte jest na fundamencie obserwowanych w świecie tendencji rozwojowych. Te niestety są jak wiemy uwarunkowane specyficzną sytuacją badanych procesów i zjawisk albo też występowaniem odpowiednich regulacji i zakłóceń, odgrywających w funkcjonowaniu podmiotów stosunków międzynarodowych bardzo dużą rolę. W tym sensie wynik rozwiniętej diagnozy prognostycznej, jakkolwiek spełniający wymogi teoretycznej funkcji przewidywania (tj. sprawdzalności, wynikającej z wiarygodności prawa – teorii realistycznej stosunków międzynarodowych - z którego został wyprowadzony), nie posiada już tak wyraźnie określonego waloru prakseologicznego. Nie ma także pewności, czy uwzględniona liczba zebranych do badań przesłanek, decydujących o trafności zaprezentowanych wyników spełnia warunki rzetelnej, trafnej diagnozy prognostycznej. Wątpliwości takie dość często sygnalizowane są w literaturze przedmiotu. Warto jednak zaznaczyć, że obiektywna rzeczywistość stosunków międzynarodowych obejmuje bardzo szeroki, a przeto trudny do objęcia zakres zjawisk i procesów, których pełne poznanie, teoretyczne uporządkowanie i zanalizowanie w związkach wzajemnych jest w obecnym stanie wiedzy i wobec niedoskonałości istniejącego aparatu naukowego prawie niemożliwe[61].

Kontynuując główny nurt rozważań metodologicznych wyjaśnić należy istotę fragmentacji obszarów poddanych badaniom. W niniejszej pracy postanowiono dokonać identyfikacji wyzwań w ujęciu **globalnym** – takich, które dotyczą bezpośrednio **wszystkich** uczestników stosunków międzynarodowych, **regionalnym** – odniesionych do Europy, kontynentu połączonego przynależnością do jednego kręgu cywilizacyjnego

[60] S. Ziemski, *Problemy dobrej*...op. cit., s. 66 – 76.
[61] J. Kukułka, *Problemy*..., op. cit., s. 12.

i powiązanego nicią homogenicznej tożsamości kulturowej, wreszcie **subregionalnym**, obejmującym wyzwania dotyczące krajów Europy Środkowej, znajdujących się w nurcie transformacji politycznej, gospodarczej i kulturowej. Na koniec postanowiono zidentyfikować **wyzwania wyłaniające się przed Polską**, mające charakter wyłącznie lokalny[62].

Zidentyfikowane w ten sposób wyzwania **utworzyły platformę informacyjną, służącą identyfikacji zagrożeń**, wyprowadzonych względem każdego z badanych obszarów. Ich lista, poddana redukcji w świetle przyjętych kryteriów, stanowi rozwiązanie założonych na wstępie problemów badawczych i podstawę do dokonania ich opisu.

Zidentyfikowane wyzwania były następnie oceniane z punktu widzenia ich wpływu na konkretne, wyodrębnione podmioty poddane badaniom. W identyfikowaniu wyzwań posługiwano się założeniami o charakterze wartościującym oraz metodą delficką[63]. Wyodrębnione wyzwania oceniano jako korzystne bądź niekorzystne z punktu widzenia ich wpływu na podmiot w długofalowej perspektywie czasowej. Zbiór zagrożeń mogących w największym stopniu rzutować na bezpieczeństwo RP – jako wynik postępowania badawczego – poddano redukcji w świetle szeregu kryteriów. W celu dokonania oceny tych zagrożeń posłużono się analizą wielokryterialną.

Autorzy opracowania mają świadomość, że wybór zebranych w toku postępowania badawczego trendów cywilizacyjnych ma charakter dość arbitralny. Z pewnością też wyprowadzone na ich podstawie wyzwania nie stanowią pełnej inwentaryzacji zjawisk identyfikowanych przez wybrane do badań podmioty.

Pewne wątpliwości mogą dotyczyć sposobu ujęcia badanego problemu. Podejście holistyczne, aspirujące pierwotnie do roli drogowskazu dla dokonywanych analiz, często w owej rozprawie z trudem broni się przed

---

[62] Przyjęta logika postępowania badawczego wg: J Stacewicza : Racjonalność gospodarowania a współczesne wyzwania rozwojowe, w: *Funkcjonowanie rozwijającej się gospodarki*, Materiały i Prace IFGN SGPiS t. XX, 1981.

[63] Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza...*, op. cit., s. 52.

ujmowaniem przez autora problemów w sposób monodyscyplinarny, odwołujący się w istocie do historii. Sama jednak teoria realistyczna stosunków międzynarodowych taka właśnie jest, niejako narzucając owo podejście w badaniu działalności politycznej państwa. Usprawiedliwieniem dla tych metodologicznych słabości niech będzie fakt, iż rzeczywistość międzynarodowa stanowi ściśle zintegrowaną całość, której rozpatrywanie przez oddzielne dziedziny naukowe usprawiedliwione jest jej złożonością i wieloaspektowością oraz trudnością pełnego i równoczesnego ujęcia wszystkich charakteryzujących stosunki międzynarodowe zjawisk, zdarzeń i procesów.

3.1. Nowe wyzwania i zagrożenia. Identyfikacja zjawisk.

Cywilizacja światowa znajduje się obecnie w nurcie bądź też u progu przemian, charakteryzujących się burzeniem starych struktur życia społecznego: ekonomicznych, gospodarczych, politycznych, naukowych i innych. Na ich gruzach powstają nowe, będące wynikiem spontanicznej chęci budowania świata podług woli i możliwości poszczególnych narodów. Przechodzeniu od cywilizacji przemysłowej, zwanej też industrialną, do cywilizacji informacyjnej towarzyszą nowe wyzwania. Należy je traktować jako zjawiska bądź fakty, zazwyczaj na nowo odkrywane, a wymagające podjęcia określonych działań. Mogą one przekształcić się zarówno w szanse, jak też zagrożenia dla bezpiecznego bytu i rozwoju podmiotów, tak w wymiarze globalnym, jak regionalnym, subregionalnym czy wreszcie państwowym (narodowym)[65]. Niekiedy bardzo trudno z pozycji poszczególnych uczestników stosunków międzynarodowych ocenić, które ze zjawisk zachodzących w świecie stać się może istotnym zagrożeniem, a które szansą. Każda jednak z płaszczyzn życia społecznego, ujmowana oddzielnie, pozwala na wytypowanie określonych trendów, obejmujących w sposób kompleksowy procesy rozwoju światowej cywilizacji, stanowiąc konglomerat najbardziej istotnych zjawisk typowych dla okresu transformacji. Trendy te, wykazując znaczną dynamikę rozwoju, kształtować będą w najbliższej przyszłości sytuację geopolityczną i geostrategiczną w świecie.

---

[65] A.P. Wierzbicki, Perspektywy cywilizacji światowej w XXI wieku a przemiany w Polsce, w *Świat przyszłości a Polska*, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku" przy Prezydium PAN. Warszawa 1995., R. Wróblewski tak charakteryzuje problem wyzwań: „Z punktu widzenia bezpieczeństwa, warunki w jakich funkcjonuje dany organizm lub system społeczny, należy rozpatrywać jako szanse, zagrożenia lub wyzwania. Szanse oznaczają pozytywny wpływ warunków wewnętrznych i zewnętrznych na organizm albo system społeczny i perspektywę jego rozwoju (o ile zostaną przez podmiot działający należycie wykorzystane. Zagrożenia natomiast oznaczają coś przeciwnego – perspektywę zniszczenia lub zahamowanie rozwoju, stagnację. Są to sytuacje, w których organizm lub system społeczny nie ma warunków dla swego bytu i rozwoju lub są one w istotny sposób ograniczone. Wyzwania wreszcie – to sytuacje nowe dla organizmu lub systemu społecznego, które trzeba zbadać, rozpoznać. Mogą się one stać szansą lub zagrożeniem." w: R. Wróblewski, *Planowanie strategiczne sił zbrojnych i ich udział w konfliktach zbrojnych*, AON Warszawa 1997.

Wszechstronna analiza literatury, publikacji i opracowań badawczych z dziedziny prognostyki, teorii stosunków międzynarodowych, nauk o polityce a także nauk o państwie i prawie, pozwoliła na dokonanie wyboru względnie zgodnej typologii trendów, obserwowanych u progu XXI wieku[65]. Spośród kilkunastu globalnych trendów wymienianych przez badaczy tej problematyki, następujące występują niemalże u wszystkich:

- Postępująca dyfuzja cywilizacyjno – kulturowa i towarzysząca jej globalizacja zjawisk i procesów społecznych (Toynbee, Huntington, Krzysztofek, King – Schneider, Arquilla - Ronfeldt);
- Nabierająca tempa dynamika państwowo – narodowej struktury świata (Brzeziński, Kennedy, Krzysztofek, Buzan);
- Kształtowanie się nowego ładu polityczno – gospodarczo – militarnego (Brzeziński, Kennedy, Kissinger, Kisielewski, Perczyński);
- Gwałtowny postęp naukowo – techniczny (Toffler, Arquilla – Ronfeldt, Sadowski, Pajestka) ;
- Osiąganie przez cywilizację granic biosfery (King – Schneider, Pajestka, Wierzbicki).

Wyodrębnione trendy dotyczą poszczególnych podmiotów struktury międzynarodowej, wspólnot, państw, narodów, ale także pojedynczych osób. Zawsze też, i wymaga to szczególnego podkreślenia, wyzwanie, jego istota,

---

[65] Por. między innymi: *Strategic Assessment. Engaging Power for Peace*, wyd. przez Institute for National Strategic Studies. National Defence University, Washington, DC 1998, *W perspektywie roku 2010*, wyd. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku" przy Prezydium PAN, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1995, s.43, Pajestka J., *Rzecz o świecie i polskich sprawach,* Oficyna Naukowa, Warszawa 1993, tegoż autora *Megatrendy cywilizacyjne a proces transformacji systemowej*, w: *O orientację na przyszłość w reformach polskich*, Dom Wydawniczy Elipsa 1994, Naisbitt J, *Megatrendy*, wyd. Zysk i S-ka Wydawnictwo, Warszawa 1996, King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna. Jak przetrwać?*, Raport Rady Klubu Rzymskiego, PTWzKR, Warszawa 1992, Toffler A. I H., *Trzecia Fala*, Warszawa 1986 oraz *Wojna i antywojna. Jak przetrwać u progu XXI wieku?*, wyd. Muza, Warszawa 1997, Arquilla A., Ronfeldt D., *In Athenas Camp. Preparing for Conflict in the Information Age*, wyd. RAND Corp., Santa Monica 1997, Sadowski Z., *Tendencje światowe w gospodarce i ich przejawianie się w Polsce, w: Świat przyszłości a Polska*, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku" Przy Prezydium PAN, wyd. Dom Wydawniczy „Elipsa", Warszawa 1995, Kissinger H, *Dyplomacja*, wyd. Phillip Wilson, Warszawa 1996, Kisielewski, *Nowy konflikt globalny*,

oceniane jest z punktu widzenia konkretnego podmiotu. Określone zjawisko bądź proces pojawiające się w otoczeniu wielu podmiotów nieść dla jednego szanse, dla innego przekształcić się w zagrożenie, dla innego wreszcie stanowić twór o charakterze obojętnym.

Odnosząc się do treści zagrożeń istotnych z punktu widzenia polskiej racji stanu należy stwierdzić, że ich lokalizacja może znajdować się równie dobrze w bezpośrednim otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym państwa, jak też w jego otoczeniu zewnętrznym dalszym. Stąd istotą tej części pracy było wygenerowanie wszelkich zagrożeń wyprowadzonych na podstawie gruntownej analizy wyzwań w ujęciu zarówno, globalnym, regionalnym, subregionalnym czy lokalnym, a następnie dokonanie ich oceny z punktu widzenia polskiej racji stanu.

Megatrend I: Kształtowanie się w świecie nowego ładu polityczno – gospodarczo – militarnego.

WYZWANIA

Globalne	Regionalne	Subregionalne	Lokalne (RP)
1. Tworzenie się rozluźnionego świata monocentrycznego z ograniczonym przywództwem USA oraz rozwój grupy mocarstw regionalnych moderujących podsystemy lokalne; 2. Rozwój i wzrost mozliwości oddziaływania międzynarodowych organizacji	1. Polityczna, i gospodarcza unifikacja Europy[66]; 2. Dalsze rozszerzanie NATO na Wschód; 3. Przekształcanie się NATO w instrument polityki UE; 4. Wzrost roli ponadnarodowych organizacji, firm, konsorcjów i spółek kapitałowych, także organizacji nieformalnych;	1. Dążenie państw Europy Środkowej do integracji ze strukturami UE; 2. Promowanie stabilnych stosunków politycznych i gospodarczych z państwami byłego ZSRR, a także państwami bałkańskimi; 3. Otwarcie granic i swobodny przepływ ludności.	1. Integracja z UE; 2. Budowanie partnerstwa politycznego, gospodarczego i militarnego z Ukrainą; stabilizacja stosunków z Białorusią; 3. Otwarcie granic i swobodny przepływ informacji, towarów, usług i ludności;

Warszawa 1993, Kennedy P., U progu XXI wieku (przymiarka do przyszłości), Warszawa 1995

[66] Wraz z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, w szczególności z Polską, Węgrami, Czechami, Słowacją, ale także z byłymi republikami byłego ZSRR: Łotwą, Litwą, Estonią, a także Ukrainą.

ekonomicznych, i ponadnarodowych struktur handlowych; 3. Wzrost znaczenia organizacji nieformalnych;			

Przedstawione wyzwania pozwalają na stworzenie zredukowanej, przedstawionej poniżej **listy zagrożeń**[67]:

Zagrożenia:

- Próby tworzenia stref wpływów lub regionalnej dominacji;
- Zastraszanie państw, w celu wpływania na ich wolną wolę do wstępowania lub pozostawania poza organizacjami bezpieczeństwa;
- Nastawienie konfrontacyjne w stosunkach międzynarodowych jako wynik pozostawania mentalności zimnowojennej;
- Tworzenie nowych linii podziału w miejsce starych;
- Brak wzajemnego zaufania i współpracy w sytuacjach kryzysowych;
- Naruszanie zobowiązań wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych;
- Brak kultury politycznej, nieumiejętność pokojowego rozwiązywania napięć i konfliktów.
- Słabość rządów prawa w nowopowstałych państwach, a także w państwach, które wyzwoliły się spod wpływów obcej dominacji;
- Terroryzm religijny (w szczególności islamski) jako instrument praktyki politycznej;
- Rozwój przestępczości zorganizowanej w skali globalnej, regionalnej, subregionalnej i lokalnej;

---

[67] Por. Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza...*op. cit., s. 35-44, , *Strategic Assessment, Engaging Power for Peace*, Washington D.C., 1998, s 1-19, Arquilla J. Ronfeldt D., In Athenas Camp, RAND Santa Monica Ca., 1997, s. 1-23., Politti A., *European Security: The New Transnational Risks*, Institute for Security Studies, Western European Union, Paris, October 1997, znaczna część prezentowanych zagrożeń zredagowana na podstawie: *Risks and Challenges to the Security in the OCSE Area*, Report of the Chairman – in – Office to the Lisbon Summit, Annex 1, 29 listopada 1996,

- Rozruch i niepokoje społeczne ludności krajów Europy Środkowej na tle wyrzeczeń i społecznych kosztów przystąpienia do europejskich organizacji gospodarczych;
- Akty piractwa morskiego.

Megatrend II: Nabierająca tempa dynamika państwowo – narodowej struktury świata.

WYZWANIA

Globalne	Regionalne	Subregionalne	Lokalne (RP)
1. Państwowo – narodowe tendencje integracyjne i dezintegracyjne (odżywające procesy budowania państw narodowych i przeciwne im procesy reintegracyjne wśród „starych" państw narodowych	1. Zjednoczona Europa jako konglomerat państw; 2. Retrybalizacja Bałkanów i państw Europy Środkowo – Wschodniej; 3. Ruchy secesjonistyczne w Hiszpanii, Irlandii Płn.;	1. Odżywanie nastrojów secesjonistycznych wśród mniejszości narodowościowych do restytucji dawnych struktur państwowo – narodowych na Słowacji, Węgrzech, Ukrainie, Litwie,	1. Dążenia secesjonistyczne mniejszości narodowych na Śląsku; 2. Dyfuzja tradycyjnych wartości narodowych;

Zagrożenia:

- Spory wewnętrzne i zewnętrzne, powstałe na tle etnicznym, terytorialnym oraz dążeń narodowych do uzyskania (odzyskania) suwerenności w państwach europejskich;
- Agresywne ruchy secesjonistyczne;
- Terroryzm sterowany przez państwa i organizacje narodowe (niepaństwowe);
- Próby tworzenia stref wpływów lub regionalnej dominacji przez mocarstwa sektorowe;
- Migracje na tle ekonomicznym oraz zjawisko uchodźstwa politycznego;

Megatrend III: Gwałtowny postęp naukowo – techniczny.

WYZWANIA

Globalne	Regionalne	Subregionalne	Lokalne (RP)
1. Nieograniczona dyfuzja technologii; 2. Pogłębiająca się dyspersja technologiczna, gospodarcza i naukowa, między państwami wysokouprzemysłowionymi (tzw. trzeciej fali cywilizacyjnej a państwami (skupiskami państw) drugiej i pierwszej fali; 3. Eksplozja nowych wartości kulturowych;	1. Szybki rozwój telekomunikacji; 2. Masowe użycie technik informacyjnych. Komputeryzacja współczesnego świata; 3. Kurczenie się tradycyjnych gałęzi produkcji, zmniejszenie zatrudnienia;	1. Zarysowujący się w związku z dyspersją technologiczną wyraźny podział na państwa Europy Zachodniej, Środkowej i Wschodniej; 2. Próby nadgonienia zapóźnienia cywilizacyjnego w dziedzinie technologii, produkcji przemysłowej;	1. Poszukiwanie wolnych obszarów, „nisz" w dziedzinie rozwoju gospodarczego i technologicznego; 2. Dostosowywanie infrastruktury przemysłowej, gospodarczej, ekonomicznej i militarnej do wymogów współczesności;

Zagrożenia:

- Terroryzm jako wynik zmian w zakresie dostępu do nowych technik negatywnego oddziaływania i niszczenia. Nowe formy terroryzmu: cyberterroryzm, terroryzm ekologiczny, superterroryzm;
- Zwiększona podatność państw, organizacji niepaństwowych, banków, instytucji międzynarodowych na możliwość destruktywnego informatycznego, elektronicznego, cybernetycznego oddziaływania;
- Narodziny i negatywne oddziaływanie na tradycyjne struktury państwowe nowej klasy społecznej, tzw. klasy kognitatorów, ludzi nie uznających tradycyjnych wartości związanych z instytucją państwa narodowego, poszukujący swojej szansy w świecie wirtualnym ze szkodą dla państwa;
- Niepokoje i rozruchy społeczne na tle bezrobocia jako efektu postępu technicznego;
- Pogłębiające się frustracje społeczne na tle rosnącego zapóźnienia technologicznego państw Europy Środkowej w stosunku do Zachodu;

Megatrend IV: Postępująca dyfuzja cywilizacyjno – kulturowa.

WYZWANIA

Globalne	Regionalne	Subregionalne	Lokalne (RP)
1. Przenikanie się kultur w skali globalnej, postępująca westernalizacja, czyli penetracja i stopniowa dominacja kultury zachodniej w skali świata; 2. Zacieśnianie się więzi kulturowych wśród narodów uznających podobne systemy wartości, regionalizacja kulturowa i religijna; 3. Rozwój formalnych i nieformalnych organizacji ekonomicznych i politycznych; 4. Konsolidacja Islamu;	1. Postępująca Amerykanizacja Europy; 2. Kulturowe tendencje izolacjonistyczne niektórych państw europejskich;	1. Zależny rozwój kulturowy społeczeństw krajów Europy Środkowej i Wschodniej, postępująca utrata tożsamości narodowych; 2. Importowana modernizacja;	1. Zależny rozwój kulturowy, powielanie „sprawdzonych" wzorców zachodnich; 2. Dominacja mechanizmów rynkowych ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami. Komercjalizacja; 3. Jednokierunkowy przepływ kultury w stronę Polski; 4. Ekspansja konsumeryzmu, , ateizmu, eskapizm;

Zagrożenia:

- Rozrost sekt religijnych i ich negatywny wpływ na system społeczny poszczególnych państw;
- Ruchy polityczne odwołujące się do agresywnego nacjonalizmu, rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i innych form nietolerancji;
- Dehumanizacja stosunków społecznych;
- Erozja autorytetu władzy;
- Rozwój terroryzmu spowodowanego falą fundamentalizmu, etnicznej odrębności, nieuznawania nowych wartości;
- Alienacja społeczeństwa, rozwój przestępczości, bezrobocie i innych patologii społecznych;

Megatrend V: Osiąganie przez cywilizację granic biosfery.

WYZWANIA

Globalne	Regionalne	Subregionalne	Lokalne (RP)
1. Dynamika światowych zasobów surowców naturalnych; 2. Trwająca w świecie eksplozja demograficzna; 3. Ocieplanie się klimatu Ziemi 4. Uprzemysłowienie planety;			

Zagrożenia:

- Zanieczyszczenie i skażenie terenów objętych klęska ekologiczną przez odpady nuklearne i chemiczne;
- Kurczące się zasoby surowców naturalnych, w szczególności paliw kopalnych, decydujących o przetrwaniu państw;
- Podnoszenie się poziomu oceanu światowego na skutek topnienia śniegów w obszarach podbiegunowych. Zalewanie nisko położonych obszarów;
- Spadek poziomu dostępnych zasobów wody pitnej i przewidywane konflikty na tym tle;
- Erozja i zanieczyszczenie gleby poprzez zbyt intensywną produkcję rolniczą. Problem z wyżywieniem rosnącej populacji świata;
- Masowe migracje ludności z terenów objętych klęskami żywiołowymi, głodem;

Wyodrębnione w toku postępowania badawczego zagrożenia, stanowią dość pokaźną listę zjawisk i procesów, których występowanie może mieć destrukcyjny wpływ na losy państw czy wspólnot międzynarodowych. Z całą pewnością wymienione przez autorów zagrożenia nie stanowią pełnej ich listy.

Nie jesteśmy jednak w stanie tego uczynić. Ich pełne zidentyfikowanie mogłaby bowiem stanowić zadanie badawcze dla dość licznego grona ekspertów z różnych dziedzin, co akurat w przypadku tego typu działalności jest na całym świecie rzeczą normalną[68]. W niniejszej pracy autorom chodziło raczej o wskazanie nowych obszarów zagrożeń (jako jednej zaledwie - poza szansami - grupy determinantów), które powinny być brane pod uwagę przez państwo w projektowaniu własnej strategii rozwoju w ogólności, oraz strategii szczegółowych, w tym przede wszystkim strategii bezpieczeństwa i strategii pochodnych strategii dziedzin działalności państwa.

Wyodrębnione zagrożenia zostały poddane redukcji. Narzędziem służącym jej realizacji była **macierz ocen efektów** wystąpienia każdego z analizowanych zagrożeń (rys. 2)[69]:

Kryteria / **Warianty**	Kryterium 1	Kryterium 2	Kryterium 3	Kryterium n
Zagrożenie 1	O_{11}	O_{12}	O_{13}	O_{1n}
Zagrożenie2	O_{21}	O_{22}	O_{23}	O_{24}
Zagrożenie N	O_{n1}	O_{n2}	O_{n3}	O_{nn}
Waga kryteriów	W_1	W_2	W_3	W_n

O *ij* – ocena *i* - tego zagrożenia z punktu widzenia j - tego kryterium;

W *j* – waga *i* – tego kryterium

Kryterium wyboru dla oceny antycypowanych zagrożeń uczyniono: prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia, skutki mierzone koniecznością zaangażowania potencjału obronnego państwa, zasięg występowania zagrożenia, skalę interesów podlegających naruszeniu (zagrożeniu) oraz

[68] Por. Kreikebaum H., *Strategiczne planowanie w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, Ackoff R.L., *Zasady planowania w korporacjach*, PWE Warszawa 1973, Gierszewska G, Romanowska M., *Analiza....* op.cit. i wiele innych.

[69] Klasik A., *Planowanie Strategiczne*, PWE Warszawa 1993, s. 205.

perspektywę (czas) wystąpienia zagrożenia. **Wagom** poszczególnych kryteriów przyporządkowano następujące wartości:

- **bardzo dużą**– kryterium prawdopodobieństwa;
- **dużą** – skutki destruktywnego oddziaływania;
- **średnią** - skali zagrożonych interesów państwa;
- **małą** – zasięg występowania negatywnie wartościowanego zjawiska.

Zastosowanie powyższej techniki badawczej pozwoliło wyodrębnić zespół zagrożeń nowych i mających największy zdaniem zespołu wpływ na bezpieczeństwo RP w perspektywie średnioterminowej:

- Terroryzm (odmiany, aspekty występowania, formy);
- Katastrofalne zmiany klimatyczne i związane z tym skutki;
- Masowe migracje i uchodźstwo ludności;
- Narkobiznes i przestępczość zorganizowana;
- Proliferacja BMR;
- Niedostatek zasobów surowców naturalnych (w szczególności ropy naftowej);
- Restytucja tendencji mocarstwowych ze strony Rosji, oraz nacjonalizmów i etnocentryzmów w krajach graniczących z RP;
- Fundamentalizm religijny .

3.2. Nowe zagrożenia a problem bezpieczeństwa RP. Charakterystyka i opis zagrożeń.

W niniejszej części opracowania dokonano szczegółowego opisu wygenerowanych w poprzednim rozdziale zagrożeń względem RP. Poszczególne zagrożenia zostały opisane zgodnie z przyjętą na wstępie metodologią. Jej istotę stanowiło każdorazowo opisanie zagrożenia w świetle przyjętych kryteriów.

TERRORYZM

Terror[71] i terroryzm[72] są niewątpliwie jednym z najbardziej niebezpiecznych fenomenów współczesności, choć z całą pewnością ich występowanie w świecie nie jest zjawiskiem całkiem nowym. W każdym razie jak zauważa C. Gearty, „epoka terroryzmu" nie dotyczy wyłącznie okresu ostatnich trzydziestu czy czterdziestu lat. Tym niemniej gwałtowne rozprzestrzenianie się terroryzmu w ostatnich dekadach naszego stulecia, skłania zarówno polityków jak i licznych badaczy tej problematyki do nazywania drugiej połowy XX wieku epoką terroryzmu[73]. W swoim niezwykle interesującym studium poświęconym patologiom współczesnego świata, U. Świętochowska formułuje pewne stałe cechy, które charakteryzują terror i terroryzm jako zjawisko społeczne. Stwierdza tam między innymi, że:

---

[71] Termin terror jest definiowany przez poszczególnych autorów w sposób zróżnicowany. Terror, to: „...stosowanie przemocy, gwałtu, okrucieństwa, w celu zastraszenia, zniszczenia przeciwnika" w: *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1981, t III, s. 498, 2. „...strach, groza, trwoga; zastraszenie, gwałt, ucisk, represje, prawo pięści i miecza" w: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1983, s. 423, 3. „...stosowanie przemocy, okrucieństwa,; okrutne krwawe rządy" w: *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa 1980, s. 759.

[72] Terroryzm definiowany jest w sposób następujący: 1. „...system rządów opartych na terrorze; stosowanie terroru w celu zdobycia władzy bądź utrzymania się przy niej" w: Słownik wyrazów obcych, op. cit., s. 759 2. „...stosowanie przemocy przez niepaństwowe podmioty polityki" w: K. Karolczak, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995, s. 11.

[73] Gearty C., *Prognozy XXI wieku. Terroryzm*, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 1998, s. 7-21.

Akcja terrorystyczna jest sposobem postępowania małych, tajnych grup, a niekiedy pojedynczych osób i organizacji, które tą drogą, z braku innego pola manewru chcą realizować swoje cele polityczne;

- **Działanie zawsze polega na stosowaniu gwałtu bezpośredniego**, skierowanego wprost przeciwko konkretnemu człowiekowi lub grupie ludzi, albo pośredniego, skierowanego wprawdzie na rzecz, ale z myślą o reakcji ludzi;
- Czyn gwałtowny ma tu – poza nielicznymi i szczególnymi przypadkami – charakter widowiskowy, **rozgłos bowiem** (głównie za pośrednictwem mediów, ale nie tylko) **stanowi zarówno ogniwo transmisji jak i wzmacniacz mocy i zasięgu oddziaływania terrorystów**;
- **Obowiązuje strategia pośrednia** w tym sensie, że groźny w skutkach atak kierowany jest przeważnie nie przeciw adresatom (najczęściej przedstawicielom władzy), na których postawie politycznej bądź ekonomicznej sprawcom szczególnie zależy, ale przeciwko komuś zupełnie innemu, swoiście rozumianemu substytutowi;
- **Strategicznie ujmowanym celem** jest przekształcenie istniejących stosunków politycznych w inne, które w momencie działania sprawców są zaledwie mniej lub bardziej sprecyzowane;
- **Narzędziem sprawczym** ma w zasadzie być strach (obawa) i to nie tyle elity władzy, co szerokich kręgów społeczeństwa;
- Fanatyczne, często aż do samozaparcia i samounicestwienia zaangażowanie w „sprawę" terrorystów, **połączone nieraz z całkowitym lekceważeniem wartości powszechnie uznanych, zwłaszcza zaś życia ludzkiego**[73].

[73] Swiętochowska U., *Patologie cywilizacji współczesnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 71.

Zjawisko terroryzmu można opisywać w świetle wielu kryteriów. Większość badaczy stosuje następujące kryteria opisu terroryzmu:

- Podmiotowe;
- Przedmiotowe;
- Przestrzenne;
- Przyczyna występowania (podłoża);
- Forma działań.

Podmiotem działalności terrorystycznej może być państwo, albo też organizacja prowadząca działalność nielegalną, antypaństwową. Terroryzmem państwowym zatem nazywać będziemy działalność terrorystyczną realizowaną przez określone państwa i jego organy, prowadzoną na granicy prawa, nielegalną. Przykładem mogą być działania podejmowane przez amerykańską CIA, izraelski MOSSAD, radzieckie KGB czy francuską DGSE.

Kryterium **przedmiotowe** pozwala wyodrębnić najbardziej typowe, charakterystyczne dla działań terrorystycznych nurty postępowania. W interesującym studium Paula Wilkinsona odnaleźć można cztery takie nurty:

- Terroryzm subrewolucyjny – dążący do osiągnięcia określonych celów politycznych nie mających charakteru rewolucyjnego (np. zmian systemowych, ukierunkowanych na osłabienie lub zniszczenie struktur państwowych, by móc realizować swój program polityczny). Akty przemocy są dokonywane przez małe grupy lub pojedyncze osoby. Wystąpienia ich są nieprzewidywalne i często trudne do odróżnienia od psychopatologicznych i kryminalnych przestępstw z użyciem siły;
- Terroryzm rewolucyjny – celem jest rewolucja lub osiąganie taktycznych zwycięstw w walce rewolucyjnej. Aktów przemocy dokonują grupy mające przywódców i ideologię lub program, co w

pewnym stopniu zbliża je do uznanych w prawie międzynarodowym ugrupowań partyzanckich. Przeważnie są to grupy paramilitarne tworzone w ruchu rewolucyjnym. Obok walki zbrojnej prowadzą walkę polityczną – tworzą alternatywne struktury instytucjonalne;

- Terroryzm represywny – służy tłumieniu buntów lub utrzymaniu w ryzach grup, indywidualnych obywateli i prześladowania wybranych do likwidacji. Jest to terroryzm bardzo krwawy, przechodzący w terror masowy. Tworzy się specjalny aparat terroru np. tajna policja, armia, partia itd.;
- Terroryzm epifenomenalny – nie ma jasno określonych celów, jest elementem dokonywanych na wielką skalę aktów przemocy. Są one przeważnie przypadkowe, nieprzemyślane, niezaplanowane, pojawiają się w kontekście bardzo krwawej walki, w której systematyczny terroryzm może być elementem towarzyszącym[74].

Kryterium **przestrzennego występowania** pozwala wytypować odmiany terroryzmu charakterystyczne dla regionów geograficznych, na których występują. W tym sensie można mówić o terroryzmie latynoamerykańskim, zachodnioeuropejskim, bliskowschodnim czy południowoazjatyckim[75].

Ze względu na **podłoże** występowania terroryzmu, można wskazać na całą grupę przyczyn, popychających ludzi do posługiwania się terrorem jako narzędziem walki. Najczęściej wymienia się przyczyny:

- Ideologiczne (o zabarwieniu lewicowym i prawicowym)[76];

---

[74] Wilkinson P., *Terrorism and the Libera State*, Mac Millan Press, London 1977, s. 56-57 za: Swiętochowska U., *Patologie cywilizacji współczesnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 72-73..

[75] Por. Ronfeldt D., Arquilla J., Fuller G., Fuller M., *The Zapatista „Social Natwar" in Mexico*, RAND Corp., 1998

[76] Przykładem są ugrupowania: marksistowskie, trockistowskie, guevarystowskie, nowolewicowe, anarchistyczne. Ugrupowania prawicowe dążą raczej do zmiany form rządzenia, atakując liberalną

- Separatystyczne:
  - charakterze nacjonalistycznym;
  - religijnym;
  - społecznym;
  - językowym;
  - mieszanym[77];

Ostatnim omawianym w niniejszej pracy kryterium, jest kryterium **formy** prowadzonych działań. Ten właśnie element pracy wymaga szerszego omówienia.

Dzisiaj, u schyłku XX wieku nie ulega właściwie wątpliwości fakt, że niezależnie od postępu cywilizacyjnego istota terroru i terroryzmu pozostaje wciąż ta sama. Jak zgodnie stwierdzają analitycy z RAND Corporation, w dalszym ciągu terroryzm pozostaje bronią słabych, nie mających szans osiągnięcia swoich celów w drodze bezpośredniej konfrontacji ze swoim protagonistą. Dalej, terroryzm jest szczególnie pociągający dla tych, którzy w ferworze religijnego uniesienia lub też z powodu pobudek o charakterze nacjonalistycznym, społecznym czy językowym, starają się poszukiwać nowego porządku w świecie. Po trzecie wreszcie, terroryzm jest drogą do poszukiwania własnej tożsamości, znaczenia i roztaczania władzy nad innymi[78]. Należy przypuszczać, że prawidłowości te będą wyznaczać kierunki aktywności terrorystów także w pierwszych dekadach nadchodzącego wieku. Kształtowaniu się w świecie nowego ładu, towarzyszy szereg nie zakończonych jeszcze po rozpadzie dwubiegunowej struktury procesów

---

demokrację, szeroko pojętą lewicę i wszystkie siły postępowe, za: K. Karolczak, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995.

[77] Do grup organizacji terrorystycznych kierujących się przedstawionymi przyczynami (pobudkami) są włoskie Czerwone Brygady – nurt anarchistyczno – lewacki, irlandzka IRA – nurt separatystyczno – narodowy, włoski Ruch Nowego Ładu – neofaszystowski, urugwajscy Tupamaros – nurt lewacko – ekstremistyczny, grecka Ludowa Walka Rewolucyjna – nurt nacjonalistyczny, Stronnictwo Boga – Hezbollach – nurt religijno – nacjonalistyczny i in., za: Świętochowska U., *Patologie*..., op. cit., s. 72

[78] Arquilla D., Ronfeldt J., Old Madness, New Methods. Terrorism Evolves Toward „Netwar", RAND, Santa Monica, nr. 3/1998.

państwowotwórczych, przeciwnych im procesów dezintegracyjnych, rozbudzonych namiętności emancypacyjnych, nacjonalistycznych i fundamentalistycznych[79]. Mając na uwadze tą istotną z punktu widzenia niniejszego opracowania konstatację, należy zgodzić się z poglądami teoretyków amerykańskich, że wraz z rozwojem cywilizacyjnym ludzkości terroryzm w dalszym ciągu stanowić będzie poważny, zdaniem niektórych badaczy jeden z najbardziej poważnych problemów dla bezpieczeństwa państw, organizacji niepaństwowych i jednostek ludzkich[80]. **To co niewątpliwie ulegać będzie zmianie, to właśnie formy przejawiania się terroryzmu**, formy, będące wypadkową postępu naukowo – technicznego, nieograniczonej niemalże dyfuzji technologii oraz swobodnego przepływu informacji.

U progu XXI wieku właśnie technologia stanowiąc zarówno wielką szansę i nadzieję na postęp cywilizacyjny, w równej mierze stanowi zagrożenie o zasięgu globalnym. Technologia w rękach skrajnych radykałów, organizacji kryminalnych czy pojedynczych szaleńców, posługujących się terrorem jako formą walki, staje się zagrożeniem znacznie poważniejszym, niż miało to miejsce choćby w ostatnich dekadach XX wieku. Analiza piśmiennictwa, dokumentów źródłowych oraz ekspertyz znanych w świecie ośrodków politologicznych, pozwala – w kontekście przedstawionych powyżej rozważań – wskazać na następujące, **nowe formy terroryzmu**:

- cyberterroryzm;
- superterroryzm - terroryzm związany z wykorzystywaniem BMR[81];

---

[79] Por. Stefanowicz J., *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, ISP PAN Warszawa 1997, Huntington S., *Zderzenie cywilizacji*, wyd. Muza Warszawa 1998, Brzeziński Z, Wielka szachownica, wyd. Politeja Warszawa – Poznań 1999, a także Dawidczyk A., *Rola sił zbrojnych wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych*, AON Warszawa 1998, s. 113-123,.

[80] A National Security Strategy for a New Century, The White House, October 1998.

[81] Przyjęta terminologia pochodzi z Lexicon of the New Terrorism, miesięcznik RAND., wyd. RAND Corp., Santa Monica, nr 3/98.

Cyberterroryzm jest nowym kierunkiem destruktywnego oddziaływania, którego istotą jest wykorzystywanie informacji jako narzędzia walki. Zagrożenia, które niesie ze sobą w równym stopniu dotyczyć mogą państw tzw. „trzeciej fali cywilizacyjnej" – społeczeństw postindustrialnych[82], jak też (w mniejszym stopniu) społeczeństw wkraczających dopiero na drogę informatyzacji. O ile jednak państwa typowo industrialne lub jeszcze na poły feudalne w mniejszym stopniu narażone są na ataki terrorystów – z uwagi na nikły poziom „skomputeryzowania" – o tyle państwa posiadające rozwinięte sieci gromadzenia, przetwarzania i przesyłania danych, stają się potencjalnymi ofiarami destruktywnego oddziaływania. Można to wytłumaczyć w następujący sposób: w przeszłości zagrożenie bezpieczeństwa państwa związane było z dużą akumulacją siły oraz zasobów i zwykle łączyło się z próbami powiększenia terytorium. Fizyczna inwazja na terytorium lub też fizyczne zniszczenie zasobów i bogactw, były zagrożeniami, których trzeba było unikać. Te rodzaje zagrożeń nie zniknęły, zaś ich wystąpienie jest w dalszym ciągu realne. Jednakże prawdziwie realnym zagrożeniem staje się sama komputeryzacja. Zasadnicza kwestią jest tu fakt, że globalne systemy informacyjne wnoszą ze sobą całą gamę nowych, słabych punktów, które są całkowicie niezależne od terytorium lub fizycznych zasobów. Zdaniem Phila Williamsa fakt, że społeczeństwa stają się coraz bardziej uzależnione od połączonych ze sobą systemów komunikacyjnych i informacyjnych, szansa, że systemy te będą narażone na szwank i będą ulegać zniszczeniu, staje się bardziej realna, a wynikające z tego konsekwencje bardziej katastroficzne. W każdym razie **ogromna wrażliwość i podatność** społeczeństw rozwiniętych na ataki dokonywane z infosfery, otwiera terrorystom drogę do realizacji własnych interesów. Co gorsza, liczba potencjalnych napastników stale się zwiększa, zaś możliwość identyfikacji sprawców dokonanych czynów jest nikła.

---

[82] Toffler A., *Trzecia fala*, PWN Warszawa 1986.

Globalne sieci informacyjne otwierają nie tylko nowe możliwości dla dokonywania oszustw i malwersacji, ale i również zniszczeń i wymuszeń. Jeżeli np. transnarodowe organizacje przestępcze poczują się zagrożone przez próby wyegzekwowania prawa, to wówczas mogą w celu swojej obrony dokonywać zniszczeń głównych węzłów w infrastrukturze informacyjnej i komunikacyjnej państw i organizacji. Najbardziej niebezpieczna wydaje się fuzja kartelu narkotykowego czy organizacji przestępczej i „hackera" komputerowego, czyniąc z takich organizacji podmioty tyleż niebezpieczne, co odporne.

Obiektami działania terrorystów stają się wojskowe sieci kierowania i zarządzania, systemy bankowe czy komunikacyjne. Ingerowanie w systemy zarządzania elektrowniami jądrowymi prowadzić może do poważnych awarii i w konsekwencji skażenia promieniotwórczego. Zablokowanie łączy między bankami spowodować może załamanie się systemu finansowego państwa średniej wielkości, naruszenie jego międzynarodowej wiarygodności i miliardowe straty, nie mówiąc już o skutkach społecznych. Wyłączenie komputerów sterujących rozdziałem energii elektrycznej w Nowym Jorku w roku 1996 spowodowało totalny paraliż miasta, unieruchomienie giełdy papierów wartościowych, zastój komunikacyjny, wyłączenie bankomatów w mieście, zablokowanie transakcji dokonywanych za pomocą Infonetu itd. Unieruchomienie sieci zarządzania ruchem lotniczym prowadzić może do katastrof większych, niż „tradycyjne" porwanie samolotu.

Podatność społeczeństw postindustrialnych na wymienione, tylko niektóre obszary oddziaływania cyberterrorystów, spowodować mogą skutki poważniejsze, niż średniej wielkości konflikt zbrojny. W szczególności może tak się dziać wówczas, gdy rzeczywistym podmiotem dokonującym ataków będzie państwo – dostatecznie zdesperowane, by narzucać swoją wolę potędze ekonomicznej a zwłaszcza militarnej. Szczególnie groźnym przejawem cyberterroryzmu będzie jego wykorzystywanie przez organizacje

przestępcze. Zdaniem specjalistów zajmujących się tą problematyką, „nowy terroryzm" charakteryzować się będzie następującymi cechami[83]:

- **Nową organizacją**: terroryści odchodzić będą od tradycyjnych struktur hierarchicznych, tworząc bardziej elastyczne, efektywne i zdecentralizowane struktury o charakterze międzynarodowym. Ich wykrycie i zlikwidowanie będzie bardzo trudne;
- **Nową strategią**: terroryści będą sobie mogli pozwolić na dokonywanie selektywnych ataków skierowanych bezpośrednio **przeciwko siłom zbrojnym** danego państwa; inne grupy skupiać będą wysiłki na dokonywaniu aktów skierowanych przeciwko infrastrukturze państwa, organizacji; jeszcze inni dokonywać będą ataków we wszystkich tych kierunkach;
- **Nową technologią**: terroryści będą posługiwać się coraz bardziej zaawansowana technologią nie tylko w celu wsparcia własnych działań obronnych czy ofensywnych, ale także w celu wsparcia swoich własnych organizacji, sprawności wymiany informacji, w szczególności pozyskiwania i manipulowania nią.

Problem cyberterroryzmu nie ominie z pewnością Polski. Poziom rozbudowy sieci, jakkolwiek wciąż niski, stale wzrasta wytwarzając nowe obszary wrażliwości i podatności. Na ataki narażone są serwery rządowe, militarne (pracujące w sieci NATO) i bankowe. Przykład, niegroźnego na szczęście, włamania do serwera informacyjnego rządu w nocy z 3 na 4 maja 1997, dokonanego przez dwóch początkujących „hackerów", to zaledwie zapowiedź tego, co może wydarzyć się w przyszłości[84].

Dziś zasoby Internetu umożliwiają terrorystom budowanie bomb, których konstrukcję, potrzebne materiały i sposób złożenia znaleźć można bez

---

[83] *Old Madness, New Methods. Terrorism Evolves Toward „Netwar"*, RAND Corp., Santa Monica, 3/1998.
[84] Por. Krzysztof Młynarski, O bezpieczeństwie sieci słów kilka..., Miesięcznik *Cyber*, nr 3/98.

problemu w globalnej sieci informacyjnej. W tej sytuacji szczególnego znaczenia nabiera problem dostępu do technologii projektowania i wytwarzania broni masowego rażenia. Możliwość zagrożenia użyciem bądź użycie broni chemicznej, biologicznej lub nawet atomowej przestało być domeną bogatego państwa. Skłonność do posługiwania się tymi środkami walki może rosnąć wraz z uzyskiwaniem przez niektóre państwa czy organizacje przestępcze dostępu do BMR. Atak dokonany w tokijskim metrze przez członków sekty religijnej „Najwyższa Prawda", stanowić może przedsmak podobnych zamachów w najbliższej przyszłości, przy czym obszar działań terrorystów nie będzie praktycznie ograniczony. Nie można także wykluczyć możliwości użycia broni jądrowej przez państwa dostatecznie zdeterminowane, a pozbawione wyobraźni i odpowiedzialności za losy świata (Korea Płn, Iran, Irak). Ewentualne użycie BMR przez terrorystów zwane także **superterroryzmem**[85], stanowi dzisiaj jeden z najpoważniejszych problemów dla bezpieczeństwa takich państw, jak USA, Izrael, Rosja, czy Francja[86]. Reasumując, można dokonać zestawienia cech warunków występowania terroryzmu, ze szczególnym uwzględnieniem jego nowych form.

---

[85] *Old Madness...*, tamże.

[86] Por. doktryny bezpieczeństwa USA z 1998 roku, Rosji z 1997, Izraela z 1999 i Francji z 1998.

Charakterystyka i opis terroryzmu.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń			
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże	Duże	Małe	
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja	Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe	Pojedyncze osoby	Ruchy separatystyczne i religijne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu	Zagrożenie formy bytu	**Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**	**Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.	Krótkotrw.	Długotrw.	Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe	Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne	Wszystkie	Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki	średni	niski	
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR	klasyczne	informatyczne	inne
8.	Skutki destruktywnego oddziałaywania	Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej	Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa	Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia	Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne	Obejmujący część terytorium państwa	Obejmujący całość terytorium państwa	Obejmujący subregion geograficzny

W świetle większości prognoz dokonywanych przez znane ośrodki politologiczne na świecie, a także dokumentów normatywnych opublikowanych w wielu krajach świata, ***prawdopodobieństwo*** *występowania zdarzeń o charakterze terrorystycznym (w zależności od podmiotu, który antycypuje to zjawisko)* ***jest duże***[87].

Podmiotem dokonującym agresji mogą być zarówno państwa, jak i organizacje niepaństwowe, ponadpaństwowe, organizacje przestępcze, sekty religijne i wyznaniowe, grupy interesów, a nawet pojedyncze osoby.

Cele działań terrorystycznych będą zróżnicowane. W przypadku terroryzmu państwowego działania terrorystyczne będą normalną kontynuacją działalności politycznej, stąd żądania o charakterze politycznym bądź ekonomicznym (np. ustanowienie trwałej zależności ekonomicznej, żądania secesjonistyczne). W przypadku terroru dokonywanego przez organizacje przestępcze działanie może być ukierunkowane na wymuszenie określonych zachowań (postaw), albo też zapewnienie swobody działań przestępczych czy korzyści materialnych. W przypadku terroryzmu uprawianego przez organizacje przestępcze, należy liczyć się z doskonałym zapleczem technicznym i finansowym oraz wsparciem ze strony skorumpowanych przedstawicieli władzy ustawodawczej, sądowniczej i wykonawczej.

Działania terrorystyczne są z zasady nieprzewidywalne, trudno też ocenić częstotliwość występowania ewentualnych aktów terroru. Należy przypuszczać, że ataki te mogą zdarzać się zarówno incydentalnie, mieć charakter krótkotrwałych akcji albo też powtarzać się permanentnie.

Obiektem ataków terrorystycznych mogą być zarówno obiekty cywilne jak i wojskowe, pojedyncze osoby, szanowani biznesmeni, systemy zarządzania i kierowania firm, zakładów, banków, elektrowni jądrowych i inne.

---

[87] Por. Opracowania doktrynalne USA, Francji, Rosji, Izraela, a także: *Department of State Report on Patterns of Global Terrorism*, Wilcox, April 30, 1996, William V. Roth Jr, *NATO w XXI wieku*, Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej, rok 3 zeszyt 2 (14), kwiecień 1999.

Efektem może być paraliż całych systemów zarządzania i kierowania – zarówno na szczeblu państwa, jak i poszczególnych, wymienionych organizacji.

Najpoważniejszym przejawem działania terrorystów może być użycie broni masowego rażenia. Konsekwencje wynikające z jej zastosowania dotyczyć mogą życia mas ludności oraz znacznej wartości majątku państwa czy organizacji. Na coraz większą skalę stosowane będzie oddziaływanie cybernetyczne i ekologiczne.

Obszar występowania zagrożenia będzie związany z zastosowaniem konkretnych form destruktywnego oddziaływania. Najczęściej efektem takich ataków może być paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej lub na części terytorium państwa.

Mając na względzie powyższe ustalenia należy stwierdzić, że zarówno system obronny państwa jak i (w szczególności) siły zbrojne nie są w ogóle przygotowane do przeciwstawienia się zamachom terrorystycznym. Niewątpliwie przewidywanie możliwych miejsc dokonywania zamachów terrorystycznych jest właściwie niemożliwe do przewidzenia. Nie zwalnia to jednak państwa od podjęcia wysiłku związanego z zabezpieczaniem się przed ewentualnymi atakami (wywiad), zabezpieczania miejsc dokonywanych zamachów, a przede wszystkim wykonywania uderzeń, będących reakcją na konkretne zamachy.

KATASTROFALNE ZMIANY KLIMATYCZNE

Rozwój gospodarczy prowadzi do stałego zwiększania intensywności oddziaływania człowieka na środowisko naturalne – do coraz szerszego korzystania z różnego rodzaju zasobów naturalnych, a także pojawiania się czynników, które zakłócają działanie mechanizmów istotnych dla zachowania niektórych warunków przyrodniczych. Postęp naukowo – techniczny w dziedzinie przenoszenia i gromadzenia informacji (Internet, telewizja satelitarna) sprawia, ze wzorce konsumpcyjne będące wynikiem gwałtownego rozwoju cywilizacyjnego na Zachodzie, obejmującego zaledwie dziesiątą część ludności świata, stają się przedmiotem pożądania pozostałej części ludzkości. Te rozbudzone aspiracje większej części społeczeństw, a także niezwykle wysokie tempo przyrostu naturalnego sprawiają, że w sposób niekontrolowany wzrasta popyt na szeroko rozumiane zasoby środowiska i pojawianie się zagrożeń ekologicznych w wymiarze globalnym[88]. Dotyczy to w głównej mierze:

- efektu cieplarnianego;
- niszczenia warstwy ozonowej;
- deficytu wody pitnej[89].

W dalszej części opracowania postaramy się wykazać, że wskazane zagrożenia mieć będą w najbliższej przyszłości istotny wpływ na poziom bezpieczeństwa państw, w szczególności Polski.

Istnienie **efektu cieplarnianego** związane jest z występowaniem zakłóceń w wymianie ciepła miedzy Ziemią a górnymi warstwami atmosfery. Bezpośrednią przyczyną tych zakłóceń jest nagromadzenie w atmosferze

---

[88] *Granice wzrostu*, PWE Warszawa 1972.

[89] Budnikowski A., *Ochrona środowiska jako problem globalny*, Polski Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998, s. 14. Autor wymienia również inne rodzaje zagrożeń ekologicznych, jak np.. niszczenie lasów czy skażenie gleby. W niniejszej pracy, z uwagi na przyjęty horyzont badawczy, zagrożenia te nie będą omawiane.

różnorakich gazów (dwutlenek węgla, metan, azot, freon), zwanych cieplarnianymi. Ich emitowanie do atmosfery powoduje, że promieniowanie słoneczne dociera do powierzchni planety, nie pozwalając jednocześnie na wypromieniowanie ciepła zgromadzonego wewnątrz[90]. Silne nagromadzenie gazów cieplarnianych doprowadziło do wyraźnego wzrostu temperatury na Ziemi, obserwowanego od początku ery przemysłowej. Skutkiem wzrostu temperatury są między innymi zmiany klimatyczne przedstawione w tabeli:

Niektóre zmiany klimatyczne na Ziemi

Zmiany	Wartości średnie globalne	Wartości średnie regionalne
Temperatury	Od +2 do +5 stopni C	Od –3 do + 10 stopni C
Poziomu morza	Od +10 do +100 cm	Od +10 do +100 stopni C
Wilgotności powietrza	Od +7 do 15%	Od –20 do +20%
Opadów	Wzrost	Od-50 do +50%

Źródło: Kahn J. R., *The Economic Approachto Environmental and Natural Resources*, The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, Forth Worth, za: Budnikowski A., *Ochrona...*, op. cit., s. 17.

Konsekwencje ocieplenia klimatu na Ziemi są bardzo niebezpieczne dla życia i zdrowia ludzi. Jedna z nich jest (już obecnie) topienie się części lodów wokół biegunów i podnoszenie się poziomu oceanu światowego. Proces ten prawdopodobnie spowoduje zatopienie wielu gęsto zaludnionych, nisko położonych stref nadmorskich[91]. Na podstawie oceny konfiguracji terenów nadbrzeżnych można stwierdzić, że pod wodą znalazłyby się przede wszystkim znaczne obszary Bangladeszu, Indonezji, Filipin, Chin i Egiptu. Dodatkowym efektem podtapiania poszczególnych krajów, będą

[90] Tamże.

[91] Zob. też: Kozłowski S., *Ekologiczne problemy przyszłości świata i Polski*, wyd. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku", Warszawa 1998, King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna. Jak przetrwać?*, PWE Warszawa 1992,

prawdopodobnie **masowe migracje ludności**. O skali problemu świadczyć może szacunkowa ocena stanu zatopienia powierzchni Bangladeszu i wynikających stąd konsekwencji. W przypadku podniesieniu poziomu morza o 1,5 m pod wodą znajdzie się ok. 15% terytorium Bangladeszu, na którym mieszka obecnie 15 mln osób[92].

Problem ten dotyczyć może także niektórych **obszarów nadmorskich Polski**, w szczególności Żuław, Mierzei Wiślanej, Półwyspu Helskiego, Wyspy Wolin i innych. W świetle hipotezy prezentowanej przez A. S. Kleczkowskiego i Z. Mikulskiego, przewiduje się podniesienie poziomu wód Bałtyku do 2030 roku o około 60 cm[93]. Wykazujący tendencje wzrostowe poziom morza zagrozi obszarowi o dużym znaczeniu dla gospodarki polskiej. Pewne tereny zostaną zalane i zniszczone, zaś inne będą narażone na ryzyko wyższego nawodnienia poprzez wody powierzchniowe i gruntowe, chwilową utratę właściwości funkcjonalnych, utrudniony dostęp i wiele innych zagrożeń utrudnień. Rozmiar ogólnych zagrożeń i strat uszczegóławiają specjalistyczne ekspertyzy dotyczące tej problematyki[94]. Godzi się jednak wskazać najważniejsze konsekwencje tego procesu:

- maksymalne przewidywane wskaźniki zalania terenów przybrzeżnych – 1728 km kwadrat plus tzw. obszar ryzyka o powierzchni ok. 476 km, a więc w sumie 2234 km kwadrat.;
- liczba ludność zamieszkała na terenach zagrożonych zalewaniem: 142290 w miastach i 92 150 na wsiach;
- długość dróg ok. 400 km;
- linii kolejowych – ok. 126 km;

---

[92] Hauser J. A., *Bevolkerungs- und Umweltprobleme der Dritten Welt*, t 1, Verlag Paul Haupt, Bern – Stuttgart, za: Budnikowski A., *Ochrona...*, op. cit., s.19.

[93] Kleczkowski A. S., Mikulski Z., Prognoza gospodarowania wodą. Stan zasobów, w: *Prognoza ostrzegawcza zmian środowiskowych życia człowieka w Polsce na początku XXI wieku*, Zeszyty Naukowe, Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, nr 10, 1995 r, s. 46.

[94] Zeidler Z., Zagrożenie polskiego pobrzeża Bałtyku wskutek podniesienia się poziomu morza, w: *Prognoza ostrzegawcza zmian środowiskowych życia człowieka w Polsce na początku XXI wieku*, Zeszyty Naukowe, Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, nr 10, 1995 r, s. 133-152.

- linii wysokiego napięcia – ok. 415 km[95].

Wracając do omawianej problematyki w skali świata należy stwierdzić, że efekt cieplarniany przyczynia się także do zwiększenia powierzchni obszarów o wilgotnym i gorącym klimacie. Skutkiem rozwoju tego procesu będzie prawdopodobnie zwiększenie możliwości występowania niektórych chorób zakaźnych, jak cholera i malaria, oraz rozwoju ich groźnych mutacji. Spodziewane w związku z tym **epidemie**, przy dużej trudności ograniczenia ruchów migracyjnych w świecie, owocować mogą występowaniem **pandemii**.

Niszczenie warstwy ozonowej, spowodowane jest przedostawaniem się do atmosfery freonów (związków chloru, fluoru i węgla). Ocenia się, że 3 – procentowe zmniejszenie się warstwy ozonowej prowadzi do 6 – procentowego wzrostu promieniowania ultrafioletowego. Konsekwencją jest – poza zwiększona umieralnością na raka skóry i innych chorób – zakłócenie rozwoju wielu roślin i znaczne ograniczenie możliwości wyżywienia wzrastającej liczby ludności świata.

Równie poważnym problemem globalnym, jest **deficyt wody pitnej**. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat mamy do czynienia z powiększaniem się obszarów ze stałym deficytem wody. Bilans wodny w niektórych regionach geograficznych jest skrajnie napięty. Przewiduje się, że w 2025 roku aż 17 krajów cierpieć będzie z powodu chronicznego braku wody. Dotyczy to zwłaszcza Libii, Tunezji, Egiptu, Izraela, Jordanii, Iranu, Iraku, Arabii Saudyjskiej, RPA Indii i Chin. Na Bliskim Wschodzie rzeki Jarmuk i Jordan są już eksploatowane do maksimum. Syria i Irak protestują przeciwko planom Turcji, która zamierza budować tamy w górnych odcinkach biegu Tygrysu i Eufratu[96]. Rośnie zatem liczba międzynarodowych konfliktów o podział wody: Sudan – Egipt, Syria – Turcja – Irak, Izrael – Jordania. Deficyt wody będzie się

---

[95] W pracy przedstawiono górne wskaźniki ekspertyzy (przyp. Autor).

[96] Jaroń J., Ekonomia proekologiczna jako podstawowa zasada ładu moralno – społecznego, w: Rosa R., (red.), *Edukacja do bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie*, wyd. Instytut Pedagogiki Wyższej Szkoły Rolniczo – Pedagogicznej w Siedlcach, Siedlce – Chlewiska 1999, s. 139.

stale powiększał. Nic więc dziwnego, że Światowa Komisja do spraw Wody przewiduje, że w tych rejonach będą wybuchały wojny o wodę[97].

Przedstawiony problem dotyczy także Polski. Nasz kraj cierpi na najniższy w Europie wskaźnik zasobów wodnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca (ok. 1600 m sześć.). Wskaźnik ten pokazuje, że Polska posiada zaledwie o ok. 60% więcej zasobów, niż wynosi niezbędne minimum. W Polsce nie ma już prawie rzek w pierwszej klasie czystości, zaś studnie powoli zamieniają się w szamba, co powoduje skażenie wód podziemnych, będących na dużej części obszarów jedynym źródłem wody pitnej. Zwarzywszy na fakt, iż odnowa wód podziemnych liczona jest w tysiącach lat, degradacja zasobów wód podziemnych pozbawić może setki przyszłych pokoleń możliwości korzystania ze słodkiej wody[98]. Problem słodkiej wody będzie pogłębiać nabierająca tempa ekspansja demograficzna. Wziąwszy pod uwagę fakt, że tempo wzrostu zużycia wody jest wyraźnie większe od tempa przyrostu naturalnego (4-8% rocznie), należy spodziewać się zaostrzania się sprzeczności między państwami na tym tle.

---

[97] Kozłowski S., *Ekologiczne problemy...*, op. cit., s. 102.
[98] Tamże.

Katastrofalne zmiany klimatyczne. Charakterystyka i opis.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	**Bardzo duże** / Duże / Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja / Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe / Pojedyncze osoby / Ruchy separatystyczne i religijne / **Środowisko naturalne**
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu / Zagrożenie formy bytu / **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny** / **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent. / Krótkotrw. / **Długotrw.** / **Permanentne**
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe / Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne / **Wszystkie** / Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	**wysoki** / **średni** / **niski**
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR / klasyczne / informatyczne / **inne**
8.	Skutki destruktywnego oddziałaywania	**Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej** / **Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa** / Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia / Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	**Lokalne** / Obejmujący część terytorium państwa / Obejmujący całość terytorium państwa / Obejmujący subregion geograficzny

W związku z przewidywaniami Światowej Organizacji ds. Wody istnieje duże, oparte na danych empirycznych prawdopodobieństwo występowania poważnych niedoborów wody w skali regionalnej. Poważne niedobory wody pitnej spodziewane są już w perspektywie średnioterminowej (Bliski Wschód) oraz długoterminowej (Daleki Wschód, Europa). Równie duży, przewidywany wzrost temperatury od 2 do 5 stopni w skali Celsjusza spowoduje prawdopodobnie podniesienie się poziomu oceanu światowego w granicach od +10 do +100 cm.

Wyraźny deficyt wody pitnej, odczuwany jest już obecnie, jednakże problem realnego zagrożenia spadku zasobów do minimalnego, dopuszczalnego poziomu, nie jest spodziewany w Polsce w prognozowanej przyszłości. Problem ten dotyczyć będzie raczej poziomu nawodnienia gleby i spodziewanego w związku z tym spadku plonów w rolnictwie, a także konieczności zmniejszenia wykorzystania wody w przemyśle i spadku produkcji przemysłowej. Walka o przetrwanie w związku z niedoborem wody dotyczyć będzie za to niektórych sojuszników Polski (np. Turcji). Perspektywa wystąpienia takich konfliktów jest bardzo bliska (nawet w początkach XXI wieku), zaś prawdopodobieństwo bardzo wysokie.

Wzrost poziomu oceanu światowego w przedstawionej powyżej skali potwierdzają renomowane ośrodki badawcze z całego świata. W perspektywie średnio i długoterminowej należy spodziewać się zalewania niektórych obszarów naszego kraju (Półwyspu Helskiego, Żuław, Mierzei Wiślanej, obszarów nadbrzeżnych Bałtyku w rejonie Świnoujścia, Gdyni i innych nisko położonych obszarów nadmorskich, szczególnie tych leżących w deltach dużych rzek. Zjawisko to może mieć charakter długotrwały, a także pojawiający się permanentnie w zależności od np. pogody, przypływów i odpływów morza.

Zalewanie obszarów przybrzeżnych będzie powodować ogromne straty w odniesieniu do majątku narodowego oraz utratę mienia przez ludność zamieszkującą te regiony.

Należy stwierdzić, że na obecnym etapie stan przygotowań do sprostania zjawisku podnoszenia się poziomu morza należy ocenić jako niski, wręcz żaden.

W związku z powyższym należy spodziewać się paraliżu systemu zarządzania i kierowania co najmniej w skali lokalnej, a także na części terytorium państwa (pas nadbrzeżny)

MASOWE MIGRACJE

Migracje ludności występujące współcześnie na całym niemal świecie, są właściwie zjawiskiem normalnym, towarzyszą bowiem ludzkości od zarania dziejów. Charakteryzowanie migracji w kategorii zagrożenia, jest jednak okolicznością nową, związaną z szeregiem procesów typowych dla obecnego etapu rozwoju cywilizacyjnego ludzkości. Dążąc do dokonania możliwie pełnego opisu przedmiotowego zagrożenia, warto wskazać najistotniejsze czynniki determinujących ten stan rzeczy.

Przede wszystkim należy wskazać na prawidłowość, w myśl której strumień emigrantów zawsze płynął z państw słabiej do wyżej rozwiniętych, umożliwiając awans materialny. Z państw słabo rozwiniętych emigrowali przeważnie naukowcy, elity intelektualne, ludzie prześladowani za poglądy polityczne. Tendencja ta utrzymuje się do dnia dzisiejszego, jednak ten rodzaj migracji stanowi zaledwie wąski margines ruchów migracyjnych. Obecne migracje obejmują zazwyczaj całe masy ludzi pochodzących z odległych kulturowo, upośledzonych politycznie i ekonomicznie warstw społecznych. W krajach wyżej rozwiniętych spotykają się z rozbudowaną polityką społeczną, znajdują schronienie, opiekę zdrowotną i pomoc materialną.

Czynnikiem, który determinuje ten typ migracji, jest trwająca w świecie **eksplozja demograficzna**. Tzw. „projekcje środkowe" ONZ wskazują, że liczba ludności z poziomu 5,7 miliarda w roku 1995 wzrośnie prawdopodobnie

do poziomu 8,6 miliarda w roku 2025.[99]. Należy przy tym zaznaczyć, że zdecydowana większość ludności świata żyć będzie w krajach lub generalnie na obszarach zapóźnionych cywilizacyjnie. Udział ludności Europy spadnie, według przewidywań ONZ, z poziomu 15,6% do poziomu 3,9% w roku 2100, a z obszarem byłego ZSRR do poziomu 7,6%. Udział ludności Afryki wzrośnie w tym czasie z 12% do 26%, zaś Chin spadnie z 22% do 13%. Według tejże projekcji liczba ludności Indii przewyższy liczbę ludności Chin około roku 2040. Poniższe zestawienie prezentuje ranking wybranych krajów świata o przewidywanej, najwyższej liczbie ludności (projekcja ONZ):

1994			2025		
Lp.	Kraj	Ludność w mln.	Lp.	Kraj	Ludność w mln.
1.	Chiny	1209	1.	Chiny	1540
2.	Indie	919	2.	Indie	1394
3.	USA	261	3.	USA	323
4.	Indonezja	195	4.	Nigeria	286
5.	Brazylia	159	5.	Indonezja	283
6.	Federacja Ros.	147	6.	Pakistan	260
7.	Pakistan	137	7.	Bangladesz	223
8.	Japonia	125	8.	Brazylia	220
9.	Bangladesz	118	9.	Federacja Ros.	159
10.	Nigeria	108	10.	Iran	145

Źródło: Long –range World Population Projections; Two Centuries of Population Growth, 1950 – 2050. Dokument: ST/ESA/SER.A/125, United Nations, New York, 1992, za: Holzer Z. J., Sytuacja demograficzna świata i Polski, w: Świat przyszłości a Polska. Przemiany systemowe w Polsce a tendencje rozwojowe współczesnej cywilizacji, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1995.

Przedstawione zestawienie umożliwia wyraźne zidentyfikowanie krajów i obszarów geograficznych, będących generatorami masowych migracji ludności, poszukującej poprawy bytu w zamożnych krajach Ameryki Północnej Australii i Europy. Równie skutecznymi eksporterami masowych migracji będą państwa afrykańskie, mniej liczne pod względem ludnościowym, ale za to

[99] Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *Long*

przeżywające wyjątkowe zapóźnienie cywilizacyjne i gospodarcze. Klęska głodu w Afryce już dziś zmusza ludność wielu krajów tego kontynentu do poszukiwań innego miejsca do życia. Migracje ludności z Azji i Afryki zresztą obserwowane są już obecnie, w tym w dużej mierze w Europie. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się Francja i RFN. Należy także spodziewać się dalszego, wzmożonego napływu ludności do pozostałych państw europejskich, w tym Polski, wraz z pogłębiającą się trudną sytuacją demograficzną we wskazanych regionach świata.

Kolejnym czynnikiem napędzającym ruch migracyjny są **wojny i konflikty zbrojne** wybuchające w różnych zapalnych częściach świata. Masowe wędrówki ludności spowodowane zaistniałymi konfliktami zbrojnymi wykazują stałą tendencję rosnącą. Według amerykańskiego Strategic Assesment liczba ludności uciekającej z terenów toczących się walk w roku 1960 wynosiła w skali świata 1,4 mln, podczas gdy w roku 1980 osiągnęła poziom 8,2 mln. W rekordowym pod tym względem roku 1997 uchodźców na świecie było już ponad 15 mln, zaś migrantów, którzy uciekali masowo w związku z innymi przyczynami, niż toczące się konflikty, było w tym samym roku w sumie ponad 30 milionów[100]. Przyczyna tych masowych przemieszczeń nie była związana wyłącznie z toczącymi się wojnami domowymi (np. w Bośni – Hercegowinie, Rwandzie czy Czeczenii), ale także z działaniami eksterminacyjnymi (jak np. ten w Iraku przeciwko Kurdom i Rwandzie).

Problem uchodźców nie jest spowodowany tymi samymi czynnikami, co problem migracji. Migracje, w przeciwieństwie do problemu uchodźstwa są procesami na ogół o charakterze kreatywnym, ochotniczym. Tendencja ta charakteryzuje się wyraźną progresją, której rozmiary można do pewnego stopnia przewidywać i którą także do pewnego stopnia kontrolować. Inaczej rzecz się ma z uchodźstwem. Napływ dużych grup ludności uciekających z terenów objętych konfliktem zbrojnym, eksterminacją ludności czy choćby

---

Range World Population: Based on the 1998 Revision (ESA/P/WP.153), 1999.

[100] *Strategic Assesment. Engaging Power for Peace*, Institute for National Strategic Studies, National Defence

epidemią stwarza już bardzo poważne zagrożenie, i to dla każdego właściwie państwa[101]. Jego rozmiary mogą być zupełnie nieprzewidywalne, skala zaś zjawiska przekraczająca możliwości pojedynczego państwa.

Masowy napływ uciekinierów z terenów objętych konfliktami zbrojnymi, stanowiłby także bardzo poważne zagrożenie dla możliwości akomodacyjnych państwa polskiego. Mógłby za sobą pociągnąć różne zagrożenia, w tym m. in. wywoływać niepokoje społeczne, generować zjawiska kryminalne (masowe kradzieże, rozboje)[102]. Zjawiskami tego typu owocować może także „normalna" migracja z terenów byłego ZSRR i państw Azjatyckich. Konsekwencją może być (i po części już ma to miejsce) zakorzenienie się w Polsce rosyjskiej mafii. W ogóle państwa tzw. „Ściany Wschodniej", z uwagi na stan zapóźnienia cywilizacyjnego, nie zakończone procesy państwowotwórcze, pogłębiające się obszary ubóstwa oraz erozję autorytetu władzy w poszczególnych byłych republikach ZSRR, stanowią potencjalne źródło masowych migracji lub uchodźstwa. Nie można przecież wykluczyć sytuacji, w której dochodzi do wojny domowej na Białorusi, Ukrainie czy w samej Rosji. Nie można także odrzucić możliwości wybuchu wojny pomiędzy niektórymi z tych państw, w szczególności graniczącymi z Polską. Należy liczyć się także z możliwością stymulowania takich migracji przez nieprzyjazne Polsce, autorytarne rządy, próbujące w ten sposób wywołać w Polsce destabilizację, utratę zaufania przez rządy państw zachodnich czy też spełnienie określonych żądań politycznych bądź ekonomicznych. Powyższe spostrzeżenia pozwalają ocenić omawiane zagrożenie w sposób następujący:

University, Washington D.C. 1998, s. 206.

[101] Por. Weinberger C., Schweizer P., *Następna wojna światowa*, wyd. Albatros i Słówko, Warszawa 1999.

[102] W. Anioł, Zagrożenia ze strony ruchów migracyjnych z ZSRR, w: *Polityczno – wojskowe aspekty polityki wschodniej*, Warszawa 1991, s. 119-122.

Masowe migracje. Charakterystyka i opis.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; **Duże**; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	**Inne państwo, koalicja**; Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe; Pojedyncze osoby; Ruchy separatystyczne i religijne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu; Zagrożenie formy bytu; **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**; **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.; Krótkotrw.; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; **Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne**; Wszystkie; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; **niski**
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR; klasyczne; informatyczne; **inne**
8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	**Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej**; **Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa**; Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia; Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne; Obejmujący część terytorium państwa; Obejmujący całość terytorium państwa; Obejmujący subregion geograficzny

Istnieje duże prawdopodobieństwo wystąpienia masowych migracji na tle eksplozji demograficznej w skali długoterminowej, oraz średnie prawdopodobieństwo pojawienia się fali uchodźców z terytoriów państw tzw. „Ściany Wschodniej". Nie wolno jednak wykluczać możliwości wybuchu konfliktów zbrojnych i wojen domowych w byłych republikach ZSRR, a także między nimi lub między którąś z nich a Rosją. Sytuacja ta dotyczy zwłaszcza graniczącej z Polską Ukrainy, ale także Białorusi. Nie można także wykluczać zaostrzenia się sporów między Słowakami i Węgrami (casus traktatu z Trianon z 1920 roku) i związanych z tym fal uchodźców z południa[103].

Źródłem, swoistym eksporterem fali uchodźców będą państwa znajdujące się w mniejszej lub większej odległości od Polski, najprawdopodobniej byłe republiki ZSRR i oczywiście sama Rosja. Co się tyczy migracji na masową skalę, źródłem będą w głównej mierze przeludnione państwa azjatyckie, afrykańskie, a także biedne państwa południowej Europy (Albania, Macedonia).

W przypadku konfliktów zbrojnych toczących się u granic Polski, fale uchodźców mogą osiągać rozmiary, zagrażające niektórym formom bytu państwowego, „przynosząc" jednocześnie zjawiska patologiczne (zorganizowaną przestępczość, epidemie chorób zakaźnych, destabilizację polityczną i gospodarczą).

Czasokres występowania zjawiska należy ocenić w całym spektrum – od incydentalnych i krótkotrwałych – w przypadku konfliktu lokalnego poniżej progu wojny – do długotrwałych – w przypadku trwającej wojny. W odniesieniu do masowych migracji należy stwierdzić, że wraz z przyrostem naturalnym, należy spodziewać się permanentnego napływu ludności, która w nielegalny sposób będzie dążyć do przekroczenia granic naszego kraju.

Poziom przygotowania do działań mających na cele zarówno powstrzymanie jak i ewentualną pomoc przy organizacji pobytu uchodźców w Polsce ocenić należy jako bardzo niski.

Skutki wynikające z masowego uchodźstwa grozić mogą paraliżem systemu kierowania państwem w skali lokalnej lub nawet na znacznej powierzchni terytorium państwa.

Zjawisko to trudno będzie izolować, stąd obejmować ono będzie prawdopodobnie całość terytorium państwa

ZORGANZIOWANA PRZESTEPCZOŚĆ (MAFIA)

Problem zorganizowanej przestępczości najlepiej chyba opisać, używając sformułowania użytego przez Phila Williamsa, w którym stwierdza, że: *„...w erze zimnowojennej zagrożenia bezpieczeństwo można było porównać do szarży nosorożców; obecnie zagrożenie w formie transnarodowej przestępczości ma raczej więcej wspólnego z wirusem, który atakuje ciało i powoduje zniszczenia od wewnątrz. Nie tylko jest on niewidoczny i trudno się przed nim uchronić, ale jego zdolność mutacji w celu ochrony własnej obrony przed układem odpornościowym organizmu sprawia, że jest on szczególnie niesforny"*[104]. Autor przypuszcza, że w wyłaniającym się świecie dominacja partii komunistycznych czy też dyktatorów wojskowych zostanie zastąpiona nie kapitalizmem demokratycznym, ale dyktaturą przestępczą[105].

Zjawisko zorganizowanej przestępczości istnieje w świecie od mniej więcej półtorej wieku. Najbardziej znanym przejawem zorganizowanej przestępczości jest mafia[106]. Do najważniejszych należały i wciąż należą mafia sycylijska (Cosa Nostra), mafia neapolitańska (Camorra), mafia kalabryjska (Ndranghetta). Inne organizacje mafijne, to chińskie Triady, japońska Jakuza,

---

[104] Williams P., Groźny nowy świat: transnarodowa przestępczość zorganizowana w przededniu XXI wieku, w: Bobrov D.B., Haliżak E., Zięba R., *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.

[105] Tamże.

[106] Wg Słownika wyrazów obcych, „mafia, to grupa osób dbająca tylko o własny interes i nie przebierająca w środkach w realizowaniu swych zamierzeń; klika, szajka", *Słownik wyrazów obcych*, PWN Warszawa 1980, s. 442.

kolumbijska Cali i Medellin oraz mafie poradzieckie (ok. 5700 gangów w różnych regionach).

Głównymi źródłami dochodów mafii są: hazard, handel narkotykami, przemyt broni, nielegalne operacje gospodarcze, obrót nieruchomościami, przestępstwa finansowe. Największa na świecie Jakuza ma ponad 100 tys. członków. Globalny zasięg działań charakteryzuje także chińskie Triady, które aktywizują się głównie w Hongkongu, na Tajwanie, ale także w środowiskach chińskich emigrantów Azji, Ameryki i Europy. Kartele kolumbijskie kontrolują ponad 70% światowego rynku kokainy[107]. Warto w tym miejscu nadmienić, że kartel narkotykowy z Cali nie jest tylko zwykła organizacją przestępczą. Funkcjonuje on jak świetnie zorganizowana, międzynarodowa korporacja handlowo – usługowa i transportowa. Jej liderzy stali się już częścią lokalnego i regionalnego estbalishmentu, łącząc działalność polityczną z nielegalnie uprawianą działalnością przestępczą. Jak zauważa Stephen Flynn, kartel z Cali funkcjonuje jak dojrzały zespół menedżerów w stylu Exxona czy Coca Coli, zaś jego połączenia transportowe, dystrybucja towarów i pranie pieniędzy otaczają właściwie cały glob[108].

Do bardziej aktywnych należy zaliczyć także grupy mafijne z Europie Środkowo – Wschodniej, zwłaszcza zaś z byłego ZSRR. Na terenie Rosji działa od 5 do 8 tys. zorganizowanych grup przestępczych, z których każda liczy przynajmniej 30 członków. Część tych grup działa głównie w Niemczech i USA. Jak zauważa U. Swiętochowska, mafia rosyjska z powodzeniem przenika do struktur władzy, a także środowisk ekonomicznych. Źródłem dochodów rosyjskiej mafii są: handel bronią, produkcja i obrót narkotykami, przemyt kradzionych samochodów, lichwa, wymuszenia, przestępstwa komputerowe i finansowe (opanowano między innymi system bankowy, który stał się jedną z największych na świecie pralnią brudnych pieniędzy)[109].

---

[107] Swiętochowska U., *Patologie...*, op. cit., s. 82.
[108] Flynn S., Worldwide Drug Scourge; The Expanding Trade in Illicit Drugs, w: *The Brookings Review,* Winter 1993.
[109] Tamże.

Jednym z podstawowych powodów rozwoju zjawiska przestępczości zorganizowanej, zarówno na świecie, jak i w krajach Europy Środkowo – Wschodniej, jest słabość nowych państw. Zazwyczaj posiadają one niewydolny i nieskuteczny wymiar sprawiedliwości, brak programów ochrony świadków czy elektronicznej bazy inwigilacji podejrzanych. Rozwojowi przestępczości zorganizowanej, szczególnie w krajach rosyjskojęzycznych sprzyjają hiperinflacja i bezrobocie oraz wyraźna erozja autorytetu władzy. Tymczasem organizacje mafijne często przedstawiają się jako pozytywne siły w społeczeństwie i gospodarce, oferując miejscowej ludności np. pracę, która bez nich byłaby nieosiągalna[110]. Procesom tym towarzyszy korupcja obejmująca najwyższych przedstawicieli władzy w państwach, które posiadają rodzimych bądź „goszczących" u siebie przestępców, zaś suwerenność kraju, w którym funkcjonuje mafia, zapewnia jej nietykalność ze strony międzynarodowych organizacji egzekwujących prawo. Konstrukcją najbardziej typową dla współczesnej zorganizowanej przestępczości, jest rozwinięcie przez nią własnego, równoległego systemu gospodarczego, finansowego, bankowego i informacyjnego.

Szczególnie niebezpieczną okolicznością ułatwiającą funkcjonowanie współczesnych, przestępczych organizacji transnarodowych, jest rozwój zjawiska tzw. megabajtowych pieniędzy[111]. W ujęciu tym pieniądze rozumiane są jako sieć obejmująca wszystkie światowe rynki – akcje obligacje, waluty, kontrakty oprocentowanie itp. Przepływy takich pieniędzy w skali globalnej są bardzo trudne do zidentyfikowania, ułatwiając pranie gotówki pochodzącej z handlu narkotykami, przemytu broni i materiałów rozszczepialnych czy wymuszeń. W tej sytuację należy zwrócić uwagę na znikome znaczenie granic państwowych, które dla organizacji przestępczych praktycznie nie istnieją.

---

[110] Ciekawy przykład uzasadniający tą tezę stanowi pomoc japońskiej Jakuzy dla ofiar trzęsienia ziemi w Kobe, czy też program budownictwa o nazwie „Medellin bez slumsów" autorstwa kokainowego króla Pablo Escobara, w: Williams P., *Groźny nowy świat...*, op. cit., s. 383.

[111] Kurtzman J., *The Death of Money*, Simon and Schuster, New York 1993, w : Williams P., op. cit., s. 386.

Problemem, który wart jest szczególnego podkreślenia, jest słabość organizacyjna państwa. Państwo zorganizowane jest w sposób instytucjonalny i operacyjny, w sposób umożliwiający współistnienie z innymi państwami o podobnej strukturze władzy. W tym przypadku na uwagę zasługuje zwłaszcza system prawny państwa, który akcentuje kluczową rolę własnych, suwerennych rozwiązań, względem rozwiązań o charakterze międzynarodowym[112]. Przywiązywanie przez państwo szczególnej wagi do komponentu militarnego w tradycyjnym, reaktywnym znaczeniu, nie odpowiada wyzwaniom, jaki stwarza dziś odmienna pod względem organizacyjnym, unikająca bezpośredniej konfrontacji sieciowa struktura przestępcza.

Międzynarodowa przestępczość zorganizowana może stwarzać poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zarówno dla państw – gospodarzy, jak też państw rodzimych, z których się wywodzą. W niektórych przypadkach organizacje przestępcze stanowić będą siłę, zdolną do rywalizowania z siłą reprezentowaną przez państwo. Ich chęć i zdolność do użycia siły przeciwko państwu i zaprowadzania własnego, swoiście rozumianego prawa, pozbawia państwa monopolu na stosowanie siły, zaprowadzanie porządku i w konsekwencji może być bardziej nawet destabilizujące, niż szeroko rozumiany terroryzm[113]. Tego typu problem można zaobserwować w Kolumbii, gdzie mnożą się zabójstwa dziennikarzy, którzy krytykują nielegalną działalność kartelu oraz szerzącą się w kraju korupcję. Najbardziej jednak spektakularnym przykładem działalności mafii zarówno kolumbijskiej jak i włoskiej, jest zwalczanie wybitnych przedstawicieli sądownictwa, prokuratury i policji. Jest to możliwe, ponieważ mafia stworzyła nielegalny, ale za to niezwykle efektywną strukturę władzy, którą roztacza nad „własnym" terytorium, „własną" ludnością,

---

[112] Rosenau J., *Turbulence in World Politics*, Princeton Uniersity Press, 1991, s. 253.

[113] Williams P., Transnational Criminal Organisations and International Security, w: Arquilla J., Ronfeldt D., *In Athenas Camp. Preparing for Conflict in the Information Age*, wyd. RAND, Santa Monica, California 1997, s. 330.

mając za sobą skorumpowane prawo i własne siły zbrojne[114]. Nie ulega zatem wątpliwości, że współczesne, transnarodowe organizacje przestępcze, stanowią bardzo poważne zagrożenie dla państwa jako organizacji, zamieszkujących go obywateli, preferowanych wartości i stylu życia.

Rozwojowi tego zjawiska trudno się dziwić, skoro np. międzynarodowy przemyt i handel narkotykami jest najbardziej dochodową przestępczą branżą. Eksperci z amerykańskiej DEA (Drug Enforcement Administration) szacują obroty narkobiznesu na **ponad bilion** dolarów rocznie. Czysty zysk międzynarodowych organizatorów przemytu ocenia się na 600 – 800 mld. dolarów[115].

Z uwagi na fakt, że zorganizowana przestępczość ma w zasadzie zasięg globalny, problem ten występuje również z coraz większym nasileniem w Polsce. Do głównych obszarów, gdzie produkuje się syntetyczne narkotyki (amfetaminę) zalicza się w Europie prócz Niemiec i Wielkiej Brytanii także Polskę[116]. Zdaniem UOP przez Polskę przechodzi około 35% narkotyków przemycanych na Zachód, wartych kilkanaście miliardów dolarów. Polscy przestępcy współpracują z mafiami z Kolumbii, Wenezueli, Peru i Boliwii. Kapitał, którym operują zorganizowane grupy przestępcze organizujące przemyt przez Polskę, ocenia się na kilkaset milionów dolarów[117]. Międzynarodowe grupy przestępcze lokują w związku z tym w naszym kraju swoich rezydentów, którzy występują jako szanowani biznesmeni, nierzadko sponsorując budowę obiektów użyteczności publicznej. UOP podejrzewa, że rezydenci ci w coraz większym stopniu, wzorem innych krajów świata, przenikają do struktur władzy w państwie. Polska stała się jednym z głównych krajów tranzytowych przemytu narkotyków, zaś rozbudowa struktur mafijnych, stanowi coraz większe zagrożenie dla państwa i jego obywateli. Biorąc pod uwagę skalę zjawiska przestępczości zorganizowanej, a także pieniądze,

---

[114] „The Sicilian Mafia", The Economist, 24 april 1993, s. 21 – 24, za: Williams P., *Transnational* ...,op. cit., s. 331.

[115] „Polski łącznik", *Wprost*, nr 45 z 7 listopada 1999.

[116] Politti A, *European Secutrity: The New Transnational Risks*, Chaillot Papers, October 1997, s. 25.

którymi mafia dysponuje, metody, którymi się posługuje, wreszcie wyposażenie i broń, należy stwierdzić, że zagrożenie to przestaje być zadaniem wyłącznie dla policji czy UOP.

Zorganizowana przestępczość. Charakterystyka i opis.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; Duże; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja; Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe; Pojedyncze osoby; Ruchy separatystyczne i religijne; Środowisko naturalne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu; Zagrożenie formy bytu; **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**; **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.; Krótkotrw.; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne; Wszystkie; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; niski
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR; klasyczne; informatyczne; inne

[117] Tamże.

8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	**Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej**	Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa	Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia	Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	**Lokalne**	Obejmujący część terytorium państwa	Obejmujący całość terytorium państwa	Obejmujący subregion geograficzny

Prawdopodobieństwo występowania zjawiska przestępczości zorganizowanej, a właściwie jej dalszego rozwoju jest przy istniejącym w Polsce niedowładzie organizacyjnym i prawnym bardzo duże. Zjawisko to istnieje już w chwili obecnej, należy też spodziewać się jego rozwoju w dającej się przewidzieć przyszłości.

Rozwój przestępczości zorganizowanej stymulowany jest przez organizacje o charakterze mafijnym, zarówno rodzime, grupujące miejscowy świat przestępczy, jak też międzynarodowe kartele narkotykowe i struktury przestępcze ulokowane na całym świecie. One to prawdopodobnie w dalszym ciągu stymulować będą i kontrolować rozwój własnych struktur na obszarze państwa polskiego, które występować będzie w roli państwa – gospodarza.

Organizacje przestępcze działać będą na szkodę państwa destabilizując system prawny, rynek finansowy, powodując zaburzenia w działalności konkretnych przedsiębiorstw państwowych. Skutkiem ich aktywności będą straty finansowe w budżecie państwa, wynikające z prania brudnych pieniędzy, przemytu narkotyków, alkoholu i innych używek. Ich istnienie to także korupcja wśród urzędników państwowych.

Państwo w niewystarczającym stopniu jest przygotowane do przeciwstawienia się przestępczości zorganizowanej. Działalność UOP i Policji

ze względu choćby na świetne uzbrojenie i bezwzględne metody walki stosowane przez mafię nie jest już w stanie sprostać tej patologii.

Przestępczość zorganizowana obejmuje swoim zasięgiem cały świat, stąd też zjawisko to występuje w skali całego kraju, wkradając się do instytucji państwowych, aparatu władzy sądowniczej, wykonawczej a nawet ustawodawczej.

PROLIFERACJA BMR

Załamanie się dwubiegunowej struktury w stosunkach międzynarodowych i związane z tym zniesienie większości barier dotyczących rozpowszechniania strategicznych technologii, rozwój globalnej sieci informacyjnej, wreszcie bezwład organizacyjny w byłym ZSRR, stworzyły warunki do niemal nieograniczonej dyfuzji technologii i gwałtownego rozprzestrzeniania się broni masowego rażenia. Świat wstrzymał oddech, kiedy najpierw Indie, a następnie Pakistan przystąpiły do prób nuklearnych i zademonstrowały, że naprawdę są zdolne do wystrzelenia przeciwko sobie rakiet[118]. Sytuacja ta uświadomiła całemu światu także jeszcze jedną rzecz. Otóż rakiety zawierające broń jądrową (będącą przecież bronią drogą) mogą zawierać także broń biednych i zdeterminowanych – broń biologiczną i chemiczną.

Monopol na posiadanie broni masowego rażenia przez możnych tego świata dawno przeszedł już do historii. Nieograniczony dostęp do środków służących jej produkcji spowodował, że po BMR sięgnęło już w skali świata kilkadziesiąt państw, nie mówiąc już o możliwości jej skonstruowania i użycia przez organizacje terrorystyczne, przestępcze czy wreszcie pojedynczych szaleńców owładniętych pasją niszczenia. Według danych amerykańskiego wywiadu na świecie istnieje 15-20 państw, które dysponują bronią jądrową bądź są zdolne w każdej chwili do jej wyprodukowania. W dyspozycji

wszystkich tych krajów znajduje się ok. 50 tys. głowic jądrowych. Raczej nie przypuszcza się, by którekolwiek państwo posunęło się do użycia broni atomowej, ale w ekstremalnych przypadkach może ona posłużyć nieodpowiedzialnym grupom przestępczym[119]. Możliwość wybuchu wojny między Indiami i Pakistanem skłania do istotnej refleksji. Otóż wojna pakistańsko – indyjska łatwo może przekształcić się w konfrontację nuklearna. Narodom wywodzącym się ze śródziemnomorskiego obszaru kulturowego trudno zrozumieć, że w kulturze hinduistycznej, islamskiej czy konfucjańskiej nie ma strachu przed śmiercią, i że psychoza zagrożenia z jednej czy z drugiej strony może doprowadzić do niekontrolowanego przebiegu wydarzeń, np. świętej wojny.

Przykład Indii i Pakistanu, które nie bacząc na apele i groźby wspólnoty międzynarodowej, dokonały jedenastu prób jądrowych, stanowi z kolei zachętę dla Korei Północnej, podejrzewanej o posiadanie co najmniej jednej bomby atomowej do dalszej rozbudowy swojego arsenału, a także Chin, które rozbudowując swój własny potencjał jądrowy starają się podkreślić własną pozycję na subkontynencie azjatyckim. Wystrzelenie przez Koreę Północną rakiety balistycznej Taepodong, która przeleciała nad terytorium Japonii, pokazało światu, że u progu XXI wieku do osiągnięcia celów politycznych przez niektóre państwa czy nawet organizacje niepaństwowe nie trzeba wszczynać żadnej konwencjonalnej wojny, wysyłać setek czołgów czy samolotów[120].

Proliferacja broni jądrowej, w szczególności łatwiejszy dostęp do materiałów i technologii, wiąże się w znacznej mierze z sytuacją panującą w byłym ZSRR. Trudno dziś ocenić, jak duża ilości materiałów rozszczepialnych wydostała się z rosyjskich placówek naukowo – badawczych. O skali zjawiska mogą świadczyć co najwyżej udaremnione

---

[118] Wągrowska M, Cena spokoju, *Rzeczpospolita,* nr 130 z 04.06.1998 r.
[119] Wągrowska M., Jak zawrócić strumień, *Rzeczpospolita*, nr 109 z 12.05.1993 r.
[120] Darewicz K., Nuklearna karta w grze, *Rzeczpospolita,* nr 2, 04.01.1999 r.

próby przemytu tych środków[121]. Niebezpieczeństwo niekontrolowanego rozprzestrzeniania się materiałów jądrowych i ewentualnego ich dotarcia do rąk przywódców, którzy byliby gotowi złożyć na ołtarzu historii życie milionów istnień ludzkich dla realizacji swoich ambicjonalnych planów hegemonistycznych, jest niestety bardzo duże. Tymczasem do wyprodukowania współczesnej głowicy jądrowej wystarczy 3–4 kg plutonu i około 15 kg wzbogaconego uranu[122]. Według szacunków specjalistów do 1992 r. na całym świecie wyprodukowano około 1100 ton takich substancji, a do 2000 roku ich zapasy wzrosną do 1600 – 1700 t[123]. Z uwagi choćby na rosnące możliwości organizacji przestępczych, ich zdolności do sfinansowania projektu budowy głowic nuklearnych, stale wzrasta niebezpieczeństwo szantażu nuklearnego a nawet sterowanej przez taką organizację eksplozji.

Odrębny problem stanowi broń chemiczna. Większość środków stosowanych jako broń chemiczna można wyprodukować przy zastosowaniu ogólnie dostępnego oprzyrządowania znajdującego się na wyposażeniu przemysłu chemicznego, na przykład zakładów produkujących pestycydy, leki, wyroby plastikowe lub farby. Jedynym wymogiem jest konieczność posiadania wysoko wytrzymałej na korozję aparatury. Produkcja wielu komercyjnych środków wymaga jednak takich samych warunków. Oznacza to, że aparatura do produkcji broni chemicznej może zostać użyta do celów zarówno cywilnych jak i wojskowych.

Broń chemiczna jest tania i łatwa do wyprodukowania, szczególnie w porównaniu do procesu produkcji broni nuklearnej, w przypadku której zarówno technologia, materiały jak i ekspertyzy nie są tak łatwo dostępne.

---

[121] W roku 1994 w Europie udało się przechwycić pięć próbek materiałów rozszczepialnych, mogących służyć do zbudowania broni jądrowej – trzech próbek plutonu 239 i dwóch uranu 235 (trzy w Niemczech, po jednej we Włoszech i Czechach). Próbki te pochodziły z Obnińskiego Instytutu Fizyki i Energii. Jednym ze złapanych handlarzy okazał się moskiewski naukowiec, w: Clawson P. M., Nonstate Threats, *Strategic Assessment*, Institute for National Strategic Studies, National Defence University, Washington D.C., 1998, s. 211.

[122] Bogomołow W., Materiały rozszczepialne do celów wojskowych – historia problemu i perspektywy jego uregulowania, w: *Sprawy Międzynarodowe*, nr 4, 1994, s. 101.

[123] *World Inventory of Plutonium and High Enriched Uranium 1992*, London 1993, za: Bogomołow W., Materiały..., op. cit.

Mimo wielu negatywnych stron stosowania broni chemicznej, jest ona ceniona przez wiele krajów rozwijających się jako relatywnie tania broń. O ile zastosowanie broni chemiczne przeciwko dobrze wyposażonym jednostkom wojskowym może mieć ograniczone zastosowanie, o tyle atak na ludność cywilną nieść może ze sobą ogromne straty w ludziach. Przykładem może być wykorzystanie broni chemicznej przez Irak przeciwko Kurdom w roku 1988. W wyniku zastosowania środków paraliżujących ok. 5000 Kurdów straciło życie[124].

Trzecim rodzajem broni, który względnie łatwo jest wyprodukować i zastosować jest broń biologiczna. Co najmniej dziesięć krajów, w tym również Irak, dysponuje sproszkowanym wąglikiem, który łatwo rozrzucić na jakimś terenie. Raport amerykańskiego Urzędu Analiz Technologii (Office Technology Assessment) ocenia, że wystarczy zrzucić na takie miasto jak Waszyngton zaledwie 100 kg preparatu zawierającego wąglik, by uśmiercić 3 mln. mieszkańców. Do ataku można wykorzystać lekki samolot, jaki np. w roku 1994 rozbił się pod Białym Domem. Obecnie siłę tych substancji wykorzystują zamachowcy. Przed kilku laty atak terrorystów w tokijskim metrze spowodował śmierć 12 osób i uszkodzenie zdrowia pięciu tysięcy ludzi. Użyli oni gazu paraliżującego sarin, który tylko dla tego nie spowodował większej liczby ofiar, , że nie został dostatecznie oczyszczony[125]. W światowych arsenałach znajdują się 43 rodzaje broni biologicznej, w których wykorzystuje się wirusy, bakterie, riketsje, i toksyny. Irak, o którym była już wcześniej mowa, posiada prawdopodobnie oprócz wąglika także jad kiełbasiany, mikrotoksyny, zarazki duru brzusznego i cholery.

Wszystko wskazuje na to, że zdolność zarówno państw jak i organizacji terrorystycznych czy sekt religijnych do ewentualnego użycia broni chemicznej lub biologicznej jest całkiem realna. Nie można przecież wykluczyć zastosowania takiej broni przez autorytarny rząd, poszukujący rozwiązania

---

[124] Waszczykowski W., Likwidacja broni chemicznej, *Sprawy Międzynarodowe*, nr 4, 1994 r., s. 89
[125] Wojtasiński Z., Broń, która zabija powoli, *Rzeczpospolita* nr 43, 20.02 1998.

swoich problemów ekonomicznych, socjalnych czy politycznych względem innego kraju, celem odpowiedniego ukierunkowania niezadowolenia społecznego. Należy także przypuszczać, że odpowiednio zdesperowane organizacje przestępcze, sekty religijne czy pojedynczy desperaci dokonywać będą zamachów, których skutkiem może być śmierć dziesiątków tysięcy ludzi i ogólny paraliż państwa.

Proliferacja BMR. Charakterystyk i opis.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; **Duże**; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	**Inne państwo, koalicja**; **Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe**; Pojedyncze osoby; **Ruchy separatystyczne i religijne**; Środowisko naturalne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	**Zagrożenie bytu**; **Zagrożenie formy bytu**; **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**; **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	**Incydent.**; **Krótkotrw.**; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne; **Wszystkie**; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; **niski**
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	**BMR**; klasyczne; informatyczne; inne

8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej; Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa; Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia; Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne; Obejmujący część terytorium państwa; Obejmujący całość terytorium państwa; Obejmujący subregion geograficzny

W związku z obserwowaną w świecie dyfuzją technologii nuklearnych, a także technologii umożliwiających produkcję broni chemicznej i biologicznej, istnieje duże prawdopodobieństwo posłużenia się tą bronią zarówno przez organizacje państwa, poszukujące rozwiązania swoich problemów politycznych, gospodarczych czy społecznych w pchnięciu narodu na drogę wojny z innym państwem. Równie wysokie prawdopodobieństwo użycia broni masowego rażenia, w szczególności chemicznej i biologicznej (ze względu na niskie koszty wytworzenia i względną łatwość użycia) istnieje ze strony zorganizowanych grup przestępczych, sekt religijnych lub pojedynczych szaleńców, realizujących swoje własne cele.

Trudno przewidywać rozwój wypadków na świecie, ale wzrost prawdopodobieństwa konfliktów związanych z walką o zasoby naturalne (spór z Islamem), tendencji autorytarnych w państwach pogranicza Polski (Białoruś, Ukraina, Rosja) czy aktywizacja organizacji przestępczych i terrorystycznych, owocować może użyciem tej broni w celu realizacji własnych interesów. W związku z powyższym zagrożenie to może wystąpić zarówno w najbliższej przyszłości, jak i w perspektywie średnioterminowej. W przypadku użycia tej broni zagrożone zostaną przede wszystkim podstawowe, fundamentalne interesy RP – przetrwanie narodu i państwa.

Działania związane z użyciem tego typu broni należy oceniać jako incydentalne, ewentualnie krótkotrwałe. Obiektami uderzeń będzie przede wszystkim ludność cywilna państwa, choć w przypadku rozwoju konfliktu należy liczyć się z atakami skierowanymi przeciwko siłom zbrojnym oraz organom kierowania państwem.

Środki destruktywnego oddziaływania użyte przez agresora obejmować mogą cały arsenał broni atomowej (neutronowej), chemicznej i biologicznej. Skutkiem zastosowania wymienionych rodzajów broni będzie paraliż państwa w skali lokalnej, prawdopodobnie także w skali obejmujące znaczną, a nawet całe terytorium państwa.

W związku z dużym prawdopodobieństwem wystąpienia zagrożenia należy wskazać na bardzo niski poziom przygotowania organizacyjno – strukturalnego państwa, całkowite niedostosowanie narzędzi (sił zbrojnych, policji, obrony cywilnej i organów samorządowych) do przeciwstawienia się temu zagrożeniu.

Ewentualne zastosowanie (celowe bądź przypadkowe) BMR przez jakąkolwiek organizację lub państwo, może mieć skutki obejmujące tylko część terytorium państwa, ale także jego całość lub nawet subregion geograficzny.

NIEDOSTATEK NATURALNYCH ZASOBÓW SUROWCOWYCH.

S. Huntington prognozując nieuchronne zderzenie się cywilizacji u progu XXI tysiąclecia nie omieszkał także zauważyć, że współczesnym światem rządzi nafta. Rzeczywiście, zdecydowana większość krajów świata na tym właśnie paliwie kopalnym opiera swój rozwój. W najnowszym raporcie dla prezydenta USA opracowanym przez Sekretariat Obrony prognozuje się, że ropa naftowa jeszcze przez jakieś dwadzieścia – dwadzieścia pięć lat stanowić będzie podstawowy surowiec, służący zabezpieczeniu potrzeb przemysłu i transportu.

Problem w tym, że na świecie notuje się wzrost gospodarczy, będący wynikiem coraz większej ilości państw wytwarzających, transportujących i w ogóle opierających swój byt na ropie naftowej. Tymczasem zasoby tego surowca szacowane są jeszcze na około 35-40 lat wydobycia. Pragmatyczni amerykanie zauważają, że zapotrzebowanie na ropę naftową będzie rosło wraz z niezrównoważonym, ekspansywnym wzrostem ekonomicznym państw wschodnioazjatyckich[126]. Należy zatem spodziewać się, że walka o dostęp do ropy naftowej ulegać będzie stopniowej intensyfikacji. W kontekście powyższej refleksji warto chyba przypomnieć sobie przypadek Wojny w Zatoce Perskiej. Nie ulega wątpliwości, że amerykańskie zaangażowanie w tej wojnie tylko w znikomej części spowodowane było chęcią niesienia pomocy napadniętemu Kuwejtowi. Prawdziwy powód międzynarodowej obecności w Zatoce spowodowany był potrzebą ustabilizowania stosunków politycznych w tym regionie świata, a przede wszystkim gospodarczych.

Przedświt XXI stulecia charakteryzuje się kształtowaniem się w świecie nowego ładu polityczno – gospodarczego. Podążająca za regionalizacją ekonomiczną militarna wytwarza w świecie nowe ośrodki potęgi, które dążąc do zapewnienia sobie dostępu do zasobów surowców naturalnych, coraz

---

[126] New World Comming. Our View of the Future, *American Perspectives for the Next Century*, New York, 1999.

częściej będą musiały posługiwać się argumentami siłowymi. Zdaniem Z. Brzezińskiego konflikty między mocarstwami moderującymi regionalne podsystemy polityczno - gospodarczo – militarne, prowadzić mogą do różnorakich konfliktów, w tym na tle zasobów naturalnych[127].

Charakterystyka i opis zagrożenia.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; Duże; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja; Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe; Pojedyncze osoby; Ruchy separatystyczne i religijne; Środowisko naturalne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu; Zagrożenie formy bytu; **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**; **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.; Krótkotrw.; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne; Wszystkie; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; niski
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR; klasyczne; informatyczne; inne

[127] Brzeziński Z., Bezład. Polityka światowa u progu XXI wieku, Warszawa 1993.

8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej; Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa; Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, ; Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne; Obejmujący część terytorium państwa; Obejmujący całość terytorium państwa; Obejmujący subregion geograficzny

Prawdopodobieństwo nasilania się zjawiska niedostatku surowców naturalnych, w szczególności ropy naftowej będzie rosnąć, pozostając stale na wysokim poziomie. Z uwagi nie tylko na malejące zasoby tego surowca, ale także z uwagi na niestabilność obszarów, skąd wydobywa się główne ilości ropy, można mówić o znaczącym, dużym zagrożeniu dla państwa. Nie można przecież wykluczać scenariusza, w którym Irak ponownie zechce zaatakować Kuwejt, Izrael czy nawet Iran. Nie można także wykluczyć zawieszenia eksportu ropy przez Rosję na tle np. zamachu stanu, wojny domowej czy wojskowego przewrotu.

W tej sytuacji zagrożone będą polskie najpierw interesy ekonomiczne, w krótkiej bowiem perspektywie trzeba się będzie spodziewać destabilizacji i wręcz zatrzymania transportu, produkcji przemysłowej, rolnictwa oraz handlu i na dobrą sprawę większości dziedzin działalności państwa i firm prywatnych. Stopniowo destabilizacja ogarniać może organizację służby zdrowia, policji i straży pożarnej, grożąc destabilizacją państwa w skali kraju i przenosząc się na wszystkie dziedziny życia społecznego.

Zagrożenie to, w zależności od lokalizacji geograficznej i powodu destabilizacji trwać może względnie krótko, nie pociągając za sobą większych skutków, uzyskując status zagrożenia uderzającego w podstawy funkcjonowania państwa, jeżeli występować będzie wystarczająco długo lub

też nasilać się co jakiś czas (zasoby strategiczne ropy wystarczą w Polsce zaledwie na 20 dni).

FUNDAMENTALIZM RELIGIJNY (NA PRZYKŁADZIE FUNDAMENTALIZMU ISLAMSKIEGO).

Państwa Bliskiego Wschodu stanowią jedno z najpoważniejszych zagrożeń stabilności i bezpieczeństwa Europy, a także USA. Nie chodzi tu o islam, który jest religią monoteistyczną blisko miliarda ludzi na ziemi. Problem dotyczy raczej prób siłowego narzucania tej religii „niewiernym", nietolerancji wobec wyznawców innych religii czy tez panowania szyitów nad sunnitami w ramach islamu. Fundamentalizm islamski wykorzystywany jest przez bojowników religijnych jako doktryna instrumentalnej praktyki politycznej, której owocem jest terror i zabójstwa służące realizacji partykularnych celów poszczególnych organizacji, a także niektórych państw arabskich.

Państwa Bliskiego Wschodu zaczynają coraz wyraźniej zaznaczać swoje istnienie oraz ujawniać problemy z jakimi się borykają. Problemy graniczne i narodowościowe stanowią poważne zagrożenie nie tylko dla stabilności i bezpieczeństwa tego regionu, ale także całego kontynentu Eurazjatyckiego. Zdaniem niektórych badaczy tej problematyki, Islam stanowić może nawet zagrożenie dla Europy i jej cywilizacji[128].

Siła fundamentalizmu islamskiego płynie stąd, że państwa głoszące religię proroka, uzyskują znaczne dochody ze sprzedaży ropy naftowej. Uzyskiwane w ten sposób środki są wykorzystywane na zakup nowoczesnego uzbrojenia i szkolenie terrorystów. Terroryzm staje się podstawowym narzędziem niektórych państw islamskich toczącej się walce politycznej.

Najczęściej można natknąć się na informacje opisujące walkę fundamentalistów w Egipcie i Algierii. W Egipcie w ciągu półrocza 1995 roku z rąk bojowników islamskich zginęło 220 osób. Terroryści polują często na

[128] Dworecki S. E., Kęsoń T., *Konflikty Zbrojne w Europie i na Bliskim Wschodzie*, DBM MON Warszawa 1996, s.184.

autokary z turystami zagranicznymi. Z jednej strony zwalczają zachodnią obyczajowość, a z drugiej usiłują obalić rząd i doprowadzić do przejęcia władzy oraz stworzyć państwo teokratyczne[129]. Polityka tożsamości islamu nie opiera się na rzekomej wyższości gospodarczej nad Zachodem, jak w przypadku cywilizacji azjatyckich, ale na witalności i fundamentalizmie muzułmańskim, któremu ulegają kolejne państwa. Kraje muzułmańskie nie mają swojego centrum (nie jest nim ani szyicki Iran, ani sunnicka Arabia Saudyjska, ani Libia Kadafiego), natomiast mają krwawiące granice. W latach 1993 – 1994 na 59 konfliktów etnicznych, aż 28 przypadało na społeczeństwa islamskie: 7 było bratobójczych, zaś 21 to konflikty z obcymi[130].

Fundamentalizm islamski nie ogranicza się jak więc widać wyłącznie do walk wewnętrznych (od 1992 roku w Algierii zginęło przeszło 40 tys. ludzi), czy też tych prowadzonych w łonie państw arabskich. We współczesnym świecie fundamentalizm islamski uważany jest za jeden z głównych czynników destabilizujących stosunki międzynarodowe. Często bywa wykorzystywany jako instrument polityki państwa islamskiego przeciwko innym podmiotom struktury międzynarodowej. Obiektami ataków islamskich fundamentalistów były już obiekty użyteczności publicznej w Europie i Stanach Zjednoczonych.

Niepokojem napawa fakt, że państwa teokratyczne mogą w określonych sytuacjach być na tyle zdeterminowane, by posunąć się do ataków na zachodnie demokracje (postrzegane jako źródło wszelkiego zła) z wykorzystaniem broni masowego rażenia. Należy przy tym spodziewać się, że uwzględnianie przez nie ewentualnych uderzeń odwetowych nie będzie stanowić podstawowego kryterium podjęcia takiej decyzji. Tymczasem państwa muzułmańskie, jak np. Iran, od dawna wykazują zainteresowanie zdobyciem broni jądrowej. Takie same tendencje można zaobserwować

---

[129] Mojsiewicz Cz., Bryła J., Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych, w: Malendowski W., Mojsiewicz Cz., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1997, 118.

[130] Krzemiński A., *Szkoda Zachodu*, Polityka, nr 1 (2070) z 04.01.1997 r.

w działaniach Syrii. Irak już przed wybuchem wojny w Zatoce Perskiej był zaawansowany w badaniach nad produkcją broni jądrowej.

Fundamentalizm islamski jest wynikiem biedy, narastających problemów społecznych i nieudanego procesu dostosowywania się państw arabskich do realiów współczesności. Ten ruch stanowi kumulację, ukierunkowanie niezadowolenia społecznego na walkę z niewiernymi tak, jak niegdyś rewolucja komunistyczna ukierunkowywała niezadowolenie społeczne na walkę klas i wojnę z kapitalizmem. Zdaniem Z. Brzezińskiego, narastające w świecie sprzeczności i powstawanie nowych kompleksów geopolitycznych i geostrategicznych zmusić może islam do walki o dominację i wpływy[131]. Przejawem tego może być choćby import ekstremistów islamskich do państw byłego ZSRR, tzw. nieforemnego półksiężyca. Wyniki tych działań są obserwowane w Czeczenii i Dagestanie, Kazachstanie, a także w Gruzji. Zdaniem wielu ekspertów działania fundamentalistów będą się nasilać, obejmując stopniowo Europę. Zaangażowanie poszczególnych państw europejskich w jakikolwiek konflikt zbrojny lub choćby wysunięta obecność wojskowa w strefie zainteresowań państw islamskich, owocować może falą fundamentalizmu.

Fundamentalizm Islamski. Charakterystyka i opis.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; Duże; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja; Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe; Pojedyncze osoby; Ruchy separatystyczne i religijne; Środowisko naturalne

3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu; Zagrożenie formy bytu; **Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny**; **Zagrożenie interesów drugoplanowych**
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.; Krótkotrw.; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne; Wszystkie; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; niski
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR; klasyczne; informatyczne; inne
8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej; Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa; Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia; Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne; Obejmujący część terytorium państwa; Obejmujący całość terytorium państwa; Obejmujący subregion geograficzny

Fundamentalizm islamski jest wysoce destruktywnym ruchem religijnym, ukierunkowanym na walkę z niewiernymi. Pretekstem do uderzenia islamistów mogą być spory międzynarodowe, w których Polska wyraźnie opowie się po stronie państw demokratycznych. Ataki fundamentalistów mogą być także wynikiem przyłączenia się Polski do działań wojennych przeciwko jednemu

z państw arabskich (np. Irakowi). Prawdopodobieństwo takich zdarzeń należy uznać za duże.

Fundamentalizm islamski sterowany jest zarówno przez niektóre państwa arabskie, jak i organizacje fundamentalistyczne (Islamski Front Ocalenia z Algierii, Hezbollach, Islamskie Grupy Zbrojne i inne.). W przypadku RP należy spodziewać się działań sterowanych zarówno przez państwa jak i organizacje terrorystyczne, a nawet pojedyncze osoby (np. Osama Bin Laden).

Należy szacować, że rozpiętość tych działań może być incydentalna lub krótkotrwała.

Obiektami oddziaływań islamistów będą zarówno obiekty wojskowe, polityczne, gospodarcze i inne. Szczególnie niebezpieczne może okazać się dokonywanie zamachów w obiektach użyteczności publiczne, metrach, autobusach itd. Charakter ataków związany będzie najczęściej z dokonywaniem aktów terroru, zarówno w formie klasycznej jak i nieklasycznej. Należy liczyć się z możliwością użycia przez agresora broni masowego rażenia.

Ataki mogą być wykonywane w wielu miejscach naraz, obejmując znaczną część terytorium państwa, powodując jednak paraliż systemu zarządzania w skali lokalnej.

RESTYTUCJA TENDENCJI MOCARSTWOWYCH ZE STRONY ROSJI. ORAZ NACJONALIZMÓW I ETNOCENTRYZMÓW W KRAJACH GRANICZACYCH Z RP.

W następstwie przełomu w stosunkach międzynarodowych dokonała się ewolucja „od zagrożeń wojskowych wysokiej intensywności w warunkach stabilizacji środowiska międzynarodowego do niskiej intensywności zagrożeń militarnych w warunkach małej stabilizacji środowiska"[132]. Możliwość uderzenia nuklearnego wykonanego przez nieodpowiednich przywódców była względnie nieduża, zaś stabilność układu międzynarodowego raczej zagwarantowana. Przełom w stosunkach międzynarodowych i załamanie się dwubiegunowej struktury zmienił ten stan rzeczy, „uruchamiając" niejako zamrożone okresem pięćdziesięcioletniego zastoju potrzeby artykułowania swoich potrzeb przez państwa, narody, grupy interesów. Owej przemianie od pierwszych chwil towarzyszyła obserwowana szczególnie w krajach tzw. byłego obozu radzieckiego, destabilizacja systemów politycznych, związana z restytucją regionalizmów, etnocentryzmów i nacjonalizmów.

W istocie, poziom stabilizacji wewnętrznej państw w sposób bezpośredni rzutuje na ich otoczenie zewnętrzne, przyczyniając się w przypadku wystąpienia zaburzeń, do trudnych do przewidzenia działań na arenie międzynarodowej, w szczególności zaś prowadzić może nawet do anarchizacji środowiska międzynarodowego. Takie tendencje można dziś zaobserwować w większości krajów tzw. ściany wschodniej, ale także w „miękkim podbrzuszu Europy", a nawet na spokojnych wydawałoby się Węgrzech czy Słowacji[133]. Sztandarowy niemalże przykład Czeczenii, w sposób czytelny ilustruje wynik dążeń narodowościowych jako reakcji na rosyjski centralizm zarządzania krajem. Należy sądzić, że w dającej się

---

[132] Simon J., *An Overview of Security Issues*, w: Simon J. (ed.), *European Security Policy after the Revolutions of 1989*, Washington 1991, s.2

[133] Por. casus traktatu z Trianon, w: Stefanowicz J., *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, ISP PAN Warszawa 1996.

przewidzieć przyszłości przypadek ten nie będzie prawdopodobnie odosobniony. Omawiany problem powstaje oczywiście w dwóch sytuacjach: albo wówczas, gdy mniejszość dąży do przyłączenia zamieszkałych przez nią ziem do kraju przodków, albo gdy jest dyskryminowana w takim stopniu, że państwo etnicznie macierzyste poczuwa się do obowiązku w jej obronie. Tymczasem zjawisko dyskryminacji narodziło się już i może rozwijać w Estonii i na Łotwie, w pewnym stopniu także na Litwie wobec mniejszości rosyjskiej i polskiej. Niepokój w tej sytuacji budzi zarówno położenie mniejszości rosyjskiej w państwach nadbałtyckich, jak też tendencje narodowo - wyzwoleńcze ludów nie uznających zwierzchnictwa Rosji na terenach byłych republik ZSRR. Pozostaje kwestią otwartą, czy Rosja gwarantująca sobie prawo zbrojnej reakcji w obronie swoich obywateli będzie w sytuacji prześladowań politycznych zachowywać się biernie, czy też zdecyduje się na wariant siłowy.

Ogniska zapalne ewentualnych konfliktów tlą się zarówno na Węgrzech (casus traktatu z Trianon z 1920 roku), jak i pośród ludności kurdyjskiej, zamieszkującej pogranicze turecko - irackie. W ogóle dążenie do samostanowienia jest zarówno w Europie, jak i na świecie dość powszechne, zwiastując erę niepokojów, co prawda o charakterze lokalnym, mogącym mieć jednak implikacje dla bezpieczeństwa nawet w wymiarze regionalnym. Presjom demograficznym i etnicznym towarzyszą rozmaite wrogości na tle religijnym[134]. Trybalizm, a więc rozumienie świata w kategoriach prymatu własnego plemienia, grupy lokalnej lub narodowej, zabarwione jest coraz częściej echem faszystowskich haseł o „przestrzeni życiowej narodu". Prowadzi to do absolutyzacji idei państwa jednolitego etnicznie. Skutkiem zaś jest szowinizm, ekspansja terytorialna i prymat interesu narodowego, niwelującego wszelkie różnice polityczne. Konflikt w Kosowie, jako jaskrawy przykład wojny etniczno - terytorialnej jest tego widomym przykładem.

---

[134] A. King, B. Schneider, *Pierwsza rewolucja globalna*, Warszawa 1992.

Na całym obszarze Europy Południowo – Wschodniej pod pokrywą stosunków międzypaństwowych tlą się niewygasłe sprzeczności i zadawnione roszczenia terytorialne. Najważniejsze z nich to:

- spór między Węgrami i Rumunią (o Siedmiogród);
- spór między Węgrami i nową Jugosławią (o Wojewodinę);
- między Rumunią a Ukrainą (o północną Bukowinę);
- między Albanią a nową Jugosławią (o Kosowo);
- między Turcja i Bułgarią (z powodu dyskryminacji mniejszości tureckiej).

Jak wynika z przedstawionej listy, ogniska potencjalnych sporów i konfliktów rozmieszczone są w całej niemal, Południowej Europie. Duża niestabilność tego obszaru wynika z postępującej wciąż fragmentacji państw i nieustabilizowanej sytuacji wewnętrznej.

Problem drugi, to oczywiście postawa Rosji. Państwo to, po okresie bezwładu politycznego i pogłębiającego się kryzysu gospodarczego stopniowo na nowo definiuje swoją postawę wobec otoczenia. Rosja nigdy w gruncie rzeczy nie pogodziła się z utratą wpływów (jak na mocarstwo przystało) w świecie i na nowo reorientuje swoją politykę zagraniczną. Rosja postrzega swoje otoczenie dokonując podziału na trzy obszary zainteresowania[135]:

- obszar pierwszy, zwany obszarem „bliskiej zagranicy", który chce kontrolować;
- obszar drugi, Europy Środkowo – Wschodniej, którą chce neutralizować;

[135] Stefanowicz J., Tamże.

- obszar trzeci, Europy Zachodniej, z którą chce współpracować na określonych warunkach.

Z całą pewnością Rosja nie zrezygnuje z aktywnej obecności w Europie, zdając sobie sprawę z ewentualnej utraty mocarstwowego statusu. Czy jednak wybierze drogę konfrontacji, czy też realizować będzie politykę kontynentalnego mocarstwa, stabilizującego procesy polityczne na kontynencie pozostanie sprawą otwartą.

Reasumując należy stwierdzić, że dynamika państwowo – narodowej struktury świata, powodująca między innymi restytucje tendencji narodowowyzwoleńczych, rewizjonistycznych, nacjonalistycznych czy nawet trybalistycznych, lokalizuje się częściowo w obszarze polskiego pogranicza, co nie może pozostawać bez wpływu na dokonywane przez nasz kraj wybory strategiczne. Zaistnienie zapalnej sytuacji w otoczeniu Polski zaowocować może rozlaniem się konfliktu na nasz kraj i mimowolne wciągnięcie go w ten konflikt. Powyższa konstatacja pozwala zagrożenie konfliktami i sporami w otoczeniu RP opisać w sposób następujący:

Restytucja tendencji mocarstwowych ze strony Rosji, oraz nacjonalizmów i etnocentryzmów w krajach graniczących z RP. Charakterystyka i opis zagrożenia.

Lp.	Kryterium	Cechy warunków występowania zagrożeń
1.	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Bardzo duże; Duże; Małe
2.	Źródło pochodzenia zagrożenia (Agresor)	Inne państwo, koalicja; Organizacje niepaństwowe i ponadpaństwowe; Pojedyncze osoby; Ruchy separatystyczne i religijne; Środowisko naturalne
3.	Znaczenie (ważność) zagrożonych interesów	Zagrożenie bytu; Zagrożenie formy bytu; Zagrożenie konkretnego interesu uznanego za żywotny; Zagrożenie interesów drugoplanowych
4.	Rozpiętość czasowa	Incydent.; Krótkotrw.; Długotrw.; Permanentne
5.	Obiekty oddziaływań destrukcyjnych	wojskowe; Cywilne:polityczne, gospodarcze, inne; Wszystkie; Inne
6.	Poziom stanu przygotowań obronnych (zdolność przeciwdziałania)	wysoki; średni; niski
7.	Rodzaj środków destruktywnego oddziaływania	BMR; klasyczne; informatyczne; inne

8.	Skutki destruktywnego oddziaływania	Paraliż systemu kierowania i zarządzania w skali lokalnej; Paraliż systemu kierowania i zarządzania na części terytorium państwa; Utrata kontroli w zakresie kierowania całym państwem, Anarchia; Utrata suwerenności
9.	Obszar występowania zagrożenia	Lokalne; Obejmujący część terytorium państwa; Obejmujący całość terytorium państwa; Obejmujący subregion geograficzny

Niestabilna sytuacja w bezpośrednim otoczeniu państwa polskiego, nie zakończone jeszcze procesy państwowotwórcze, a także „odmrożone" dążenia narodów o charakterze nacjonalistycznym, trybalistycznym, powodują względnie małe, ale za to pociągające za sobą bardzo poważne konsekwencje uwikłania się Polski w konflikt zbrojny pomiędzy zwaśnionymi stronami.

Źródłem pochodzenia zagrożenia są państwa tzw. „ściany wschodniej", wraz ze swoją skomplikowaną strukturą demograficzną, nacjonalizmami oraz objęciem ich specyficzną „opieką" ze strony Rosji, traktującej je jako państwa „bliskiej zagranicy". Źródłem tegoż zagrożenia jest też sama Rosja, dająca sobie prawo do interwencji wszędzie tam, gdzie naruszane są prawa Rosjan[136].

Trudno określić rozpiętość czasową konfliktu. Właściwie może on równie dobrze trwać krótko (kilka dni), jak też być znacznie rozłożony w czasie.

W przypadku uwikłania się Polski w spór z sąsiednim państwem, należy liczyć się z poważnym zagrożeniem dla ludności polskiej zamieszkującej pogranicze. Na poważne straty i zniszczenia narażony będzie majątek narodowy. W przypadku dobrowolnej, świadomej decyzji politycznej o podjęciu interwencji zaprowadzania pokoju w sąsiednim państwie, należy liczyć się z możliwością znacznych strat wśród personelu wojskowego.

pogranicze. Na poważne straty i zniszczenia narażony będzie majątek narodowy. W przypadku dobrowolnej, świadomej decyzji politycznej o podjęciu interwencji zaprowadzania pokoju w sąsiednim państwie, należy liczyć się z możliwością znacznych strat wśród personelu wojskowego.

Stan przygotowań obronnych do działań w tego typu sytuacjach ocenić należy jako średnio zadowalający. Z pewnością na zbyt niskim poziomie organizacyjnym znajduje się współpraca cywilno – wojskowa.

W konfliktach toczących się u granic RP należy liczyć się raczej z wykorzystywaniem klasycznego arsenału uzbrojenia. Skutki destruktywnego oddziaływania obejmować mogą utratę kontroli w zakresie kierowania i zarządzania na obszarach objętych walkami, a także na znacznej części terytorium państwa. W przypadku niekorzystnego rozwoju wydarzeń konflikt taki może przekształcić się w wojnę, co wiązać się będzie bezpośrednio z rozszerzeniem się walk nawet na cały obszar państwa.

***

W niniejszym materiale nie dokonujemy podsumowania w formie ZAKOŃCZENIA, jako że - zgodnie z przyjętą koncepcją – ma on charakter cząstkowy. Należy go więc traktować jako nieautonomiczną, pierwszą część przyszłorocznego opracowania końcowego. Wyniki uzyskiwane w kolejnych etapach badań wpłyną również na konieczność aktualizacji treści przedstawionych w tym opracowaniu.

Por. Strategia Wojenna Rosji (projekt) z 1997.

BIBLIOGRAFIA

1. *A National Security Strategy for a New Century*, The White House, Washington, October 1998.
2. Ackoff R.L., *Zasady planowania w korporacjach*, PWE, Warszawa 1994.
3. Anioł W., *Geneza i rozwój procesu globalizacji,* Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Politycznych, Warszawa 1989.
4. Anioł W., Zagrożenia ze strony ruchów migracyjnych z ZSRR, w: *Polityczno – wojskowe aspekty polityki wschodniej*, Warszawa 1991.
5. Arquilla A., Ronfeldt D., *In Athenas Camp. Preparing for Conflict in the Information Age*, wyd. RAND Corp., Santa Monica 1997.
6. Arquilla D., Ronfeldt J., *Old Madness, New Methods. Terrorism Evolves Toward „Netwar"*, kwart. RAND, wyd. RAND Corp., Santa Monica, nr 3/1998.
7. Bobrov D.B., Haliżak E., Zięba R., *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
8. Bogomołow W., Materiały rozszczepialne do celów wojskowych – historia problemu i perspektywy jego uregulowania, w: *Sprawy Międzynarodowe*, nr 4, 1994.
9. Brzeziński Z., *Bezład. Polityka światowa u progu XXI wieku*, Warszawa 1993.
10. Brzeziński Z, *Wielka szachownica*, wyd. Politeja, Warszawa – Poznań 1999.
11. Budnikowski A., *Ochrona środowiska jako problem globalny*, PWE, Warszawa 1998.
12. Clawson P. M., Nonstate Threats, *Strategic Assessment*, wyd. Institute for National Strategic Studies, National Defence University, Washington D.C., 1998.
13. Czaputowicz J., *System czy nieład. Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, PWN Warszawa 1998.
14. Darewicz K., Nuklearna karta w grze, *Rzeczpospolita,* nr 2, 04.01.1999 r.
15. Dawidczyk A., *Rola sił zbrojnych wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych*, AON Warszawa 1998.
16. *Department of State Report on Patterns of Global Terrorism*, Wilcox, April 30, 1996.
17. Dworecki S. E., Kęsoń T., *Konflikty Zbrojne w Europie i na Bliskim Wschodzie*, DBM MON Warszawa 1996.
18. Flynn S., Worldwide Drug Scourge; The Expanding Trade in Illicit Drugs, *The Brookings Review,* Winter 1993.
19. Gearty C., *Prognozy XXI wieku. Terroryzm*, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 1998.
20. Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE Warszawa 1997.
21. *Granice wzrostu*, PWE Warszawa 1972.

22. Hauser J. A., *Bevolkerungs- und Umweltprobleme der Dritten Welt*, t 1, Verlag Paul Haupt, Bern – Stuttgart.
23. Huntington S., *Zderzenie cywilizacji*, wyd. Muza Warszawa 1998.
24. Jemioło T., Perspektywy rozwoju polskiej myśli wojskowej po przystąpieniu do sojuszu, *Myśl Wojskowa* nr 4/99.
25. Karolczak K., *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995.
26. Kennedy P., *U progu XXI wieku (przymiarka do przyszłości)*, Warszawa 1995.
27. King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna. Jak przetrwać?*, Raport Rady Klubu Rzymskiego, PTWzKR, Warszawa 1992,
28. Kisielewski, *Nowy konflikt globalny*, Warszawa 1993,
29. Kissinger H, *Dyplomacja*, wyd. Phillip Wilson, Warszawa 1996,
30. Klasik A., *Planowanie Strategiczne*, PWE Warszawa 1993.
31. Kleczkowski A. S., Mikulski Z., Prognoza gospodarowania wodą. Stan zasobów, w: *Prognoza ostrzegawcza zmian środowiskowych życia człowieka w Polsce na początku XXI wieku*, Zeszyty Naukowe, Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, nr 10, 1995 r.
32. Kotarbiński T, *Traktat o dobrej robocie*, PWN Warszawa 1984.
33. Kozłowski S., *Ekologiczne problemy przyszłości świata i Polski*, wyd. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku", Warszawa 1998.
34. Koźmiński K., Piotrowski W. (red.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1997.
35. Kreikebaum H., *Strategiczne planowanie w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
36. Krzemiński A., *Szkoda Zachodu*, Polityka, nr 1 (2070) z 04.01.1997 r.
37. Krzyżanowski L., *Podstawy nauk o organizacji i zarządzaniu*, PWN, Warszawa 1994.
38. Kukułka J., Problemy teorii stosunków międzynarodowych, PWN, Warszawa 1978.
39. Kurtzman J., *The Death of Money*, Simon and Schuster, New York 1993.
40. Kuźniar R., (red.), *Między polityką a strategią. Polska w środowisku międzynarodowym*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994.
41. Młynarski K., O bezpieczeństwie sieci słów kilka..., Miesięcznik *Cyber*, nr 3/98.
42. Mojsiewicz Cz., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1997.
43. Naisbitt J., *Megaterendy*, wyd. Zysk i Spółka, Poznań 1997.
44. Obłój K., *Zarządzanie strategiczne*, wyd. UW , Warszawa 1987.
45. Pajestka J., *Rzecz o świecie i polskich sprawach,* Oficyna Naukowa, Warszawa 1993,
46. Penc J., Strategie zarządzania, Placet, Warszawa 1994.
47. Politti A., *European Security: The New Transnational Risks*, Institute for Security Studies, Western European Union, Paris, October 1997.
48. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *Long Range World Population: Based on the 1998 Revision* (ESA/P/WP.153), 1999.

49. *Risks and Challenges to the Security in the OCSE Area*, Report of the Chairman – in – Office to the Lisbon Summit, Annex 1, 29 listopada 1996.
50. Ronfeldt D., Arquilla J., Fuller G., Fuller M., *The Zapatista „Social Natwar" in Mexico*, kwart. RAND, wyd. RAND Corp., Santa Monica1998.
51. Rosenau J., *Turbulence in World Politics*, Princeton Uniersity Press, 1991.
52. Roth W.V. Jr, *NATO w XXI wieku*, Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej, rok 3 zeszyt 2 (14), kwiecień 1999.
53. Rutkowski C., Nieprzewidywalność sytuacji i jej skutki w zarządzaniu strategicznym, *Zeszyty Naukowe* AON, Warszawa 1998.
54. Stabryła A., *Doskonalenie struktury organizacyjnej*, PWE, Warszawa 1991.
55. Stabryła A., Więź techniczna w instytucji, *Materiały prakseologiczne*, z. 17, 1964 r.
56. Stacewicz J., *Megatrendy a strategia i polityka rozwoju,* Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1996.
57. Stefanowicz J., *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, ISP PAN Warszawa 1997.
58. *Strategic Assessment. Engaging Power for Peace*, Institute for National Strategic Studies. National Defence University, Washington, DC 1998.
59. Świętochowska U., *Patologie cywilizacji współczesnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.
60. Targowski A., *Dogonić czas*, Bellona, Warszawa 1993.
61. Toffler A., *Trzecia Fala*, Warszawa 1986.
62. *Toffler A i H., Wojna i antywojna. Jak przetrwać u progu XXI wieku?*, wyd. Muza, Warszawa 1997.
63. Waszczykowski W., Likwidacja broni chemicznej, *Sprawy Międzynarodowe*, nr 4, 1994 r.
64. Wągrowska M, Cena spokoju, *Rzeczpospolita,* nr 130 z 04.06.1998 r.
65. Wągrowska M., Jak zawrócić strumień, *Rzeczpospolita*, nr 109 z 12.05.1993 r.
66. Weinberger C., Schweizer P., *Następna wojna światowa*, wyd. Albatros i Słówko, Warszawa 1999.
67. Wilkinson P., *Terrorism and the Libera State*, Mac Millan Press, London 1977.
68. Wojtasiński Z., Broń, która zabija powoli, *Rzeczpospolita* nr 43, 20.02 1998.
69. *W perspektywie roku 2010*, wyd. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku" przy Prezydium PAN, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1995,
70. Wróblewski R., *Metodologia strategii wojskowej*, AON Warszawa 1996.
71. Ziemski S., *Problemy dobrej diagnozy*, Warszawa 1992.
72. Wróblewski R., *Planowanie strategiczne sił zbrojnych i ich udział w konfliktach zbrojnych*, AON Warszawa 1997.
73. Zeidler Z., Zagrożenie polskiego pobrzeża Bałtyku wskutek podniesienia się poziomu morza, w: *Prognoza ostrzegawcza zmian środowiskowych życia człowieka w Polsce na początku XXI wieku*, Zeszyty Naukowe, Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, nr 10, 1995 r.
74. Zieleniewski J., *Organizacja i zarządzanie*, PWN, Warszawa 1969.

SPIS ILUSTRACJI

Rys. 1 Wstęp do Dotryny bezpieczeństwa Izraela *6*
Rys. 2 Aktualny obszar badań i zarządzania – TAKTYKA *10*
Rys. 3 Poglądy na obszar zarządzania strategicznego *12*
Rys. 4 Typy operacji innych niż wojenne *16*
Rys. 5Obszary funkcjonowania problemu *18*
Rys. 6 Zakres badań 21
Rys. 7 Zagrożenia militarne. Logika podejścia 22
Rys. 8 Podmiot wobec wyzwań, szans, zagrożeń 25
Rys. 9 Lokalizacja obszaru badań 27
Rys. 10 Problemy badawcze 28
Rys. 11 Tok badań 29
Rys. 12 Idea przyjętej metody badań problemów podstawowych 30
Rys. 13 Poziomy dekompozycji – poziomy planowania 34
Rys. 14 Wielowymiarowe podejście do struktury organizacyjnej wg K. Mrely 39
Rys. 15 Usprawnienie i projektowanie jako metody rozwoju (część a). Podejście połączone Gasparskiego (część) 42
Rys. 16 Przygotowanie zmiany. Idea toku badań 43
Rys. 17 Środowisko zmiany kształtu ZS RP 45
Rys. 18 Zarys środowiska i mechanizmu zmiany 46
Rys. 19 Ogólny zarys metody podejścia 51
Rys. 20 Logika procesu przeobrażeń strukturalnych i funkcjonalnych SZ 54

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE. **2**

ZARYS METODOLOGICZNEJ KONCEPCJI PRACY **22**

ROZDZIAŁ I. KSZTAŁT ORGANIZACYJNO - FUNKCJONALNY SZ. DEKOMPOZYCJA I INTERPRETACJA KATEGORII. **32**

ROZDZIAŁ 2. WYZWANIA, ZAGROŻENIA, SZANSE JAKO DETERMINANTY KSZTAŁTU I ROZWOJU SIŁ ZBROJNYCH **50**

ROZDZIAŁ 3. NOWE WYZWANIA, ZAGROŻENIA, SZANSE. IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA **50**

3.1 NOWE WYZWANIA i ZAGROŻENIA. IDENTYFIKACJA ZJAWISK..... 66

3.2 NOWE ZAGROŻENIA A PROBLEM BEZPIECZENSTWA RP. CHARAKTERYSTYKA I OPIS ZAGROŻEŃ..... 76

LITERATURA. **131**

SPIS ILUSTRACJI. **134**

SPIS TREŚCI. **135**

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 6882
Akademii Obrony Narodowej